

Aivars Tabuns

**Sabiedrības attieksme pret Eiropas Padomes
VISPĀRĒJO KONVENCIJU PAR NACIONĀLO
MINORITĀŠU AIZSARDZĪBU**

Pētījuma atskaite

Baltijas studiju centrs

2002

Satura rādītājs

Kopsavilkums	3
1. Pētījuma apraksts	13
2. Ekspertu apsekojums	15
2.1. Ekspertu apsekojuma apraksts	15
2.2. Konvencijas izvērtējums	16
2.2.1. Nelatviešu ekspertu uzskati par Konvencijas ratifikācijas lietderīgumu	16
2.2.2. Latviešu ekspertu uzskati par Konvencijas ratifikācijas lietderīgumu	16
2.3. Konvencijas neratifikācijas iemesli	18
2.4. Etnisko kopienu raksturojumi	21
2.5. Politisko procesu raksturojums	22
2.6. Citu valstu un starptautisko institūciju ietekme uz latviešu un krievu attiecību raksturu	25
2.6.1. Krievija	25
2.6.2. Krievija un Rietumi	26
2.7. Minoritāšu definīcija	26
2.8. Valoda	28
2.8.1. Lingvistiskās pretrunas	28
2.8.2. Pašvaldības	29
2.8.3. Radio un TV	30
2.8.4. Izglītība un valoda	31
2.8.5. Uzraksti	31
2.8.5.1. Personiska rakstura informāciju	31
2.8.5.2. Topogrāfiskās zīmes	32
2.9. Konvencijas ratifikācijas procedūra	32
2.9.1. Opozīcijas loma	32
2.9.2. Kompromisi	34
2.9.3. Eiropa	34
2.9.4. Stratēģija	35
2.9.5. Konvencijas ratifikācijas termiņi	36
2.9.6. Ratificēšanas iespējas	36
3. Pašvaldības pārstāvju uzskati par Konvencijas ratifikāciju	38
3.1. Apsekojuma apraksts	38
3.2. Komunikācija starp iedzīvotājiem un pašvaldībām	38
3.3. Uzraksti, vietvārdi, ielu nosaukumi un topogrāfiskie apzīmējumi minoritāšu valodā	41
4. Minoritāšu iespējas izplatīt informāciju ar elektronisko masu mediju palīdzību	43
4.1. Apsekojuma apraksts	43
4.2. Latvijas likumdošanas atbilstība Konvencijas 9. panta prasībām	44
5. Interneta diskusijas	50
5.1. Apsekojuma apraksts	50
5.2. Agresijas līmenis	51
5.3. Kuras no etniskām grupām var uzskatīt par minoritātēm	51
5.4. Valoda	53
5.5. Konvencijas ratifikācija	55
6. Latvijas Cilvēktiesību Komitejas viedoklis par minoritāšu tiesībām Latvijā	57
Pielikums	59
Eksperti	59
Masu mediji	59
Pašvaldības	59
Aivars Tabuns „Eiropas Padomes komisija par minoritāšu stāvokli Igaunijā”	60
Anīta Kalniņa “Vai par daudz prasīts no latviešiem?”	64

KOPSAVILKUMS

Metodes un izlases kopums

Eiropas Padomes Informācijas biroja finansētā pētījuma lauka darbi tika veikti 2002.gada maijā un jūnijā. Pētījumā izmantotās metodes (ekspertu interviju, Interneta diskusiju un dokumentu analīze) sevi attaisnoja. Savstarpēji papildinošu metožu izmantošana ļāva ne tikai labāk izprast pētāmās parādības, bet arī noskaidrot dažādu sociālo grupu pārstāvju viedokļus. Dati, kuri tika iegūti ar vienu metožu palīdzību tika salīdzināti, izvērtēti un interpretēti, ņemot vērā ar citām metodēm iegūto informāciju un secinājumus.

Lai gan par pētāmo parādību savu viedokli izteica dažādu grupu pārstāvji (pašvaldību pārstāvji, eksperti, masu mediju pārstāvji, sabiedrības pārstāvji) un šie viedokļi tika pētīti ar dažādu metožu palīdzību, tomēr iegūtie rezultāti nav pretrunīgi. Tas ļauj uzskatīt, ka pētījuma secinājumiem ir augsta ticamības pakāpe. Interviju un diskusiju gaitā regulāri atkārtojās vieni un tie paši viedokļi un vērtējumi, dažādu grupu pārstāvji un eksperti savus uzskatus pamatoja ar līdzīgiem argumentiem. Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka pašreizējā brīdī palielinot izlases kopuma lielumu tiktu iegūti citi secinājumi.

Sevi attaisnoja arī intervijas ar skaitliski nelielo pašvaldību pārstāvjiem, jo eksperti un masu mediju pārstāvji bija labi informēti tikai par noskaņojumiem, kuri dominē lielpilsētās, bet piesardzīgāk vērtēja to, cik lielā mērā viņi pārzina stāvokli provincē. Plānojot šāda veida turpmākos pētījumus būtu lietderīgi apsekot arī lielo pašvaldību pārstāvjus, jo nav skaidrs kā pašreizējā šo pašvaldību vadība interpretēs Konvenciju. Var izdarīt pieņēmumu, ka dažādu grupu pārstāvju viedokļu sakritības augstais līmenis ir izskaidrojams ar to, ka Latvijā plašas publiskas diskusijas par Konvenciju nav notikušas. Lai gan vairums respondentu labi pārzināja Konvenciju, tomēr viņus vienoja visai nepilnīgā izpratne par Konvencijas atsevišķu pantu interpretāciju, t.i. daudzi no viņiem nebija iepazinušies ar Konvencijas Paskaidrojošo ziņojuma (Explanatory Report) saturu. Līdz ar to respondenti nereti vai nu neriskēja izvērtēt atsevišķus konvencijas pantus vai interpretēja tos veidā, kurš visai būtiski atšķīrās no tā, kāds ir Paskaidrojoša ziņojumā.

Visai iespējams, ka publisku diskusiju gaitā viedokļu vienveidība var samazināties un var dažādoties argumenti, ar kuru palīdzību tie tiks pamatoti. Šajā gadījumā izlases kopuma veidošanas principus būtu jākorrigē, kā arī jāpalielina izlases kopuma apmērus.

Ekspertu apgalvojumu korektuma izvērtēšanu ievērojami atvieglināja 2002.gada Tautas skaitīšanas un sabiedriskās domas aptaujas dati, kā arī citu dokumentu, pētījumu un 8. Saeimas partiju priekšvēlēšanu programmu analīze (dokumentu un pētījumu bibliogrāfiju skatīt pielikumā).

Kopumā var izdarīt secinājumu, ka izlases kopuma lielums, tā atlasē principi un apsekojuma metodes sevi attaisnoja un ļāva sasniegt iepriekš noteiktos mērķus.

Konvencijas ratifikācijai labvēlīgie nosacījumi

Tomēr vairākos jautājumos gan latviešu, gan nelatviešu vērtējumi gandrīz pilnībā sakrīta.

Pirmkārt, interviju gaitā vairums no respondentiem neizteicās par to, ka minoritātēm būtu ierobežotas vairākas Konvencijā paredzētās tiesības un šo tiesību neievērošana kavētu Konvencijas ratifikāciju. Vairums respondentu uzskatīja, ka Latvijā tiek nodrošinātas sekojošas minoritāšu tiesības¹:

- uz pulcēšanās, biedrošanās brīvību, uzskatu, domu, apziņas un reliģijas brīvību (7.pants);
- nodoties savai reliģijai vai ticībai un dibināt reliģiskās institūcijas, organizācijas un asociācijas (8.pants);
- radīt un izmantot iespieddarbu medijus (9.pants);
- juridiski noteiktos ietvaros radīt un izmantot elektroniskos medijus (9.pants);
- brīvi un bez iejaukšanās lietot savas minoritātes valodu privātā saskarsmē un sabiedrībā, mutveidā un rakstveidā (10.pants);
- bez kavēšanās saņemt informāciju valodā par apcietināšanas iemeslu, apsūdzības veidu vai cēloni (10.pants);
- izmantot savu uzvārdu (dzimtas vārdu) un vārdu minoritātes valodā (11.pants);
- izveidot un vadīt privātas izglītības un apmācības iestādes (13.pants);
- apgūt savas minoritātes valodu (14.pants);
- veidot un saglabāt brīvus un miermīlīgus pārrobežu sakarus, piedalīties nevalstisko organizāciju darbībā gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī (17.pants).

Otrkārt, vairums ekspertu norādīja arī uz to, ka netiek pārkāptas 9.panta 4.punkta (veicināt toleranci un atļautu kultūras plurālismu²) un 16. panta (atturēties no tādiem pasākumiem, kas mainītu iedzīvotāju proporcionālo struktūru teritorijā, kuru apdzīvo personas, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm) prasības.

Treškārt, gan latvieši, gan nelatvieši bija vienprātīgi, ka Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību galvenais neratificēšanas iemesls ir pretrunīgi uzskati par latviešu un krievu valodu lomu Latvijas sabiedrības dzīvē, t.i. ārpus šī konteksta minoritāšu problēma Latvijā nav būtiskas sociālās spriedzes avots.

Tomēr interpretējot šo lingvistiskās saziņas problēmu vienprātība starp latviešiem un nelatviešiem bija minimāla. Vairums nelatviešu uzskata, ka konflikta pamatā ir **vēlme izspiest no publiskā lauka krievu valodu**, kamēr vairākums latviešu domā, ka problēmas cēlonis ir latviešu valodas nezināšana un nelietošana. Lai gan vairums latviešu ekspertu atzina, ka pašreiz latviešu valoda tiek visumā pilnvērtīgi izmantota saskarsmē starp valsts institūcijām un iedzīvotājiem, kā arī publisko pakalpojumu sektorā, tomēr vēl joprojām **latviešu valoda ir izspiesta no publiskas saskarsmes starp latviešiem un nelatviešiem, t.i.** pastāv nevis krievu vai citu minoritāšu problēma, bet gan ir problēmas ar latviešu valodu nezinošiem nelatviešiem.

Minoritātes un krievi

¹ Masu medijos un vairākos politiskos paziņojumos ir izteikta kritika par 1999.gadā pieņemtā Valsts valodas likuma 19.pantu, saskaņā ar kuru „personvārdus atveido saskaņā ar latviešu valodas tradīcijām un raksta atbilstoši spēkā esošajām literārās valodas normām”. Šīs normas kritiķi uzskata, ka personas vārdu un uzvārdu pareizrakstības formu nebūtu jāreglamentē un indivīdiem ir jāatļauj lietot tādu pareizrakstības formu, kādu viņi paši atzīst par labāko. Tomēr mūsu interviju gaitā respondenti par šo likuma normu iebildumus neizteica.

² Vienlaikus valsts institūcijas tika kritizētas par to, ka tās nepievērš nepieciešamo uzvedību šiem jautājumiem.

Vairums intervēto ekspertu uzskatīja, ka Konvencijas ratifikāciju var paildināt diskusijas par minoritāšu definīciju. Šī viedokļa patiesumu apliecina arī pašu ekspertu nevienprātība attiecībā pret to, kā būtu definējamas minoritātes. Tajā pašā laikā vairāki eksperti atzina, ka galvenās pretrunas sabiedrībā izraisa krievu valodas statuss un politiskās cīņas ap šo jautājumu turpināsies neatkarīgi no tā, kā Konvencijā tiks definētas minoritātes.

Ir lietderīgi norādīt, ka padomju varas gados notika intensīva minoritāšu asimilācija. Arī pēdējo desmit gadu laikā pie Latvijas nelielām minoritātēm piederošo personu skaits, kuras sava etnosa valodu uzskatīja par dzimto, ir turpinājies samazināties³. Vairums **latviešu ekspertu** uzskatīja, ka būtu nepieciešams veicināt to, lai visas minoritātes un ne tikai krievi varētu apgūt savas etniskās grupas kultūru un valodu.

Visi intervētie **nelatvieši** uzskatīja, ka Konvencijas ratifikācija ļaus paplašināt krievu valodas tiesības un līdz ar to veicinās sabiedrības etnisko saskaņu, bet par pārējo minoritāšu valodas tiesībām visa pētījuma gaitā NEVIENS no aptaujātajiem nelatviešu ekspertiem ne reizi neieņinājās.

PCTVL - partija, kura ieguva vislielāko nelatviešu atbalstu 8. Saeimas vēlēšanās (kopumā par PCTVL nobalsoja 19% Latvijas pilsoņu), savā priekšvēlēšanu 8.Saeimas priekšvēlēšanu programmā norāda, ka tā iestājas par to, ka "Latvijai bez atrunām jāratificē un godīgi jāiedzīvina Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību" un ka partija iestājas "par konsekvētu cilvēktiesību ievērošanu". Vienlaikus PCTVL programmā norāda, ka "jāpiešķir oficiāls statuss **krievu** valodai tajās pašvaldībās, kurās šī valoda ir dzimtā vismaz 20% iedzīvotāju".

Sabiedriskās domas aptaujas dati liecina, ka nelatviešu vairākums atbalsta krievu valodas kā otrās valsts valodas ieviešanu⁴. Arī Latvijas krievu kopiena (lielākā minoritāšu sabiedriskā organizācija Latvijā) uzskata, ka krievu valodai jāklūst par otru valsts valodu Latvijā. Tomēr šāda statusa ieguvei jābūt pakāpeniskai. Iesākumā krievu valodas kā otras valsts valodas statusu nepieciešams fiksēt teritorijās, kur krievi ir puse no visiem iedzīvotājiem⁵.

Vairums latviešu ekspertu uzskatīja, ka diskusijas par minoritāšu tiesībām faktiski tiek izmatotas, lai nostiprinātu krievu valodas statusu – sākumā pašvaldību līmenī un pēc tam, lai panāktu to, ka krievu valoda tiek atzīta par otru valsts valodu .

4. Konvencijas ratifikācijai nelabvēlīgie nosacījumi

³ Saskaņā ar 2000. gada tautas skaitīšanas rezultātiem Latvijā dzīvoja tikai **75** tūkstoši nekrievu minoritāšu pārstāvju, kuri par dzimto valodu uzskatīja sava etnosa valodu (25% no visiem nekrievu minoritāšu pārstāvjiem). **178** tūkstoši nekrievu minoritāšu pārstāvji par savu dzimto valodu uzskatīja krievu valodu (tajā skaitā 71 tūkstoši baltkrievu, 43 tūkstoši ukraiņu, 34 tūkstoši poļu, 8 tūkstoši ebreju), **41** tūkstoši par dzimto valodu uzskatīja latviešu valodu un **9** tūkstoši kādu citu valodu. Šo procesu visai labi raksturo ebreju asimilācija. Tā saskaņā ar 1989.gada tautas skaitīšanas datiem Latvijā sava etnosa valodu par dzimto uzskatīja tikai 23% ebreju (krievu valodu par savu dzimto valodu uzskatīja 75% ebreju). 2000.gadā sava etnosa valodu par dzimto uzskatīja jau tikai 8% ebreju, bet krievu valodu par savu dzimto valodu uzskatīja jau 79% ebreju.

⁴ Baltijas Sociālo zinātņu institūts, 2002

⁵ Dr.soc. Vladislavs Volkovs, Pētījums "Krievu un krievvalodīgo sabiedriskās organizācijas un Latvijas sabiedrības integrācijas jautājumi 2001. gadā", Rīga, 2002

Kā jau tika norādīts, pētījums liecina, ka galvenais Konvencijas neratificēšanas iemesls ir pretrunīgie uzskati par latviešu un krievu valodas lomu Latvijas sabiedrības dzīvē.

Latviešu ekspertu vairākums uzskatīja, ka valsts valodas politika ir vērsta uz to, lai veicinātu nelatviešu līdztiesību visās ekonomiskās, sociālās, politiskās un kultūras dzīves jomās, t.i. vērsta uz Konvencijas 4. panta 2. punkta prasību izpildi un tāpēc šāda politika, atbilstoši Konvencijas 4. panta 3. punktam nav vērtējama kā diskriminējoša.

Vairums intervēto latviešu uzskatīja, ka krievu kopienai ir apstākļi, lai saglabātu un attīstītu tās kultūru, un lai sargātu tās identitātes būtiskos elementus - reliģiju, valodu, tradīcijas un kultūras mantojumu. Pēc viņu domām skolās ar krievu valodas apmācību ir pienācīgas iespējas apgūt krievu valodu (tiek nodrošinātas Konvencijas 14.panta 2.punkta prasības), bet latviešu valodas apmācība šajās skolās ne vienmēr tiek nodrošināta tādā līmenī, lai nekaitētu oficiālās valodas apguvei (t.i. bieži netiek nodrošinātas Konvencijas 14.panta 3.punkta prasības), līdz ar to apgrūtinot jauniešu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū, ierobežojot viņu iespējas mācīties valsts finansētās universitātēs un līdz ar to veicinot etnisko segregāciju darba tirgū.

Vairums intervēto latviešu uzskata, ka tieši latviešu valodas nezināšana apgrūtina minoritāšu līdzdalību Latvijas ekonomiskajā, sociālajā, politiskajā un kultūras dzīvē, kā arī sabiedrības integrāciju, starpkultūru dialogu, sapratni un sadarbību starp Latvijā dzīvojošām visām personām, t.i. kavē arī Konvencijas 6. panta 1.punkta prasību izpildi. Sabiedrības lingvistiskā dezintegrācija, pēc viņu domām, rada draudus arī Latvijas teritoriālai integritātei un politiskai neatkarībai.

Vairums apsekoto latviešu pieļāva iespēju, ka Konvencijas ratifikācija var kavēt to lingvistisko pretrunu pārvarēšanu, kuras izveidojās padomju varas gados un līdz ar to var kavēt sabiedrības integrācijas procesus. Lielais to personu skaits, kuras nezina latviešu valodu, pēc viņu domām, noved pie tā, ka personas, kuras pieder pie minoritātēm, ne vienmēr ievēro latviešu lingvistiskās tiesības, t.i. latvieši kā vairākums ikdienā bieži saskaras ar Konvencijas 20. panta tiesību neievērošanu. Krievu valodas lingvistisko tiesību paplašināšana, pēc daudzu aptaujāto domām, varētu novest pie tā, ka tiktu radīti labvēlīgi nosacījumi šādai uzvedībai arī turpmāk⁶.

Vairums intervēto latviešu uzskata, ka pretrunas saasina tas, ka:

- valdības centieni veicināt latviešu valodas apguvi bieži tiek interpretēti kā centieni ierobežot krievu valodas apguvi un lietošanu;
- krievu kopienas pāreja uz divvalodību notiek pārāk lēni un krievu politiķi kavē šo procesu.

⁶ Saskaņā ar 2000.gada tautas skaitīšanas datiem 70% no nekrieviem zina krievu valodu, bet latviešu valodu zina 50% no nelatviešiem, t.i. kopumā **krievu valodu Latvijā zina 1,93 miljoni iedzīvotāju, bet latviešu valodu 1,88 miljoni iedzīvotāju**. Latvijas galvaspilsētā Rīgā latviešu valodu nezina vairāk nekā 200 tūkstoši nelatviešu, t.i. 26% no visiem Rīgas iedzīvotājiem, bet Daugavpilī (otrajā lielākajā Latvijas pilsētā) latviešu valodu nezina 59% iedzīvotāju (aprēķini ir veikti pamatojoties uz Centrālās statistikas pārvaldes apkopotiem 2000.gada tautskaites datiem, Valdības vēstnesis, 2002.g.6.junijs).

Visai bieži abu grupu pārstāvji norādīja arī uz to, ka Konvenciju neadekvāti vērtē gan valsts, gan minoritāšu pārstāvji. Pētījums liecina, ka vairums **nelatviešu** ekspertu un masu mediju pārstāvju uzskata, ka Konvencijas ratifikāciju kavē politiskā elite. Mūsu pētījuma dati šo hipotēzi neapstiprina. Ja salīdzina to, kā Konvenciju vērtēja vairums latviešu ekspertu un masu mediju pārstāvju, no vienas puses, un latvieši - Interviju diskusiju dalībnieki, no otras puses, tad ir redzams, ka labvēlīgāk pret Konvencijas ratifikāciju izturas tieši politiskās elites pārstāvji⁷.

Vienlaikus **nelatviešu** eksperti visai izvairīgi vērtēja to, kā etniskās attiecības un Konvencijas ratifikācijas iespējas ietekmē pašas krievu kopienas lingvistiskā uzvedība. **Latviešu** eksperti Konvencijas neratifikāciju biežāk izskaidroja ar problēmām, kuras pastāv starp abām lielākajām Latvijas etniskām grupām – krieviem un latviešiem, bet elites politika pamatā tika vērtēta kā šo attiecību sekas un juridisks noformējums, un nevis kā šo attiecību cēlonis.

Gan latviešu, gan nelatviešu eksperti visai atšķirīgi vērtēja to, cik lielā mērā opozīcijas partijas veicina Konvencijas ratifikāciju. Visbiežāk kritiskā nostāja pret partijām, kuras aktīvi propagandē Konvencijas ratifikācijas nepieciešamību tika pamatotas ar to, ka:

- šo partiju ideoloģija ir izteikti kreisi orientēta un viņu vadītāji ir bijušie Latvijas komunistiskās partijas aktīvisti un līdz ar to latviešu sabiedrība neuztver šīs organizācijas kā tādas, kuras aizstāv cilvēktiesības, bet drīzāk kā partijas, kuras cīnās par noteiktu grupu padomju laika privilēģijām, t.i. latviešu sabiedrība šo partiju prasības uztver kā padomju laika kārtības atjaunošanu;
- lai gan opozīcijas partijām ir visai atšķirīgas programmas, tomēr latviešu sabiedrība viņas uztver kā viendabīgu politisku spēku, kura mērķis ir krievu valodas kā otrās valsts valodas ieviešana un divkopienas valsts izveidošana Latvijā.

Savukārt opozīcijas pārstāvji ir pārliecināti, ka viņu prasības ir pamatotas, bet valdošās partijas tās vienkārši ignorē.

Vienlaikus vairums latviešu ekspertu uzskatīja, ka Konvencija pieļauj lielas interpretācijas iespējas un diskusijas par šiem jautājumiem var veicināt šķelšanos sabiedrībā, jo Konvencijas ratifikācija var negatīvi ietekmēt valsts oficiālās valodas statusu. Pēc viņu domām:

- Latvijā ir “postimperiālistiska valodas situācija” un līdz ar to daudzi jautājumi paliks aktuāli, kamēr nebūs likvidētas šīs situācijas sekas;

⁷ Pēc Saeimas 2002. gadā vēlēšanām atkal atsākās diskusijas par konvencijas ratifikāciju. Vairākas ietekmīgas amatpersonas (Ina Druvieta, Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētāja, ārlietu ministre Sandra Kalniete, tieslietu ministrs Aivars Aksenoks, izglītības un zinātnes ministrs Kārlis Šadurskis un Īpašo uzdevumu ministrs sabiedrības integrācijas lietās Nils Muižnieks) ir paziņojuši, ka konvencijas ratifikācija būtu vēlama 8. Saeimas pilnvaru laikā. Vienlaikus viena no valdības koalīcijā ietilpstošajām partijām – Tēvzeme un Brīvība paziņoja, ka viņa neatbalsta Konvencijas ratifikāciju.

- ir ļoti nopietni jāizturas pret minoritātes separātisma tendencēm, jo pašlaik pastāv valsts integritātei bīstamā minoritātes lingvistiskā pašpietiekamība, kas apgrūtina šīs grupas pārstāvju integrēšanos sabiedrībā⁸;
- minoritāšu segregācijas tendences (sākumā lingvistiskās, bet vēlāk ekonomiskās un politiskās) neatbilst Latvijas valsts nākotnes modelim.

Gandrīz visi intervētie eksperti visai kritiski vērtēja iespēju, ka valdošās un opozīcijas partijas ir spējīgas atrast kompromisus.

Izpratne par Vispārējā konvencijā paredzētām tiesībām.

Kā liecina pētījums ekspertu un dažādu sabiedrības grupu attieksme pret vairākiem Konvencijas pantiem bija visai pretrunīga, pie kam vērtējumu nevienprātība bija raksturīga gan žurnālistiem, gan ekspertiem, gan arī Interneta lietotājiem, t.i. apsekojamo kompetences līmenis viņu vērtējumus ietekmēja visai nenozīmīgi.

Vislielākā nevienprātība apsekoto apgalvojumos bija vērtējot Konvencijas 11.pantu (izvietot sabiedrības informācijai tradicionālos vietvārdus, ielu nosaukumu un citus topogrāfiskus apzīmējumus arī minoritātes valodā); 14.pantu (iegūt izglītību minoritātes valodā), 10.pantu (nodrošināt minoritāšu valodu izmantošanu attiecībās starp nacionālo minoritāšu personām un varas iestādēm); 9.pantu (tiesības netraucēti saņemt un izplatīt informāciju un idejas minoritātes valodā bez iejaukšanās no sabiedrisko iestāžu puses).

Apsekojums ļauj izteikt pieņēmumu, ka latviešu sabiedrība varētu viskrasāk iebilst pret Konvencijas ratifikāciju sakarā ar to, ka tās 11. pants paredz iespēju apdzīvotās vietās, kuras ir liels minoritāšu īpatsvars izvietot vietvārdus un topogrāfiskās zīmes minoritātes valodā. Latvijā šīs normas konsekventa izpilde prasītu, lai topogrāfiskās zīmes krievu valodā tiktu izvietotas visās lielākajās Latvijas pilsētās, kā arī daudzās mazpilsētās un ciemos. Tā kā šāda prakse bija padomju laikā, tad pēc apsekoto latviešu domām šādi uzraksti tiktu uztverti kā rusifikācijas simboli⁹ un iezīmētu divvalodību, ko vairums latviešu uztvertu visai nervozi.

Lai gan vairākums krievu ekspertu noliedza, ka uzrakstu jautājums ir viņiem politiski nozīmīgs, tomēr mēģinājumi atjaunot Rīgā pieminekli Pēterim I (viņš Latviju pievienoja Krievijas impērijai) un Rīgā uzstādītais piemineklis cara ģenerālim Barklajam De Tolli (abus pasākumus atbalstīja tās partijas, kuras atbalsta Konvencijas ratifikāciju) liecina, ka Latvijai kā Krievijas politiskās telpas simboliskai iezīmēšanai nelatviešu politiķi piešķir lielu nozīmi.

⁸ Kā liecina sabiedriskās domas aptaujas dati aptuveni piektā daļa no respondentiem, kuri nevēlas uzlabot savas latviešu valodas zināšanas, šo attieksmi pamatoja ar to, ka “nav vajadzības, nenoderēs” (Baltijas Sociālo zinātņu institūta nublicētie dati, 2002).

⁹ Piemēram 1935.gadā tikai 9% no Rīgas iedzīvotājiem bija krievi, bet 2000.gadā viņu īpatsvars Rīgā pieauga līdz 43,9%. Arī lielākā daļa no tiem rīdziniekiem, kuri Tautas skaitīšanas gaitā norādīja tautību baltkrievi (4.7%) vai ukraiņi (4.2%) par savu dzimto uzskata krievu valodu. Līdzīgas izmaiņas notika arī citās lielākajās Latvijas pilsētās. Savukārt 1935. Rīgā bija 63% latviešu, bet 2000.g.tikai 41%, t.i. drīzāk viņi un nevis krievi ir uzskatāmi par Rīgas „minoritāti”. Līdz ar liela daļa latviešu sabiedrības uzskata, ka nevajadzētu izvietot ielu nosaukumu un citu topogrāfisko apzīmējumu uzrakstus krievu valodā, jo padomju varas gados tika veikti pasākumi, lai Latvijā mainītu iedzīvotāju etnisko struktūru (t.i. tika pārkāptas Konvencijas 16. panta prasības)

Publiskās diskusijas par izglītības jautājumiem ir saasinājušas plānotās reformas un pretrunas likumdošanā, jo Vispārējais izglītības likums paredz, ka vispārējās vidējās izglītības programmu var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu, iekļaujot tajā mazākumtautību dzimto valodu un ar mazākumtautību identitāti saistītu mācību saturu. Tajā pašā laikā Izglītības likumā mācības vidusskolā ir paredzētas **tikai** valsts valodā. Lai gan vairākas oficiālas amatpersonas ir publiski atzinušas, ka šajā gadījumā ir notikusi tehniska kļūda, tomēr Izglītības likumā vārds “tikai” joprojām nav izsvītrots.

Mūsu veiktās intervijas liecina, ka nelatviešos lielāku iebildumus izraisa nevis esošā izglītības likumdošana, bet gan valdības plāni visās vidējās mācību iestādēs pāriet uz apmācību latviešu valodā, un šo reformu atbilstība Konvencijas prasībām¹⁰.

Būtiski ir norādīt, ka intervētie eksperti visai atšķirīgi interpretēja Konvencijas 14.pantu. Latviešu ekspertu vairākums uzskatīja, ka izglītības sistēmā ir nepieciešamas reformas, jo pašreiz vidējās mācību iestādēs liela daļa minoritāšu pārstāvju neapņēma latviešu tādā līmeni, kurš nodrošinātu jauniešu integrāciju¹¹ un Konvencijas 14.pants pieļauj šāda veida reformas. Pēc viņu domām, pašreizējā bilingvālā apmācība pamatskolā nodrošina minoritāšu pārstāvjiem iespēju apgūt krievu valodu un kultūru (tas neattiecas uz citu minoritāšu iespējām apgūt sava etnosa valodu un kultūru). Tomēr daudzi latviešu eksperti izteica šaubas par to vai plānotajos termiņos reformas tiks sagatavotas. Nelatviešu eksperti šādas reformas vērtē kā tādas, kuras nesaskaņojas ar Konvencijas garu.

Visai nevienprātīgi intervētie vērtēja arī to, kādas sekas var izraisīt tas, ja atbilstoši Konvencijas prasībām tiktu atcelta likuma norma, saskaņā ar kuru saziņā starp iedzīvotājiem un pašvaldību darbiniekiem ir jālieto valsts valoda (Konvencijas 10.pants). Pēc apsekoto latviešu domām, prasība saziņā starp iedzīvotājiem un pašvaldību darbiniekiem lietot valsts valodu rada nelatviešiem nepieciešamību apgūt latviešu valodu, lai gan pašreiz pašvaldību darbinieki nereti nepilda Valsts valodas likuma prasības par valsts valodas lietošanu saziņā starp iedzīvotājiem un pašvaldību darbiniekiem.

Vairums nelatviešu ekspertu uzskatīja, ka nav nepieciešamības ar “represīvu” līdzekļu palīdzību stimulēt latviešu valodas apgūšanu un tieši otrādi - ierēdņiem jāpielāgojas “dzīves realitātei” (t.i. tam, ka liela daļa nelatviešu nezina latviešu valodu). Vairums latviešu ekspertu uzskata, ka Latvijas sabiedrībai ir svarīgi, lai publiskā saskarsmē starp latviešiem un nelatviešiem viņi varētu lietot latviešu valodu un pazūdot problēmām šajā sektorā saskarsmes jautājumi starp ierēdņiem, no vienas puses, un nelatviešiem, no otras puses, latviešiem kļūst neaktuāli.

Intervijas liecina, ka Konvencijas 11.panta 3.punkta prasības varētu kavēt Konvencijas ratifikāciju. Vairums intervēto uzskatīja, ka atsevišķi Latvijas Radio un televīzijas likuma panti ierobežo minoritāšu tiesībās brīvi lietot savu valodu masu

¹⁰ Arī aptauju dati liecina to, ka liela daļa nelatviešu (47%) neatbalsta to, ka 75% mācību priekšmetu būtu jāpasniedz latviešu valodā (Bilingvālās izglītības ieviešanas analīze, Baltijas Sociālo zinātņu institūts, Rīga, 2002, 13. lpp.).

¹¹ Novērtējot savas valodas zināšanas 30% skolēnu, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda izvēlējās atbildi “protu sarunāties latviešu valodā tikai par vienkāršākajiem jautājumiem” (14% izvēlējās atbildi “runāju brīvi”; 54% atbildi ar nelielām grūtībām varu sarunāties par jebkuru jautājumu”// Bilingvālās izglītības ieviešanas analīze, Baltijas Sociālo zinātņu institūts, Rīga, 2002, 24. lpp.

medijos, tomēr daudzas raidorganizācijas visai viegli “apiet” šis likuma prasības¹². Vairāki intervējamie uzskatīja, ka valsts valodas politiku būtu jārealizē sabiedriskiem saziņas līdzekļiem un nevis privātstrukturām. Raidorganizāciju darbību ierobežojošie noteikumi, pēc vairāku intervējamo domām ir izstrādāti, lai veicinātu latviešu valodas lietošanu elektroniskos masu medijos („ir radīti nosacījumi, lai latviešu valoda pastāvētu šinī vidē”). Pretējā gadījumā, pēc viņu domām, varētu veidoties situācija, kad krievu valoda sāk dominēt elektroniskos masu medijos. Pēc intervējamo domām to nosaka tieši ekonomiskie faktori.

Konvencijas ratifikācijas vispārējie nosacījumi

Vairums to ekspertu, kuri pašreiz skeptiski vērtē Konvencijas ratifikācijas iespējas uzskatīja, ka:

- lai Konvencijas ratifikācija noritētu mazāk saspringti, ir nepieciešams vājināt krievu un latviešu lingvistiskās pretrunas;
- nepieciešams tuvināt latviešu un krievu izpratni par Konvencijas prasībām¹³;
- nepieciešams sabiedrībā vājināt priekšstatu, ka Konvencijas ratifikācija novedīs pie padomju laika kārtības atjaunošanas, otrās valsts valodas ieviešanas un divkopienu valsts izveidošanas Latvijā¹⁴;
- lai īstenotu Vispārējā konvencijā izteiktos principus, būtu jāpārskata vairākus Latvijas likumus (Izglītības likumu, Valodas likumu, Latvijas Radio un televīzijas likumu);
- Latvijai ir ierobežotas iespējas finansiāli nodrošināt Vispārējās konvencijas īstenošanu.

Visai pretrunīgi eksperti vērtēja starptautisko organizāciju un citu valstu (ASV, ES valstu, Krievijas) ietekmi uz Konvencijas ratifikāciju. Daļa no ekspertiem uzskatīja, ka starptautiskais spiediens varētu veicināt Konvencijas ratifikāciju. Vienlaikus daudzi no apsekotajiem domāja, ka starptautiskā spiediena rezultātā latviešu sabiedrībā var ievērojami pastiprināties rusofobija un antiglobālisms. Šie procesi, pēc viņu domām, var kavēt ne tikai Konvencijas ratifikāciju, bet arī var novest pie tā, ka referendumā par Latvijas iestāšanos ES vairums Latvijas pilsoņu nobalsos pret Latvijas līdzdalību ES.

Konvencijas mērķu sasniegšanas scenāriji.

Intervijas ar ekspertiem iezīmēja divas stratēģijas, ar kuru palīdzību varētu tikt sasniegti Konvencijā definētie mērķi:

¹² Kā liecina sabiedriskās domas aptaujas dati radio stacijas, kuras raida latviešu valodā neklausās aptuveni divas trešdaļas to respondentu, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda (Baltijas Sociālo zinātņu institūts, 2002).

¹³Ja salīdzina Latvijas Cilvēktiesību Komitejas (LCK) rekomendācijas (skat. „Ziņojums par Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību īstenošanu Latvijas Republikā”) ar tām prasībām, par kurām interviju gaitā runāja nelatviešu eksperti, tad var secināt, ka politiskā opozīcija vēlas daudz radikālākas likumdošanas izmaiņas nekā tās, par kurām interviju gaitā runāja eksperti.

¹⁴ To partiju ideoloģija, kuras līdz šim propagandē Konvencijas ratifikāciju ir izteikti kreisi un promaskaviski orientētas orientētas un daudzi no viņu līderi it bijušie Latvijas komunistiskās partijas aktīvisti (divi no trim PCTVL līderiem - A.Rubiks un T.Ždanoka bija aktīvi 1991.gada anti-Gorbačova puča dalībnieki)

Pirmais scenārijs: 1. Saeima ratificē Konvenciju; 2. Latvijas likumdošana tiek saskaņota ar Konvencijas normām; 3. Valdība izstrādā programmu šo normu izpildei.

Priekšrocības.

Konvencijas ratifikācija stimulētu valdību pārskatīt pašreizējo likumdošanu un saskaņot to ar Konvencijas normām.

Trūkumi.

Pastāv visai plašas iespējas interpretēt atsevišķas Konvencijas normas. Tā sabiedrības daļa, kura neatbalsta pārmaiņas valodas politikā, var ierosināt referendumu par Konvencijas ratifikāciju, t.i., varētu atkārtoties 1998. gada scenārijs, kad tika ierosināts referendums par izmaiņām Pilsonības likumā.

Ja latviešu vēlētāju vairākumam izveidosies priekšstats, ka Konvencijas ratifikācija radīs nepieciešamību būtiski mainīt pašreizējo likumdošanu, pastāv liela varbūtība, ka liela daļa no viņiem referendumā nobalsos pret Konvencijas ratifikāciju.

Ja referendums nenotiek vai arī vairums vēlētāju nobalso par konvencijas ratifikāciju, pastāv iespēja, ka likumdošanas harmonizācija var kavēties, jo valdības koalīcijai nebūs viegli vienoties par izmaiņām Valodas likumā¹⁵.

Lai gan starptautiskais politiskais spiediens var veicināt Konvencijas ratifikāciju, tomēr pastāv draudi, ka šajā gadījumā palielināsies to cilvēku skaits, kuri 2003. gada referendumā nobalsos pret Latvijas iestāšanos Eiropas savienībā¹⁶.

Otrais scenārijs: 1. Latvijas likumdošana tiek saskaņota ar Konvencijas normām; 2. Tiek saņemts Eiropas padomes ekspertu vērtējums par likumdošanas atbilstību EP prasībām; 3. Konvencija tiek ratificēta; 4. Valdība izstrādā programmu šo normu izpildei.

Priekšrocības.

Pēc tam, kad tiktu izvērtēts tas:

- cik lielā mērā Latvijas likumi veicina vai, tieši otrādi, kavē sabiedrības integrācijas procesus;
- vai agrāk pieņemtie likumi nodrošina to mērķu sasniegšanu, kuru dēļ viņi tika izstrādāti;
- vai agrāk pieņemtie likumi tiek pildīti vai „apieti”,

un ekspertu līmenī tiktu panākta vienošanās par nepieciešamām izmaiņām, likumdošanas saskaņošana ar Konvencijas normām būtu mazāk politizēta.

¹⁵ Par to liecina gan valdošās koalīcijas partiju, gan opozīcijas partiju priekšvēlēšanu programmas. Tā „Jaunais laiks” (lielākā 8.Saemas partija – parlamentā 26 vietas) savā programmā paziņo, ka tā „nepieļaus latviešu valodas ignorēšanu ne valsts un pašvaldību, ne sabiedriskajā un apkalpojošajā sfērā”. Zaļo un Zemnieku savienība (parlamentā 12 vietas) vēlētājiem apsola, ka tā „veidos Latviju kā nacionālu, daiļu un spēcīgu valsti, ar latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu un latviešu kultūru kā dominējošo.... iestāsies par to, ka tikai latviešu tautai ir tiesības noteikt Latvijas valsts nākotni”. Apvienība „Tēvzemei un brīvībai/ LNNK” (parlamentā 7 vietas) savā priekšvēlēšanu programmā norāda, ka tās mērķis ir „Attīstīt latvisku Latviju”. Arī „Tautas partija” (parlamentā 20 vietas), kas uz atskaites nodošanas brīdi atradās opozīcijā savā vēlēšanu programmā norāda, ka tā iestājas par „latviski runājošu Latvijas sabiedrību.....par latviešu valodu ... kā galveno sazināšanās valodu Latvijas teritorijā, kuru prot un kurā runā visi Latvijas iedzīvotāji”. Līdz ar to no 100 deputātiem 65 pārstāv partijas, kuras savos priekšvēlēšanu programmās ir izteikušās par nepieciešamību nostiprināt latviešu valodas statusu.

¹⁶ 2002.gada septembrī par Latvijas iestāšanos ES balsotu 48% pilsoņu (pret 34%, bet, 17% nav izlēmuši).

Eiropas Padomes ekspertu vērtējums par Latvijas likumdošanas atbilstību EP prasībām, ļautu latviešu vēlētāju vairākumam noticēt, ka Konvencijas ratifikācija nenozīmēs Valodas likumdošanas radikālu pārskatīšanu un nestimulēs sabiedrībā segregācijas tendences.

Trūkumi.

Likumdošanas harmonizācija var ieilgt, it īpaši, ja starp valdības koalīcijas locekļiem jau sākotnēji netiks panākta stingra vienošanās par Konvencijas ratifikācijas termiņiem.

1. Pētījuma apraksts

Pētījuma **mērķis** ir ar kvalitatīvo pētījumu metodēm noskaidrot un izanalizēt sabiedrības attieksmi pret „Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību” un tās atsevišķiem pantiem.

Pētījuma **uzdevumi** ir noskaidrot:

- priekšstatus par Vispārējās konvencijas ratifikācijas nepieciešamību;
- izpratni par Vispārējā konvencijā paredzētām tiesībām;
- mītus, bažas un iebildumus, kas ar saistīti ar Vispārējās konvencijas ratifikācijas vai neratifikācijas iespējamām sekām;
- viedokļus par Vispārējās konvencijas īstenošanas mehānismiem, likumdošanas un citiem pasākumiem, kurus nepieciešams veikt, lai īstenotu Vispārējā konvencijā izteiktos principus; Latvijas iespējam finansāli nodrošināt Vispārējās konvencijas īstenošanu.

Pētījums tika veikts izmantojot socioloģijas kvalitatīvās metodes. Lai sasniegtu pētījumā paredzētos mērķus, tika izmantotas vairākas savstarpēji papildinošas kvalitatīvo pētījumu **metodes**:

- ekspertu interviju analīzi;
- Interneta diskusiju analīzi;
- dokumentu analīzi.

Integrētā **pētnieciskā procedūra** paredzēja:

- metožu secīgu pielietojumu;
- dažādu kvalitatīvo metožu pielietošanu atšķirīgiem izlases kopumiem, kas ļauj ne tikai labāk izprast pētāmās parādības, bet arī ļauj noskaidrot dažādu sociālo grupu pārstāvju viedokļus;
- dažādu procedūru gaitā iegūto rezultātu salīdzināšanu un analīzi, t.i. vienu procedūru gaitā iegūtie dati tika salīdzināti, izvērtēti un interpretēti, ņemot vērā citu apsekojumu un procedūru gaitā iegūtos secinājumus.

Izmantojot šīs metodes tiks izpētītas sekojošas **mērķa grupas**:

- to pašvaldību pārstāvji, kuras lielā skaitā apdzīvo personas, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm (intervijas);
- latvieši un minoritāšu pārstāvji (Interneta diskusijas);
- NVO pārstāvji (intervijas, dokumentu analīze)
- politisko partiju pārstāvji;
- masu mediju pārstāvji (intervijas, dokumentu analīze).

Ekspertu interviju galvenais uzdevums bija:

- precizēt pētnieciskos uzdevumus un metodes,
- noskaidrot ekspertu viedokļus pār pētāmajiem jautājumiem.

Kopumā pēc vienotas metodikas tika intervēti astoņi mediju speciālisti, kuru uzmanības lokā ir minoritāšu tiesības un desmit nevalstisko organizāciju pārstāvjus (pieci no kuriem pārstāvēja organizācijas, kuras iestājas par Vispārējās konvencijas ratifikāciju un pieci organizācijas, kuras kritiski vērtē Vispārējās konvencijas

ratifikācijas lietderību). Nosacījums ekspertu izvēlei bija nepastarpināta iesaiste informācijas plūsmas veidošanā un izmantošanā.

Ar **Interneta diskusiju**, dokumentu analīzes un ekspertu interviju palīdzību pamatā tika noskaidroti sabiedrības pārstāvju viedokļus par Konvencijas ratifikācijas lietderību. Diskusijas tika organizētas Interneta portālā “Delfi” un šo diskusiju priekšrocība ir to dalībnieku anonimitāte. Projekta pieteicēji ne tikai sagatavoja ievadtekstus un veica iesūtīto komentāru analīzi, bet arī paši iesaistījās diskusijā, mudinot diskusiju dalībniekus precizēt vai pamatot viņu spriedumus. Līdz ar to bija iespējams paaugstināt diskusiju kvalitāti un vieglāk izpildīt plānotos uzdevumus.

Pētījuma gaitā tika apkopoti un izanalizēti arī citu organizāciju savāktā informācija par projekta uzdevumos paredzētajiem jautājumiem.

Pētījuma vadītājs ir Dr.soc. **Aivars Tabuns** (atabuns@lza.lv).

2. Ekspertu apsekojums

2.1. Ekspertu apsekojuma apraksts

Viens no pētījuma uzdevumiem bija izpētīt, kā Konvencijas ratifikāciju vērtē masu mediju analītiķi un nevalstisko organizāciju, politisko partiju pārstāvji, kuri var tikt vērtēti kā eksperti šajā jomā.

Pētījuma gaitā bija jānoskaidro ekspertu priekšstatus par:

- Vispārējās konvencijas neratificēšanas iemesliem un ratifikācijas nepieciešamību;
- EP, ES un Krievijas ietekmi uz Konvencijas ratifikāciju;
- Latvijai piemērotāko minoritāšu definīciju;
- valodas problēmām Latvijā;
- Vispārējā konvencijā paredzētām tiesībām;
- Konvencijas ratifikācijas nosacījumiem.

Sākotnēji tika paredzēts intervēt (pēc vienotas metodikas) sešus žurnālistus, kuri strādā krievu valodā darbojošos medijos un kuru uzmanības lokā ir minoritāšu tiesības, un desmit nevalstisko organizāciju pārstāvjus (pieci no kuriem pārstāvēs organizācijas, kuras iestājas par Vispārējās konvencijas ratifikāciju un pieci organizācijas, kuras neatbalsta Vispārējā konvencijā ratifikāciju). Nosacījums ekspertu izvēlei ir nepastarpināta iesaiste informācijas plūsmas veidošanā un izmantošanā.

Lai precizētu pētījuma uzdevumus un intervijās uzdodamos jautājumus pirms ekspertu interviju uzsākšanas, tika veiktas:

- 1) intervijas ar Latvijas pašvaldību savienības pārstāvjiem Māri Pūķi un Ivitu Peipiņu un Valsts valodas centra direktora vietas izpildītāju Agri Timušku;
- 2) dokumentu analīze (Latvijas likumu un MK noteikumu, kā arī Konvencijai veltīto publikāciju izpēte);
- 3) socioloģisko aptauju rezultātu analīze (pamatā pētījuma „Ceļā uz pilsonisko sabiedrību – 2000” rezultātu analīze).

Pirmās sešas intervijas ar krievu valodā darbojošos mediju pārstāvjiem parādīja, ka šajā grupā viedokļu atšķirības nav lielas un vairums no ekspertiem visai kritiski vērtēja savas zināšanas par latviešu sabiedrību. Tāpēc tika nolemts aptaujāt divu Latvijas lielāko dienas laikrakstu politiskos komentētājus (intervējamo personu un viņu pārstāvēto organizāciju saraksts Pielikumā).

Visi intervētie eksperti pauda tikai savu personisko un nevis savu organizāciju viedokli. Visi eksperti atsaucīgi izturējās pret uzaicinājumu sniegt intervijas un nenotika tikai viena no plānotajām intervijām (intervējamais neradās uz norunāto tikšanos un neinformēja intervētāju par savas neierašanās iemesliem). Interviju vidējais ilgums bija aptuveni viena stunda (īsākās aptuveni 40 minūtes, garākās – aptuveni divas stundas).

Anonīmo interviju gaitā eksperti visbiežāk izteicās atklāti, lai gan dažkārt izvairījās vai sniedza diplomātiskas atbildes uz „neērtiem” jautājumiem. Kopumā var teikt, ka latviešu un nelatviešu atbildes gandrīz visos jautājumos atšķīrās visai būtiski. Lai saglabātu respondentu anonimitāti un vienlaikus ļautu ziņojuma lasītājam labāk izprast abu kopienu pārstāvju viedokļus, pētījuma atskaites tekstā pirms katra no izteikumiem ir norādīta respondentu dzimtā valoda (K – krievu valoda, L - latviešu valoda).

Nemainot izteikuma būtību, ziņojumā ir novērstas intervējamo valodas stilistiskās kļūdas, atsevišķos gadījumos saglabājot intervējamās personas izteiksmes un sarunu valodas īpatnības.

2.2. Konvencijas izvērtējums

2.2.1. Nelatviešu ekspertu uzskati par Konvencijas ratifikācijas lietderīgumu.

Visiem intervējamajiem tika lūgts izvērtēt Konvencijas ratifikācijas lietderīgumu. Visi intervētie nelatviešu eksperti uzskatīja, ka konvencijas ratifikācija varētu veicināt sabiedrības demokratizāciju un integrāciju.

- K: „Mēs šodien dzīvojam divu kopienu sabiedrībā.....konvencijas ratifikācija var kļūt par reālu soli uz sabiedrības integrāciju”.
- K: „Konvencijas ratifikācija atļaus izmainīt likumdošanu atbilstoši šai konvencijai, tas atrisinās daudzas sabiedrībā pastāvošas negatīvas problēmas un tādā veidā stiprinās sabiedrību kopumā”.
- K: „Konvencijas ratifikācija nekādā veidā neierobežotu to cilvēku skaitu, kas mācās latviešu valodu, jo šodien visi lieliski saprot, ka Latvija ir brīva, suverēna valsts un latviešu valoda ir nepieciešama visiem.... Man skolā mācās divas meitas, bet, ja valodas jautājums atkal tiks pacelts..... tad atkal sadursimies ar nevardarbīgu pretestību un tā būs normāla reakcija. Mazākumtautības nav protesta iniciatores, viņas tikai atbild uz politiskām provokācijām”.
- K: „Mēs paši bremsējam procesus, mēs paši daudz ko mākslīgi izdomājam. Bet ja mēs būtu parakstījuši šo konvenciju, šis mākslīgums būtu pazudis”.
- K: “Konvencija ir jāpieņem, jo tas manifestē Latvijas gribu civilizēt situāciju. Bet no otras puses ir jāveido kaut kādi motivācijas varianti, lai vēlme apgūt valodu paliktu un attīstītos. Es uzskatu, ka represīva veida motivācijas noņemšana pati par sevi var stimulēt pozitīvas motivācijas veidošanos”.

2.2.2. Latviešu ekspertu uzskati par Konvencijas ratifikācijas lietderīgumu.

Intervētie latvieši eksperti Konvencijas ratifikācijas lietderīgumu vērtēja visai atšķirīgi, lai gan tikai viens no visiem intervējamajiem uzskatīja, ka Latvijai Konvencija vispār nav jāratificē. Vairāki eksperti uzskatīja, ka Konvencija pieļauj lielas interpretācijas iespējas un diskusijas par šiem jautājumiem var veicināt šķelšanos sabiedrībā. Pēc viņu domām, Konvencijas ratifikācija varētu kavēt Latvijai veikt pasākumus, kas ir saistīti ar sabiedrības integrācijas politiku un var negatīvi ietekmēt

valsts oficiālās valodas statusu. Pēc vairāku ekspertu domām, latviešiem un krieviem ir atšķirīga izpratne par to, kā būtu jāsaskaņo minoritāšu tiesības, no vienas puses, un 14. panta 3.punkta un 5.panta 2.punkta prasības, no otras puses.

- L: „Konvencija ir veidota Rietumeiropas valodas situācijai. Rietumeiropā galvenokārt ir kompaktākas vēsturiskās minoritātes. Latvijā situācija ir pilnīgi atšķirīga. Tātad, Latvijai mēs mēģinām pielāgot pilnīgi citai situācijai veidotu likumu”.
- L: „No jurista skatījuma pasaule tomēr ir melnbalta – vai nu tiesības tiek ievērotas, vai tās netiek ievērotas. Bet reālajā dzīvē, kā mēs zinām, nav tiesību bez pienākumiem, un dažkārt pārāk stingra turēšanās pie likuma burta, nevis gara var radīt pilnīgi pretēju efektu. Lūk, šajā gadījumā konvencija, nenoliedzami, vērsta uz grupas, šajā gadījumā minoritātes tiesību aizsardzību. Bet ja mēs interpretējam šīs normas burtiski, neievērojot reālo valodas situāciju, konvencija var pārvērsties savā pretmetā un apdraudēt majoritātes, t.i. ir latviešu tiesības. Līdz ar to mēs panāksim pilnīgi pretēju efektu: gribot aizstāvēt vienas grupas tiesības, mēs faktiski ierobežosim iespējas izmantot savas tiesības citai grupai. Un saprast šo dialektisko vienību vajadzētu jebkuram, kas strādā ar likumdošanu valodas un kultūras jomā”.
- L: „Ja 9., 10. un 11. panti tiek interpretēti tā, kā, manuprāt, izriet no konvencijas paskaidrojošā ziņojuma, problēmu nav. Varam konvenciju ratificēt kaut vai rīt. Bet trūkst nepieciešamo garantiju, ka pat Latvijas robežās šī interpretācija, kas, manuprāt, ir pareiza, netiek apstrīdēta. Ir nepieciešamas garantijas, ka šie panti netiks interpretēti tā, lai nāktu par ļaunu sabiedrības integrācijas procesam un latviešu valodai”.
- L: „Konvencija satur ārkārtīgi lielas interpretācijas iespējas, kas mums nav jāaizmirst nevienu brīdi. Kaut vai šie gadījumi: “ja iespējams”, “iespēju robežās”, “kur nepieciešams”. Kaut arī paskaidrojošie noteikumi daudzos gadījumos šo interpretācijas lauciņu sašaurina, joprojām paliek ārkārtīgi lielas iespējas juristu darbībai un tiesas procesu gadījumos ārkārtīgi daudz kas būtu atkarīgs no advokātu meistarības”.
- L: „Konvenciju ratificēt, acīmredzot, vajadzētu, bet tad ar noteiktām atrunām un ar skaidru Latvijas puses pozīciju”.
- L: „Vēl nav pieņemts Likums par minoritāšu tiesībām, kuru sāka izstrādāt 1999. gada pirmajā pusē. Es uzskatu, ka šāds likums Latvijā tomēr būtu nepieciešams, un ka tā idejiskais pamats varētu būt šī konvencija....tomēr tā kā konvencijas 9., 10. un 11. pantā ietvertās normas ir problemātiskas, tad likuma izstrāde bremzējas”.
- L: „Eiropa ir pašlaik eiforijā par to, ka beidzot ir izdevies izstrādāt vienojošu dokumentu tik ārkārtīgi daudzām situācijām, un beidzot mums ir šī vispārējā konvencijaiespējams pēc kāda laika mēs atkal sāksim pievērst lielāku uzmanību reālai situācijai.... arī majoritāte savā nacionālajā valstī var nebaudīt visas lingvistiskās cilvēktiesības..... Mēs esam pārejas periodā, t.i. Latvijā ir postimperālistiska valodas situācija un līdz ar to daudzi jautājumi paliks aktuāli, kamēr nebūs likvidētas šīs situācijas sekas”.
- L: „Latvijā etniskā viendabība ir stipri vien izjaukta... ja Latvijā šo konvenciju ratificētu, tad diskusijas par topogrāfisko zīmju izvietojumu krievu valodā aktualizētos daudzās Latvijas lielākajās pilsētās nevis kaut kādā vienā

apvidū.....bet centrālajai varai iespēja ietekmēt pašvaldības nav nemaz tik liela”

- L: „Likumdošanā neko šajā ziņā mainīt nevajadzētu.....te ir Latvija un valsts valoda ir latviešu valoda.... pārejas periodi politiska spiediena rezultātā var tikt bezgalīgi pagarināti, bet izņēmumi atsevišķām sociālām grupām var veicināt jaunus izņēmumus citām grupām”
- L: „Situāciju nepavisam nevarēs noregulēt, piešķirot krievvalodīgo kopienai vēl kaut kādas papildus tiesības, drīzāk tas var stāvokli vēl pasliktināt.....ja divām daudz maz līdzīgām skaitliskā ziņā pilsoņu grupām ir vienādas tiesības, tas, manuprāt, var kaut kādā brīdī izsaukt vēl lielāku nestabilitāti”.
- L: „Konvencijas ratifikācija dos krievu opozīcijai papildus tiesisko pamatu prasīt savu autonomo tiesību īstenošanu”.

2.3.Konvencijas neratifikācijas iemesli.

Visiem intervējamajiem tika uzdots jautājums par Konvencijas neratifikācijas iemesliem. Vairums intervēto nelatviešu Konvencijas neratifikācijā vispirms vainoja Latvijas politisko eliti, savukārt nelatviešu ekspertu vērtējumi pamatā balstījās uz pieņēmumu, ka ratificēt Konvenciju traucē nelielas politiķu grupas aktivitātes (visbiežāk tika minēta apvienība „Tēvzeme un Brīvība”). Līdz ar to vairums nelatviešu uzskatīja, ka Konvencijas ratifikāciju kavē “kļūdainie” likumi. Pēc viņu domām, atceļot šos likumus, lingvistiskās pretrunas starp latviešiem un krieviem tiktu pārvarētas. Vienlaikus viņi visai izvairīgi vērtēja to, kā etniskās attiecības un Konvencijas ratifikācijas iespējas ietekmē pašas krievu kopienas lingvistiskā uzvedība.

- K: “Šodien ārkārtīgi grūti ar konvencijas ratifikāciju, jo bāzes likumi pieņemti un Konstitūcija jau ir pārveidota. ... šodienas konvencijas ratifikācija patiešām nozīmēs ļoti daudzu likumu pārveidi ...sava veida kompromitācija sanāk: ko tad jūs līdz šim tādu darījāt, ja tagad jums vajadzīgs atkal visu to pārveidot?... Tas, protams, būs dramatiski”.
- K: “Saeimas vairākums nebija gatavs konvenciju ratificēt, tāpēc ka ir šajā konvencijā daži panti, kuri izsauc dažos politiķos šausmīgas bažas. Tā ir iespēja izmantot nacionālo minoritāšu valodas, galvenokārt, krievu valodu saskarsmē ar valsts struktūrām un iegūt izglītību krievu valodā vietās, kur kompakti dzīvo nacionālās minoritātes,un tur nokļūst veseli reģioni – Latgale, Rīga ... rodas problēma arī ar Satversmi,...jo atbilstoši Satversmes 2. pantam katram Latvijas iedzīvotājam ir tiesības griezties valsts institūcijās, saņemt atbildi pēc būtības valsts valodā, t.i., faktiski, atbildes citās valodās saskaņā ar šo Satversmi principā netiek garantētas”.
- K: “Konvencija netiek ratificēta tāpēc, ka konvencijas ratifikācija nozīmēs daudzu likumu, kuri tagad darbojas Latvijā, pārveidi. Tas ir, pirmkārt, Likums par izglītību, jo atbilstoši konvencijai nacionālām minoritātēm ir tiesības uz vidējo izglītību savā valodā. Otrkārt, tas saistās ar Likumu par radio un televīziju, tāpēc ka konvencijā eksistē norma, kura dod iespēju nacionālām minoritātēm pilnībā raidīt savā valodā. Bet tagadējā likumdošana ierobežo svešvalodu klātbūtni televīzijā un radio līdz 25%”.
- K: “Konvencija netiek ratificēta tāpēc, ka mums ir trīs pietiekami sārpi jautājumi: 1) iespēja šobrīd saņemt vidējo izglītību krievu valodā, 2) krievu

iedzīvotāju saskarsmes iespēja krievu valodā pašvaldībās, 3) televīzija un radio”.

- K: “Valdošie politiķi droši vien uzskata, ka tagad nav jēgas paplašināt nacionālo minoritāšu valodas tiesības, jo sistēma, kuru viņi ir radījuši, jau it kā ir nostabilizējusies, nostiprinājusies, kaut kādu īpašu ekscesu, saistītu ar masu protestiem, nav – tad kāpēc šo sistēmu jāpārtaisa? ... Tos, kuri šodien ir pie varas, šī sistēma pilnīgi apmierina. Kāpēc viņiem kaut ko mainīt kaut kādas konvencijas dēļ?”
- K: “Noris cīņa, un jebkura lokālā uzvara nav vienkārši lokāla uzvara. Tā vienmēr uz vienu iedzīvotāju daļu iedarbojas mobilizējoši, bet uz otru, otrādi – demobilizējoši... ...Valdošajiem šobrīd pat atkāpties, tā sakot, nav kur. ...Cilvēka un varas saskarsmes iespējamība krievu valodā, tas it kā kaut kāds ceļš uz valodas autonomiju....ir svarīgi, uz kuriem ir vērsts attīstības vektors. Es domāju, ka apmēram tā arī spriež valdošās partijas. Lietas būtība jau nav pašā konvencijā... bet vispārpolitiskās virzībās, kas tai sekos”.
- K: “Ratificējot Konvenciju par nacionālām minoritātēm, pastiprinātos iespējas Latvijas krievu un krievvalodīgo iedzīvotāju pārstāvjiem. Pastiprinātos to pozīcijas varā un biznesā, bet galvenokārt cīņā par varu, bet valdošās partijas to nevēlas”.
- K: “Konvencija varbūt netieši, bet virza uz politisko tiesību izlīdzināšanos ... Krievvalodīgajiem iedzīvotājiem atgūt dažas zaudētās virsotnes tagad jau būs diezgan sarežģīti ...Ja parakstītu šo konvenciju, tad latviešu pozīcija Latvijā vājināsies. ... Kaut kādā mērā valdošās politiskās partijas atspoguļo iedzīvotāju ievērojamas daļas gribu”.
- K: “Konvencija netika ratificēta tāpēc, ka cilvēki, kuriem šobrīd ir vara un, kuri tagad dzīvo labi, grib arī turpmāk dzīvot labi. Ja viņi parakstīs šo konvenciju, viņiem vajadzēs kaut ko mainīt un no kaut kā atteikties. Bet viņi negrib šīs pārmaiņas, viņi tās velk garumā, vismaz priekš sevis. ...Tas ir pirmām kārtām saistīts ar cilvēku materiālo stāvokli. ...Bet lai to slēptu, tas apaug ar tīri tādām politiskām būšanām... Visi brīnišķīgi saprot, ka viss, kas tik netiek darīts, tiek darīts naudas dēļ. Tāpēc mums ir tāda neuzticība varai un visam poliskajam spektram”.
- K: “Valdošās partijas, kas sastāda valdošo koalīciju, pēdējo desmit gadu laikā ir aizstāvējuši savu vēlēšanu, galvenokārt Latvijas pilsoņu, intereses, un tāpēc viņi brīžiem vispār ignorējuši nelatviešu intereses”.
- K: “No latviešu politiķu puses nav jūtama kāda konstruktīva interese par mazākumtautībām”.
- K: “Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību galvenais neratificēšanas iemesls ir valodas problēma ... Latvijas valodas politika atklāti tiek virzīta uz valodas hierarhijas nomaiņu un krievu valodas izstumšana no publiskās sfēras ... Galvenais baiļu punkts politiķiem ir saistīts ar valsts valodu un, atbilstoši, ar krievu valodu”.
- K: “Konvencija Latvijā nav ratificēta, jo konvencijas gars paredz visu etnisko grupu līdztiesību, kura Latvijā emocionāli visi nav spējīgi uztvert”.
- K: “Saeimas vairākumam savu vēlēšanu priekšā nav jāatskaitās par to, vai viņi ir izpildījuši un ratificējuši konvenciju ... Daudzu partiju vēlēšanas tas neinteresē”.

Savukārt Latviešu eksperti Konvencijas neratifikāciju biežāk izskaidroja ar problēmām, kuras pastāv starp abām lielākajām Latvijas etniskām grupām – krieviem un latviešiem, bet elites politika pamatā tika vērtēta kā šo attiecību sekas un juridisks noformējums, un nevis kā šo attiecību cēlonis. Līdz ar to, pēc viņu domām, Konvencijas neratifikāciju ietekmē tas, ka arī desmit gadus pēc neatkarības atgūšanas, daudzas no problēmām, kuru pirmsākumi ir meklējami padomju periodā laikā, tā arī nav atrisinātas. Pēc latviešu ekspertu domām, ja lingvistiskās un ideoloģiskās pretrunas starp latviešiem un krieviem nemazināsies, vienmēr būs spēki, kuri piedāvās šo problēmu „ātrus un radikālus” risinājumus.

- L: “Latvijā ir ļoti nopietni jāizturas pret šīm minoritātes separātisma tendencēm..... pastāv valsts integritātei bīstamā minoritātes lingvistiskā pašpietiekamība, kas, protams, var apgrūtināt šīs grupas pārstāvju integrēšanos sabiedrībā, viņu izredzes darba tirgū, viņu karjeras iespējas. Šie jautājumi starptautiskajā praksē īsti nav izstrādāti. Rietumeiropā jautājums par to, vai minoritātes pārstāvju lingvistisko cilvēktiesību apjomā ietilpst tiesības nezināt un nelietot valsts valodu, vispār netiek izvirzīts - šāds jautājums tiek uzskatīts par neaktuālu. segregācija, kuru izvēlēšies pati minoritāte, nekādā gadījumā neatbilst Latvijas valsts nākotnes modelim. Mēs esam izvēlējušies integrāciju un nevis segregāciju vai asimilāciju, un šādā gaismā mums ir jāskata arī visi likumi. Tieši tādēļ es uzskatu, ka nekādā gadījumā nevar ratificēt Konvenciju bez atrunām tieši tajos jautājumos, kas var padziļināt šo segregāciju – no sākuma lingvistisko, vēlāk ekonomisko un pēc tam arī politisko” .
- L: “Sabiedrības kopējais uzdevums, apzināts vai neapzināts, tomēr ir saglabāt kaut kādu savu veselumu. ... arī ļoti laba ideja var dezorganizēt un sašķelt sabiedrību.Ja sajauc sabiedrības sociālo stabilitāti, iekšējo organizētību, tad rezultāti parasti ir bēdīgi. Irāna strauja modernizācija noveda pie fundamentālisma”.
- L: “Latvijas sabiedrība kopumā tam šobrīd nav gatava.viens no Atmosas galvenajiem stimuliem bija rusifikācijas apturēšana”.
- L: “Konvencija nav ratificēta tādēļ, ka sabiedrībā nav vienotas attieksme pret atsevišķām konvencijas prasībām un neviennozīmīgi tiek vērtētas ratifikācijas sekas, ko šī ratifikācija varētu dot Latvijai. Lielai sabiedrības daļai ratifikācija būtu nepopulārs lēmums. Līdz ar to politiskie spēki nevēlas zaudēt savu elektorātu”.
- L: “Šāds viens precedents būtu kā slūžu atvēršana visam pārējām diskusijām.... tas veicinātu ļoti daudzus nepatīkamus precedentus...šo principu attiecināšana iesākumā kaut uz nelielām teritorijām, var izraisīt lavīnas veida reakciju..... ratifikācijai sekos arvien jaunas un jaunas prasības”.
- L: “Es pilnīgi saprotu politiķus, kuri nevēlas riskēt ar savu elektorātu, ar latviešu pilsoņiem tikai tāpēc, lai izpildītu kādas prasības”.
- L: “Līdz šim šajā jautājumā dominēja voluntārisms - nevis politikas process, bet politizācijas process. Nekas nav nokavēts un mēs vēl varam ķerties pie šīs konvencijas apspriešanas”.
- L: “Konvencija tiek uztverta neadekvāti gan no valsts, gan no minoritāšu puses. ... man liekas kļūdaini, ka mēs joprojām atsakāmies izvērtēt konkrētu pantu ratifikācijas sekas”.

2.4. Etnisko kopienu raksturojumi

Nedaudz lielāka vienprātība latviešu un nelatviešu ekspertu vidū bija vērojama tad, kad viņi raksturoja abas lielākās etniskās grupas – latviešus un krievus un tos iemeslus, kuru dēļ šīm grupām veidojas noteikta attieksme pret Konvencijas ratifikāciju.

Raksturojot latviešu kopienu nereti tika pausti šāda rakstura viedokļi:

- L: “Gandrīz visās lielākajās Latvijas pilsētās latvieši ir minoritāte un tāpēc uzvedās kā minoritāte – visai nervozi”.
- K: “Vienam britam, kas bija atbraucis uz Rīgu, bija ļoti labs izteiciens, ka viena no Latvijas problēmām ir tā, ka Latvijā ir nacionālais vairākums, kurš līdz šim brīdim uzvedās kā minoritāte, un ir nacionālā minoritāte, kura līdz šim uzvedās kā vairākums. Un no tā izriet lielākā daļa problēmu, kuras izpaužas tieši psiholoģiskajā plāksnē, simbolu līmenī. Latvieši, kuri ir vairākums Latvijā, kuri patiešām nosaka valsts politiku, viņi līdz šim laikam, man liekas, dažreiz baidās, ka tas nav neatgriezenisks process, ka visu var pagriezt atpakaļ”.
- L: “Latvieši Rīgā nav ekskursanti, tomēr viņiem nākas te tā justies”.
- L: “Latvieši nav pašpārliecināti – mēs esam tādi aizlauzti, bailīgi labi audzināti un pieklājīgi. sentimentāli, un tāpēc visu laiku kaut kā mētājamies”.
- K: “Latviešu iedzīvotājiem nav savu pozīciju stingruma. Varbūt inteliģences starpā. Bet atkal ne jau visai inteliģencei”.
- L: “Jau no Atmodas laikiem interfrontiešos bija pārliecība, ka ir sauiņa nemiera cēlāju, bļauru, bet latviešu tauta ir tāda, kādus viņi visu laiku bija pazinuši – klusa, iztapīga... vārdu sakot, “perepugannije ļitovci”. Ka latviešiem pieņem padomju laika spēles noteikumus, ir tiem lojāli ... Tā ir vienkāršāk, tas ir arī tāds pašattaisnojums. Pēkšņi izrādījās, ka nē, izrādās, ka tas viss ir bijis maska, ko tie cilvēki nēsājuši. Otrkārt, es domāju, tā ir tīri šī bizantiskā tradīcija – ir līderi un ir pūlis. Ir pārliecība, ka priekšniecība nosaka visu”.

Raksturojot krievu kopienu nereti tika pausti šāda rakstura viedokļi:

- K: “Vidusmēra krievs ir vairāk nodarbināts ar ekonomiskiem un sociāliem jautājumiem – kā izdzīvot, kā nopelnīt naudu, nekā interesējas par nacionāliem jautājumiem. Par nacionāliem jautājumiem vidusmēra krievs vairāk interesējas atkal caur ekonomisko reformu prizmu. ...Tā rūpniecība, kas šeit eksistēja, sabruka – vienkārši tā nevarēja eksistēt brīvās ekonomikas valstīs. Un tas ļoti skāra krievus, tāpēc ka rūpniecībā bija nodarbināti daudzi krievi... Neatkarības iegūšana un ekonomiskās reformas krieviem saistījās ar to, ka sabruka rūpniecība un daudzi zaudēja darbu, un viņiem vajadzēja pārveidot savu dzīvi”.
- K: “Krievi, ir lielas nācijas pārstāvji un viņi ir pieraduši pie padomju laikiem, un desmit gadi – tas ir kā liels un vienlaikus neliels laiks, lai pārveidotu savu psiholoģiju, ...šeit ir ne visa tauta, šeit, teiksim tā, ir daļa no krievu tautas... gandrīz miljons – tas ir daudz, aptuveni tik, cik igauņu visā pasaulē. Un nav tik vienkārši, lai tas viss izmainītos. Un krievi, man liekas, pietiekami daudz ir

darījuši valodas apmācības ziņā, un ja vēl ņemt vērā šos te ekonomiskos un sociālos satricinājumus, tas ir pietiekami neslikts rezultāts”.

- K: “Krieviem ir svarīgs ne jau valodas statuss, bet tas, lai viņu bērns varētu mācīties skolā krievu valodā, un lai pie visa tā viņš zinātu latviešu valodu. Viņiem ir svarīgi, lai viņš varētu pašvaldībai krieviski uzrakstīt iesniegumu par to, ka viņam tek caurule mājā - cilvēkiem, kuri dzīvo uz viņa nodokļu rēķina,. Es neslikti zinu latviešu valodu, bet man arī rodas grūtības uzrakstīt latviski, ka man tur tek caurule, bet tur vēl kaut kas saplīsis”.
- K: “Uz divkopies valsts alternatīvu es jau sāku skatīties ar zināmu lielu interesi, var teikt tā – ar uzmanību... Es redzu pusaudžu noskaņojumus, kuriem ir ļoti svarīga krieviskā identitāte. Man nekad nebija tik svarīga mana krieviskā identitāte, kā šodien maniem bērniem... Etniskā apziņa krieviem eksistēja, bet viņa nekad nebija tik mobilizēta kā tagad”.
- K: “Krievvalodīgie pilnīgi normāli un ļoti noteikti iztur dubulto standartu ...saskarsmes valoda, ģimenes valoda tā ir krievu, bet viss, kas skar kaut ko formālu – latviešu valoda. ...Man liekas, ka nevajag pašvaldībās pāriet uz krievu valodu. Vienkārši jābūt instancei, kura palīdzētu cilvēkiem, pie kam dažādu vecumu, kuri nevar pareizi sastādīt dokumentu latviski ...Ja mēs parakstīsim šo konvenciju, es nedomāju, ka pie mums ņems virsroku uzskati “tūlīt pārejam uz krievu valodu”... Pēc lietas būtības krievu valoda jau ir ieņēmusi savu noteiktu nišu un tagad cīnās tikai par to, lai vispār neaiziet no šīs nišas. Krievu valoda necīnās par to, lai būtu līdztiesīga latviešu valodai”.
- K: “Lojalitāte ir emocionāls termins, viņš nav objektīvsjaunieši, kas šeit ir dzimuši, ieguvuši šeit izglītību, viņi automātiski ir lojāli savai dzimtenei Cilvēks nekad nav opozīcijā savai dzimtenei, ja darbojas normālas normas..... ja šodien armija būtu sevi apliecinājusi kā nopietnu, attīstītu institūciju, ļoti daudzi krievu cilvēki gribētu dienēt armijā.... par kādu lojalitāti var būt runa, ja cilvēkiem ir jāiziet cauri sarežģītai naturalizācijas procedūrai, lai kļūtu par šīs valsts pilsoņiem”.

2.5. Politisko procesu raksturojums

Raksturojot politiskos procesus, kuri veicina vai kavē Konvencijas ratifikāciju, pat vienas etniskās grupas ekspertu vienprātība bija ļoti zema.

- K: “Masu saziņas līdzekļu ietekmē cilvēkiem ir izkropļots viedoklis par demokrātiju”.
- K: “Nenoliedzami, politiķi atspoguļo elektorāta noskaņas. Cita lieta, ka lielā vairākumā viņi tās rada. ... Mūsu post-padomju situācijā cilvēki diezgan spēcīgi uzticas valstij, kaut viņi arī nav apmierināti ar to ... Politiķi var nomierināt cilvēkus un otrādi. Man liekas, ka valodu jautājums tika politizēts speciāli, apzināti”.
- K: “Es balsoju par neatkarību vispirms ar cerību uz valsts demokratizāciju. Varbūt vietējiem krieviem nebija tik svarīgs neatkarības un valstiskuma moments, kā demokrātiska valsts... Tagad cilvēki spiesti it kā vilties ... Iznāk, ka ierēdnis, un nav svarīgi, vai viņš tur vēlētais ierēdnis, vai ieceltais ierēdnis, bet viņš kļūst augstāks pār mani, viņš man diktē”.
- K: “Politiķi ir izvēlējušies smagu ceļu, šis ir ļoti lielu rīvēšanos, nesaskaņu ceļš ...Paldies Dievam, neizlien ārā kaut kādās vardarbības formās, bet kaut

kādā momentā... kas to lai zina... Varbūt tas nelien ārā tikai tāpēc, ka tas nevienam reāli nav vajadzīgs”.

- K: “Mums ir divkopienu valsts, lai arī kas tur nebūtu runāts, un ar to viss ir pateikts. Cilvēki pie mums bieži vien uzsāk balsošanu pēc uzvārdiem. Tas nav noslēpums. Par nožēlu, tas ir skumji, kad Kalniņš balso par Kalniņu, bet Ivanovs par Ivanovu ... Pat Zapčelā latviešu uzvārdi tradicionāli pēc saraksta neiet cauri... Tāpēc pie mums arī visa partiju sistēma sašķiepta, tāpēc, ka pie mums ne jau pārliecības un programmas sacenšas, bet uzvārdi un nacionālā piederība”.
- K: “Pasliktinot krievu stāvokli latviešu politiķi tajā pašā laikā rada problēmas savai tautai”.
- K: “Pati vara, kura iedzen stūrī jebkurus citādi domājošos, rada pretdarbību. Protams, ja mums būtu diktatūra, tie sēdētu mierīgi, un pat varbūt sēdētu kaut kur tuptūzī. Bet mums ir citi apstākļi un tāpēc tie pretojas”.
- L: “Ir ne tikai bailes par savas nacionālās identitātes apdraudējumu ... bet diemžēl ir arī mēģinājumi valstiskumu veidot uz šovinisma bāzes”.
- K: “Mēs kaut kā pamazītiņam spēlējam šīs valodas spēlītes ...drīz uz skatuves iznāks cita paaudze, kura nevarēs noslēgties vienas valodas rāmjos ... lai kā būtu nepatīkami studēt nelielas tautas valodu ...gudrākā daļa, kas gala rezultātā būs pie vadīšanas, kā minimums būs divvalodīga, bet vairākumā trīsvalodīga ...viņiem šie jautājumi eksistēs, nu, varbūt otrajā vai trešajā, bet ne pirmajā vietā”.
- L: “Integrācijas koncepcija ir lemta neveiksmei vairāku iemeslu dēļ. Integrācijas politika drīzāk veidos divu kopienu sabiedrību, jo integrācija var veidoties nevis ar administratīvu programmu palīdzību, bet tad, kad cilvēki paši pieņem zināmus noteikumus, tāpēc, ka uzskata tos par izdevīgiem. Manuprāt tiem, kas patiešām integrējas, tiem nekādas programmas nav vajadzīgas. Otrkārt, krievvalodīgie un latvieši nav vēsturiskos apstākļos sadalīta tauta, kurai tagad nu būtu jāapvienojaslatviešu lielākā daļa uzskata, ka vienīgā patiesā integrācija varētu būt tad, ja šeit dzīvojošais cittaunietis pieņem Latvijas kultūru, valodu un vidi, un tālākā vai tuvākā nākotnē pēc būtības asimilējas. Cita lieta, ka viņš var turpināt gadu desmitiem, simtiem kopt savas tradīcijas, bet pēc būtības, pēc savas mentalitātes, pēc dzīvesveida viņš ir integrējies šeit un būtībā neatšķiras no latvieša.mēs vēlamies veidot monolītu sabiedrību uz latviešu valodas un kultūras pamata, pārējiem tas ir jāpieņem, tur kompromiss nevar būt”.
- L: “Latvijā no kopienu pretimstāvēšanas iegūst abas puses, gan krievvalodīgas kopienas politiskie pārstāvji, gan lielākās latviešu partijas tuvojoties vēlēšanām latvieši tiek biedēti ar Rubiku, bet otra puse skan “Ja jūs nebalsosiet par mums, tad jūs kā krievus vispār šeit samīs”.
- L: ir pieņemts runāt par divkopienu sabiedrību – dažādi informatīvie lauki utt. – es uzskatu, ka šī parādība ir stipri pārspīlēta. Nu nav mums segregēta sabiedrība, nu nav tā, ka, teiksim, šajā rajonā dzīvo vieni, šajā otri, šajā trešie. Ir pietiekami liels etniski “jaukto” ģimeņu skaits. nav tā, ka cilvēks, kuram dzimtā valoda ir krievu valoda, lasa tikai krievu avīzes un skatās tikai Maskavas televīziju, un otrādi.

Vairākkārt eksperti izteica savu viedokli arī par procesiem, kuri noris krievvalodīgo iedzīvotāju kopienā.

- K: “No 90-to gadu sākuma krievi bija atšķelti no politikas. Tas bija latviešu tusiņš – krievu tur nebija... Latvieši trīspadsmit gadus ir nodarbojušies ar politiku, audzināja kadru, notika atlase, izsitās cauri spēcīgākais. Krievi ar to nenodarbojās. Viņi nodarbojās ar biznesu, ar kaut kādām citām lietām... Krieviem ir tādu talantīgu cilvēku nepietiekamība, kuri būtu gatavi iet politikā, un nenodarboties ar to, ar ko viņi nodarbojas tagad. ... Minoritāšu grupu prasības vēl nav noformulētas precīzi un skaidri”.
- K: “Uz trim krieviem Latvijā iznāk četras krievu biedrības”.
- K: “Uz kaut kādu brīdi partijas, kuras pauza vispirms latviešu intereses, nolēma, ka visi jautājumi Latvijā tiks izskatīti bez krieviem – nav noteikti, ka pret krieviem, bet bez krieviem. Tā bija radikāla kļūda... šis brīdis bija grūdiens uz krievu pašorganizāciju, partiju un sabiedrisko organizāciju līmenī ... Tagad ne jau katrs priekšlikums no latviešu puses tiks pieņemts, t.i., šis vilciens jau ir aizgājis”.
- L: “Ja Rubiks uzstājas kā cilvēku tiesību aizstāvis, tad latviešiem rodas aizdomas, ka cilvēku tiesības tiek izmantotas kā instruments kādā citā politiskā spēlē.”
- K: “Es pats kādreiz domāju, kāpēc pie mums tiesību aizstāvji tieši tādi, bet ne citādi. ...Tie paši latviešu politiķi atdeva šo tematu, var teikt, tam pašam Rubikam. Tas ir, niša bija brīva un to aizņēma tie, kuri aizņēma ...Rezultātā cilvēktiesības pie mums vienkārši pārvērtās, pēc daudzu latviešu priekšstatiem, par kaut kādu tur militāro pensionāru tiesībām vai revanšistu tiesībām. Tā kā es domāju, ka šeit ir latviešu politiķu vaina, kuriem pašiem bija izdevīgi visu to šādi nostādīt”.
- K: “Šodien daudzi krievu politiķi uzskata, ka nebūdami nacionāli radikāli, viņi ir nekas, viņi ir nepārliciecināmi”.
- L: “Minoritātes pašorganizācijas līmenis, kas ir būtisks komponents minoritāšu dzīvē, Latvijā tomēr ir samērā neattīstīts pašu minoritāšu organizāciju spiedienu vai aktivitātes nevajadzētu sajukt ar preses aktivitātēm.... prese nav indikators, kas raksturo pašas sabiedrības aktivitātes”.

2.6. Citu valstu un starptautisko institūciju ietekme uz latviešu un krievu attiecību raksturu

2.6.1. Krievija

Vairums intervēto latviešu kritiski vērtēja Krievijas politisko institūciju un amatpersonu ietekmi uz latviešu un krievu attiecību raksturu Latvijā. Pēc viņu domām, Krievijas politisko vadītāju paziņojumi liecina, ka Krievija grib saglabāt savu ietekmi Baltijā un izmanto šim nolūkam visus līdzekļus, tajā skaitā arī politiski nekorektos. Piemēram (L: “Krievija neuzskata par vajadzīgu noslēgt robežlīgumu ar valsti, kurā viņa uztraucas par cilvēktiesībām”).

Nelatviešu respondentu vidū vienprātība par Krievijas ietekmi uz latviešu un krievu attiecību raksturu bija ļoti zema.

- K: “Krievija ir ieinteresēta, lai visās valstīs, bet it īpaši tuvākās ārvalstīs, kur ir liela Krievijas tautiešu, Krievijas diasporas pārstāvēniecība, lai viņiem tur būtu arvien lielāka un lielāka ietekme. Kāds uzskata, ka tas ir slikti, kāds uzskata par labu... Bet Krievija ir ieinteresēta, lai tieši tautieši spēlētu šajās valstīs kaut kādu lomu. Kāpēc? Tāpēc, ka: a) tas dod Krievijai noteiktas ietekmes sviras, tanī skaitā ekonomiskās, b) tas vienkāršo sakarus ar šīm valstīm un c) katra valsts ir ieinteresēta, lai citā valstī, it īpaši kaimiņvalstī, būtu diezgan ietekmīgs skaits cilvēku, it sevišķi pilsoņu vidū, kas it kā simpatizē šai valstij, un pavisam tas nenozīmē, ka tur vajadzīga piektā kolonna vai ka tas ir kaut kāds satelīts... to pašu dara Ungārija, Rumānija... ir ļoti daudz piemēru, kad citas valstis arī tādā pašā veidā it kā pat iejaucas kaimiņu iekšlietās. Bet tas tik sāpīgi netiek uztverts. Bet viss, kas nāk no Krievijas, izsauc tik sāpīgu reakciju”.
- K: ”Krievija ir ieinteresēta, lai šeit krievi dzīvotu mierīgi, lai nebūtu neapmierinātības no viņu puses, jo Krievijai ir apgrūtinoši visu laiku uzklaut sūdzības un veidot šo dialogu ar Eiropu..... ja krievi šeit justos mierīgi un apmierināti, tad nebūtu šķēršļu arī Latvijas-Krievijas robežu un ekonomisko jautājumu noregulēšanai”.
- K: ”Situācija līdz 11. septembrim bija tāda: ja šeit ienāktu NATO, tad Krievijai būtu jāpārorientē savas raķetes, karaspēku uz Latvijas teritoriju. Vai mums tas bija nepieciešams?krievvalodīgā sabiedrība var un tai vajag spēlēt starpnieka lomu starptautiskajās attiecībās starp Latviju un Krieviju, bet šo lomu mums tieši negrib dot, kaut gan mēs šo lomu spēlētu ar lielu prieku”.
- K: ”Krievija pati nezina, ko viņa grib, viņi paši vēl nav noteikuši savu pozīciju attiecībā uz Baltiju ... Viņiem nav izstrādātas pozīcijas attiecībā uz krievvalodīgo minoritāti vispār un tautiešu lietā nekas netiek virzīts uz priekšu ...Krievi Latvijā neinteresē nevienu no pusēm (*t.i., nedz valdošos Krievijā, nedz valdošos Latvijā*)”.
- K: “Es nekādas Krievijas aktivitātes neredzu ...īstenībā tas viss ir mīts. Kas attiecas uz Krieviju, tad mēs redzam tikai Ārlietu ministrijas paziņojumus... Krievijas vadība savai tautai parāda, ka viņa kaut ko it kā dara ārpolitiskajā arēnā, ka viņa tiecas saglabāt Krieviju, ja ne pasaules, tad vismaz kā reģionālās lielvalsts līmenī. Bet reālā politikā viņa atkāpjas no visām pozīcijām ...Es neredzu nekādus reālos soļus, nevienu, bet Putina laikā vēl mazāk kā Jeļcina. Jeļcina laikā vēl bija kaut kādas lempīgas lāča kustības it kā pagājušo laiku inercē ... Kremlis atdod visas teritorijas, t.i., no sākuma parādās rupjš paziņojums, kura tonis pēc mēneša kļūst mīkstāks, pēc tam, pēc trijiem mēnešiem – vēl mīkstāks. Tādā veidā tiek nomierināti iekšējie uzskati. Piedņestra, Kaļiningrada, Gruzija, Sevastopole – visi jautājumi tiek mierīgi risināti Rietumu interešu labā”.

2.6.2.Krievija un Rietumi

Lai gan atsevišķi intervētie visai atšķirīgi vērtēja arī to, cik vienprātīgi Krievija un Rietumi vērtē starpetniskās attiecības Latvijā, tomēr vairākums ekspertu puda viedokli, ka Konvencijas ratifikāciju cenšas panākt gan Krievijas, gan Eiropas politiskās institūcijas.

- K: “Pēdējā laikā Maskavas un Briseles pozīcijas galvenos vilcienos sakrīt. Vienkārši Brisele to dara diplomātiski, gudri un civilizēti, bet Maskava... viņi visu laiku kala pēc vienas un tās pašas shēmas. Rodas tāds iespaids, ka it kā vienkārši uz kāda formulāra viņi maina datumus”.
- L: “Krievijas un EP nostādnes latviešiem kā etniskajai grupai nozīmīgos jautājumos bieži neatšķiras bieži vien Krievijas prasības saskan ar rietumu institūciju amatpersonu teikto..... piemēram, Krievija no mums pieprasa piešķirt pilsonību visiem Latvijas nepilsoņiem, bet EP un EDSO pieprasa paātrināt naturalizāciju, Krievija pieprasa papildus autonomiju un tiesības krievu valodai, rietumu puse atkal to pašu (Studmans).es pieņemu, ka Krievijai un EP ir dažādi motīvi – Krievija vēlas nostiprināt savu ietekmi, Eiropas institūcijas - radīt stabilāku reģiona, kurā nepastāvētu divas pretimstāvošas kopiena.....bet reālās darbības ir pilnīgi identas.....ir noslēgti daudzi sadarbības līgumu starp Vāciju un Krieviju un ekonomisko interešu vadīti austrumi un rietumi bieži darbojas kā vienots spēks. Tādēļ arī mūsu vienlīdz noraidošā attieksme gan pret austrumiem, gan rietumiem.... Krievija nekad nav sevišķi rūpējiesies par cilvēktiesībām, ko vislabāk pierāda arī pašas Krievijas nacionālā politika valsts iekšienē. Tas, par ko viņi ir norūpējušies, ir saglabāt pēc iespējas lielāku ietekmi Latvijā.... tādēļ arī visas šīs aktivitātes no Maskavas puses”.
- L: “Rodas iespaids, ka augstas ārlietu ministrijas amatpersonas uzskata, ka Konvencijas ratifikācija nav darba kārtībā un tuvākajā laikā nebūs .. tomēr nav arī īpaša pamata uzskatam, ka konvencijas ratifikāciju no mums neviens neprasa”.

2.7. Minoritāšu definīcija

Vairums intervēto ekspertu uzskatīja, ka Konvencijas ratifikāciju var paildzināt diskusijas par minoritāšu definīciju. Šī viedokļa patiesumu apliecina arī pašu ekspertu nevienprātība attiecībā pret to, kā būtu definējamas minoritātes.

- K: “Jēdzienu nacionālās minoritātes skaidroja dažādi ...un katrs politiķis skaidroja to atkarībā no savas partejiskās orientācijas”.
- K: “Termins “nacionālās mazākumtautības” pie mums šodien tiek ļoti plaši traktēts, pamatā tā ir lingvistiskā problēma kad mēs runājam par krievu mazākumtautību, mēs domājam krievvalodīgos cilvēkus, jo tas jau ir iegājies no padomju laikiem, ka daudzas nacionalitātes izmantoja krievu valodu - baltkrievi, ukraiņi, ebreju kopiena tāpēc varam runāt ne tikai par jēdzienu krievu mazākumtautība, bet arī krieviski runājošais mazākums”.
- L: “Citas valstis ir panākušas sev vēlamo Konvencijas interpretāciju, nosakot minoritātes definīciju. Es uzskatu, ka minoritātes definīcijas esamībai vai neesamībai nav praktiskas nozīmes.... jo būsim reālisti, galvenās problēmas konvencijā saistās tieši ar latviešu valodas un krievu valodas koeksistenci. Problēmas pastāvēs neatkarīgi no tā vai rusofoni Konvencijā tiks nosaukti par minoritāti vai nē”.
- L: “Mums tomēr būtu jānosaka, kas uzskatāms par minoritāti Latvijā.... Praktiska nozīme tam varētu būt tikai tālākā perspektīvā, ļoti tālā perspektīvā, kad, teiksim, Latvijā varētu rasties lielas imigrantu kopienas no trešās pasaulēs valstīm. Nedefinēt minoritāti pirmajā brīdī varētu likties vilinoša perspektīva, bet tā nākotnē varētu radīt problēmas... minoritātes ir jādefinē, bet neatkarīgi

no tā, kuru ceļu mēs izvēlamies, tas neatrisinās problēmas, kas saistās ar pantu interpretāciju”.

- L: “Ir pamats runāt par septiņām lielākajām Latvijas minoritātēm, ieskaitot lībiešus... mēs nevaram lietot terminu “vēsturiskās” minoritātes, jo ukraiņus mēs pie tām pieskaitīt nevaram. Galvenās problēmas saistās ar šķīrumu starp krieviem un rusofoniem, tātad, to minoritāšu pārstāvjiem, kas lingvistiski ir asimilējušies..... mums nav praktiskas iespējas šīs grupas nodalīt”.
- L: “Ja mēs minoritāti definējam klasiskajā variantā, tad viss ir kārtībā. Bet tanī pašā laikā parādās šī tendence teikt “krievvalodīgā minoritāte”.....par minoritāti tiek saukti cilvēki, kuri apvienojas nevis tāpēc, lai saglabātu savu kultūru, bet krievu valodas privilēģijas”.
- L: “Latvijā ir lielu tautu šķembas. Vai viņas ir uzskatāmas par minoritātēm, es šaubos. Vai Maljorkā dzīvojošs vācu pensionārs vai vācu popzvaigzne, kas ir nopirkusi nekustāmo īpašumu, vai viņi tur ir minoritāte? Es domāju, ka minoritāte šobrīd ir jēdziens, ar kuru tiek spekulēts. Es esmu runājis ar saviem kolēģiem, kas sludina to krievvalodību, tad apmēram tā: “Mēs esam mazākums. Mazākums vienmēr jāaizstāv. To pašu jums teiks homoseksuālisma ideologi, to pašu jums teiks veģetārisma ideologi. Vienlaikus ir šī te: “Nu jā, bet mūs ir gandrīz vai puse, ..., tad nu viņi spēlē lielu masu un, tā teikt, dominējošo spēku vai minoritāti atkarībā no situācijas. Minoritāšu tiesības no nacionālās kultūras, antropoloģiska, etnogrāfiska jautājuma ir pārvērtušās par politiskās cīņas ieroci, kas tiek izmantots, lai attaisnotu okupācijas sekas un lai piespiestu otru pusei spēlēt pēc politiskā korektuma spēles noteikumiem”.
- L: “Latvijā nav vienotas izpratnes kas ir minoritāte, uz ko mums vajadzētu šīs konvencijas noteikumus un principus attiecināt..... pēc manām domām mēs par minoritāti varētu uzskatīt tikai tādu mazākumtautību, kuras etnoģenēze ir norisinājusies šeit pat Latvijas teritorijā”.
- L: ”Ir lielas neskaidrības ar minoritātes definējumu..... mums dominē šis statistiskā iezīmētais minoritāšu skaidrojums... tāda formāla piederības konstatācija neļauj runāt par minoritātes lielumu vai citiem ar minoritāti saistītiem jautājumiem. definējot minoritātes uzsvars būtu liekams uz vēsturisko aspektu.....otrs svarīgs aspekts ir pašu cilvēku izjūta, ka viņi ir minoritātes....ir jāizšķir, vai mēs runājam par krievu minoritāti, vai mēs runājam par krievu valodu un to cilvēku grupu, kas Latvijā lieto šo krievu valodu ikdienā. Tās ir atšķirīgas lietas”.
- L: “Visa tā runa ap minoritāti ir ap tā dēvēto krievvalodību. Tā ir tāda kaut kāda masa, kurā ir dažādu tautību cilvēki – krievi, ebreji, armēņi, azerbaidžāņi, baltkrievi, ukraiņi, latvieši pēc pases, vārdu sakot, jaunā cilvēku, tā teikt, kopība “padomju tauta”. Un viņa tagad tiek pasniegta par šo minoritāti”.
- L: “Pastāv iespēja par minoritātēm atzīt tikai Latvijas pilsoņus.tomēr praktiska vērtība šādam nodalījuma ir zema, jo mēs nevaram nodalīt krievu valodā runājošus Latvijas pilsoņus krievus no krievu valodā runājošiem Latvijas nepilsoņiem”.

2.8. Valoda

2.8.1. Lingvistiskās pretrunas

Kā jau tika norādīts lingvistiskās pretrunas ir viens no galvenajiem faktoriem, kurš pēc visu intervēto domām apgrūtina Konvencijas ratifikāciju. Vairums intervēto latviešu uzskata, ka pretrunas saasina, tas, ka valdības centieni veicināt latviešu valodas apguvi bieži tiek interpretēti kā centieni ierobežot krievu valodas apguvi un lietošanu. Vairums intervēto nelatviešu domā, ka latviešu politiķi un valdība pārāk strauji mēģina panākt to, lai krievu kopiena būtu divvalodīga, kamēr vairums latviešu intervēto uzskata, ka krievu kopienas pāreja uz divvalodību notiek pārāk lēni un krievu politiķi kavē šo procesu.

- L: “Latviešu valoda ir neapdraudēta valsts pārvaldes līmenī, kā arī ģimenē un kultūras sfērā, bet, manuprāt, var uzskatīt, ka latviešu valoda ir apdraudēta neformālās komunikācijas, ražošanā un pakalpojumu sfērā. Līdz ar to mēs nevaram uzskatīt, ka latviešu valoda nav pilnīgi neapdraudēta”.
- K: “Mums patiešām eksistē iespēja dzīvot Rīgā, dzīvot Daugavpilī un nezināt latviešu valodu... nekad krievi 100-procentīgi nezinās latviešu valodu pilnībā, un diez vai kad tas izdosies. Tāpēc ka, no vienas puses, krievu šeit ir daudz, no otras puses, informācija plūst praktiski bez ierobežojumiem, t.i., ja tu vēlies – maksā 4 latus un tev mājās ir 10-15 kanāli krievu valodā. ...Bet radīt pozitīvu motivāciju, lai cilvēki gribētu zināt latviešu valodu, jā, tas ir vajadzīgs”.
- K: ”Motivācija mācīties latviešu valodu var veidoties tikai pakāpeniski. es neuzskatu, ka uz krievu kopienas valodas sfērā būtu jāizdara spiediens piespiedu variantam cilvēki pretosiesiespējams ir vajadzīgi gadi trīsdesmit – pilna paaudžu maiņa. Un tad varbūt mēs varam sagaidīt šajā ziņā kaut kādus pozitīvus rezultātus”.
- K: “Man liekas, ka valodas apguve, ..nu, tas, ko sauc it kā ar pātagu, t.i., kad tev nav citas izejas, es domāju, ka tas ir ļoti slikts princips”.
- K: “Valodu iemācās labi tad, kad cilvēkam ir dominējoša pozitīvā motivācija ... kad es, piemēram rakstu saviem vecākiem iesniegumu, viņi jūt savu bezpalīdzību. Labi, viņiem esmu es, kura var to izdarīt, bet, ja tāda cilvēka blakus nav? ... Kā mēs varam audzināt 60-50 un pat 40-gadīgos! Kas attiecas uz šīs dienas jaunatni, es domāju, ka viņiem šo jautājumu nav – viņi brīnišķīgi saprot, ka bez latviešu valodas viņi netiks pieprasīti darba tirgū”.
- L: “Valodas zināšana un vēlme tās pielietot ir atkarīga no cilvēka kultūras un izglītības. Es esmu dzīvojis Kanādā un, lai gan augstskolā man svešvaloda bija vācu valoda, angļiski es iemācījos tekoši runāt pusgada laikā. Man nekad nav ienācis prātā, ka pārējiem būtu jāpielāgojas manai nespējai vai nevēlmei iemācīties kādu citu valodu man šķiet valodas zināšana un lietošana ir saistīta ar pietāti pret citu tautu kultūru, vēsturi..... Savulaik totāli dominēja krievu valoda. Ir cilvēki, kuriem nav motīvu apgūt latviešu valodu un viņiem tāpēc rodas problēma.....Ir jaunās paaudzes krievu cilvēki, kuri interesējas par izglītības apgūšanas iespējām latviešu valodā, jo saprotot, ka tā nepieciešamība ir objektīva.....apsveicami, ka Eiropas likumdošanā nacionālām valodām ir paredzēta sava vieta”.
- K: “Visi mūsu frakcijas deputāti (t.i. Zapčel) ir aicinājuši mācīties latviešu valodu un lietot ikdienu, cita lieta, ka ir bijušas pretenzijas pret valdošajām instancēm bija viens gadījums, kad daži Saeimas deputāti aicināja pielietot nevardarbīgas protesta formu pēc Valodas likuma pieņemšanas, bet tas bija

vienu reizi un ļoti ātri beidzās. Tam nebija ne sabiedrības, ne citu partiju atbalsta tik lielā mērā, lai šis aicinājums kļūtu par politiskā bloka nostāju”.

- K: “**Mazākumtautībām** vidējās izglītības saglabāšana **krievu valodā** ir ļoti svarīgs jautājums, jo šajā laikā veidojas cilvēka mentalitāte, rodas priekšstats par savu nacionālo piederību... un konvencija aizliedz asimilēt mazākumtautības”.
- K: “Arī bērnu starpā kļūst baumas, ka drīz ratificēs Konvenciju, un līdz ar to nebūs jāmacās latviešu valoda”.
- K: “Galvenais ir, lai krievu valoda nebūtu uztverta Latvijā kā ārzemju valoda”.
- L: “Es nemīlu sarunas par dekolonizāciju. Bet tad, kad mani aicina pārskatīt Valsts valodas likumu, man rodas vēlēšanās tīt atpakaļ filmu un jautāt: “Pag, pag... bet kā tad bija ar to okupāciju? Bija vai nebija?”. Dekolonizācija un valodas likuma pārskatīšana ir galējības, un konstruktīvs risinājums ir meklējams, ja mēs atšķēlam galējības”.

2.8.2. Pašvaldības

Visai nevienprātīgi intervētie vērtēja arī to, kādas sekas var izraisīt tas, ja atbilstoši Konvencijas prasībām, tiktu atcelta likuma norma, saskaņā ar kuru saziņā starp iedzīvotājiem un pašvaldību darbiniekiem ir jālieto valsts valoda.

- L: “Pieņemot šādus labojumus mēs līdz ar to radām risku valodas nelietošanai septiņās lielākajās Latvijas pilsētās un Latgalē arī no to personu puses, kuri latviešu valodu prot.....pastāv interešu grupas, kas tieši to grib panākt”.
- L: “Pieņemot šādus labojumuspastiprināsies gan valodas pašpietiekamību, gan arī izolācijas tendences”.
- L: “Uz Valodu centru visbiežāk nāk latvieši ar sūdzībām par pašvaldībām, kurās viņi nespēj sazināties latviešu valodā..... arī no nelatviešu puses biežāk ir sūdzības par citiem nelatviešiem - teiksim: “Lūdzu viņu pārbaudīt, jo viņš kā amatpersona nezina pietiekami labi latviešu valodu”.
- L: “Es domāju, ka nav arī nekāda nelaime, ja pastāv šī nesakritība starp likuma normu un cilvēka reālo uzvedību (*t.i. pašvaldību darbinieki nereti nepilda Valsts valodas likuma prasības par valsts valodas lietošanu saziņā starp iedzīvotājiem un pašvaldību darbiniekiem*) – tā arī pārejas perioda iezīme, un, manuprāt, likums ir tiešāk vērst uz nākotni kā tāds ideāls”.
- L: “Svarīgi lai 10. panta 2. daļas interpretācija, nenonāktu pretrunā ar valsts valodas un integrācijas politiku”.
- K: ”Pašvaldību darbiniekiem ir jābūt pat morālais pienākums brīvi pārvaldīt un brīvi uztvert, uzņemt un atbildēt abās valodās, nevis iedzīvotājiem ir jāpielāgojas likumam, kas par pašvaldībām, bet, ierēdņiem jāpielāgojas dzīves realitātei”.
- K: “Valodas piespiedu izvēle pašvaldību līmenī – tas ir nepareizi”.

2.8.3. Radio un TV

Vairums intervēto ekspertu atzina, ka elektronisko mediju jomā pastāv nopietna komerciālo, politisko un sociāli regulējošo funkciju sajaukšana, kā arī kritiski vērtēja to, ka pašreizējā likumdošana veicina sabiedrības integrācijas procesus .

- L: “Pieeja, saskaņā ar kuru Latvijā netiek pieļauta tikai minoritāšu valodā raidošu raidstaciju eksistence ir diskutabls.. Es neesmu pārliecināta, ka jauktu valodu kanāli veicina integrāciju”.
- L: “Laikam Radio un televīzija likums ir visproblemātiskākais tieši valodu attiecību regulēšanas jomā. Un, acīmredzot, tieši tas vismazāk atbilst reālajai situācijai.... Es vairāk pašreiz nosliecos uz vienvalodas kanālu koncepcijas atzīšanu..... tomēr pilnīgi liberalizēt valdu lietojumu elektroniskajos masu medijos nebūtu vēlams..... mums būtu jā rūpējas nevis par paritāti, bet par valodas hierarhiju.... jābūt noteiktam vai nu procentuālam vai skaitliskam pārsvaram šiem latviešu valodā raidošiem kanāliem, teiksim, kaut vai proporcijā 1 pret 2 mums ir jādomā arī par citu minoritāšu valodu saglabāšanu un lietošanas veicināšanu..... lai raidījumi citās minoritāšu valodās nebūtu tikai formalitāte un etnogrāfija, kā tas ir pašlaik, bet lai šīm valodām būtu vismaz viens kanāls”.
- L: “Medijos, kas raida latviešu valodā, manuprāt, reklāma minoritātes valodās nebūtu ievietojama”.
- L: “Ir pilnīgi pieļaujama ir valsts dotācija privātām raidstacijām, kas raidītu valsts valodā. Tā būtu pozitīvā stimulēšana, ko starptautiskā likumdošana ne tikai neaizliedz, bet pat veicina. Šīs iespējas mums nav izmantotas”.
- L: “Krievijas retranslēto mediju darbība netiek ierobežota, bet Latvijas raidorganizācijas tiek ierobežotas. Līdz ar to lielāku ietekmi iegūst tā informācijas plūsma, kas nāk no Maskavas, jo vietējiem uz krievu auditoriju orientētiem medijiem šo ierobežojumu dēļ rodas papildus problēmas piesaistīt auditoriju”.
- K: “Krievu iedzīvotāji galvenokārt skatās Krievijas televīzijas kanālus, un neviens nepamanīs, ja pārraides krievu valodā palielināsies no 25% līdz 40%”.

2.8.4. Izglītība un valoda

Intervijas liecina, ka nelatviešos vislielākos iebildumus izraisa nevis esošā likumdošana, bet gan valdības plāni visās vidējās mācību iestādēs pāriet uz apmācību latviešu valodā. Intervētie latvieši, savukārt, uzskata, ka pašreizējā apmācības sistēma nenodrošina minoritāšu pārstāvjiem tādu latviešu valodas zināšanu līmeni, kurš ļautu viņiem pilnvērtīgi iekļauties darba tirgū un mācīties valsts finansētās universitātēs, līdz ar to veicinot etnisko segregāciju darba tirgū.

- K: “Sabiedrības integrācijai būtu lielāks labums, ja tie līdzekļi, kuri tagad tiek tērēti skolu pārejai uz latviešu valodu un jaunu programmu radīšanu, tiktu tērēti patiešām kvalitatīvai latviešu valodas pasniegšanai krievu skolās – pasniegt latviešu valodu katru dienu vienu stundu, un, lai to darītu labi, izglītoti, profesionāli sagatavoti skolotāji”.
- K: “90-to gadu sākumā es nezināju latviešu valodu, tāpēc ka mūsu skolā to nepasniedza. Un pat, ja es gribētu, man tik un tā nebūtu ar ko runāt latviski, jo visapkārt bija krievu kopiena. Man vajadzēja iestāties universitātē (tas bija 1994. gads) un es mācījos latviešu valodu pats. To var iemācīties... Mērķis

skolu pārejai uz izglītību atviešu valodā ir, lai cilvēki zinātu latviešu valodu. Es uzskatu, ka šis mērķis ir absolūti attaisnots, absolūti atbilstošs Latvijai, bet es neesmu pārliecināts, ka līdzekļi ir adekvāti. Man liekas, ka tas varētu būt vienkāršāk, lētāk un psiholoģiski pareizāk sagatavot profesionālus latviešu valodas pasniedzējus, kuri pasniegtu bērniem latviešu valodu, latviešu literatūru, latviešu kultūru, t.i., balstīties uz šo, bet ne uz to, kā viņi pasniegs bioloģiju latviešu valodā. Un pie visa tā, vajadzētu paralēli pēdējās klasēs apmācīt terminoloģiju un daļu no priekšmetiem pasniegt latviešu valodā, teiksim, daļu no ķīmijas, lai viņi zinātu terminoloģiju. Un tas būtu lētāk, vienkāršāk un netiktu nodarīts pāri latviešu valodas interesēm, un tas nenoskaņotu krievus pret. Tāpēc ka atkal tas, kā mēs redzam no pētījuma, ka krievi vidēji zina latviešu valodu vairāk, bet runā latviski mazāk”.

2.8.5.Uzraksti

2.8.5.1. Personiska rakstura informāciju

Lai gan jautājumus, kuri saistās ar Konvencijas 11. panta prasību izpildi, intervētie nevērtēja kā tādus, kuri nevar provocēt publiskas domstarpības, tomēr vairāki eksperti norādīja, ka Latvijas likumos nepieciešams veikt papildinājumus .

- L: “Mūsu likumdošana atbilst valodas situācijai, ir saskaņota ar Eiropas prasībām un ļauj valsts valodai pildīt tās integrējošās funkcijas.Valodas likums neaizliedz izvietot personiska rakstura informāciju svešvalodās.privāto paziņojumu valodu mēs nedrīkstam regulēt, vai mums tas patīk vai nepatīk.tomēr vajadzētu atrast veidu, kā nodalīt to, kur sākas privātā un publisko telpu, īpaši tad, kad runa par apkalpojošo sfēru.... Pēdējā noteikti vajadzētu būt uzrakstiem arī valsts valodā.
- L: “Valsts valodas likumā nav skaidri nošķirts privātais no publiskā”.
- L: “Iznāk absurdi - masu medijiem tiek dotas tiesības publiskā informācijas laukā, bet privātpersonu tiesības uz publiskās informācijas sniegšanu nav skaidri noteiktas”.

2.8.5.2.Topogrāfiskās zīmes

Intervijas liecina, ka Konvencijas 11.panta 3.punkta prasības varētu būtiski kavēt Konvencijas ratifikāciju.

- L: “Tīri simboliskā ziņā divas plāksnītes, viena latviski, otra krieviski, iezīmē tādu divvalodību... ielu nosaukumi tomēr ir kaut kāds valstiskuma sastāvdaļa....latvieši ir ilgi nodzīvojuši ar krievu uzrakstiem .. viņi grib uzbūvēt savu valsti. Un lai savu valsti kaut kā iezīmētu viens no paņēmieniem ir atbrīvoties no uzrakstiem krievu valodā”.
- L: “Pamatnācija ir ļoti cietusi un katrs šāds simbols tomēr atgādina tos vēsturiskos zaudējumus, pāri nodarījumus.desmit gadu laikā neviens vēl nav vietējais krievvalodīgais vēl nav apmaldījies”.
- K: “Latvieši diezgan ātri pāriet uz krievu valodu personu saskarsmes līmenī. Tanī pašā laikā, teiksim, plāksnītes, pieminekļi un viss tas simboliskais, ko

sasaista ar tipisku Latvijas rusifikācijas parādību, viņi uztver ļoti nervozi... Man liekas, ka krievi, kā lielas nācijas pārstāvji, nav raduši domāt par to”.

- L: “Problēmas rada valsts valodas analfabētisma līmenis .. daļa krievvalodīgo nevar izrunāt latviešu nosaukumus, viņi nevar saviem radniekiem pareizi nodiktēt adresi ir grupas, kuras vienkārši izmanto visus šos te mazos sadzīviskos jautājumus un no viņiem veido lielo politisko problēmu. Nu, tās ir viņu politiskās karjeras un leģitimitātes, interešu un mērķu jautājums un nekas vairāk”.
- L: “Nepieciešams paredzēt iespējas izvietot norādes tur, kur minoritātēm ir kultūrvēsturiski nozīmīgi objekti (piemēram, vecticībnieku vai poļu ciems, ebreju sinagoga, vai kaut kas tamlīdzīgs)...daudzvalodība Latvijā nav noraidāma, pat ir veicināma. Bet ir jādomā par to, lai neparādītos voluntārisms to uzrakstu izvietojumā sava pagastā. Šis jautājums ir jāsaista teritorijas kultūrvēsturisko statusu”.
- L: “Zemgalē jautājuma par plāksnīšu valodu nav. Ja tu brauksi ar mašīnu un iegriezīsies rajonā, tad vispār var nomaldīties (*t.i. topogrāfisko norāžu tur bieži vispār nav*)”.

2.9. Konvencijas ratifikācijas procedūra

2.9.1. Opozīcijas loma

Gan latviešu, gan nelatviešu eksperti visai atšķirīgi vērtēja to, cik lielā mērā opozīcijas partijas veicina Konvencijas ratifikāciju. Visbiežāk kritiskā nostāja pret partijām, kuras aktīvi propagandē Konvencijas ratifikācijas nepieciešamību tika pamatotas ar to, ka: 1) šo partiju ideoloģija ir izteikti kreisi orientēta un viņu vadītāji it bijušie Latvijas komunistiskās partijas aktīvisti, un līdz ar to latviešu sabiedrība neuztver šīs organizācijas kā tādas, kuras aizstāv cilvēktiesības, bet drīzāk kā partijas, kuras cīnās par noteiktu grupu padomju laika privilēģijām, t.i. latviešu sabiedrība šo partiju prasības uztver kā padomju laika kārtības atjaunošanu;

2) lai gan opozīcijas partijām ir visai atšķirīgas programmas, tomēr latviešu sabiedrība viņas uztver kā viendabīgu politisku spēku, kura mērķis ir krievu valodas kā otrās valsts valodas ieviešana un divkopienu valsts izveidošana Latvijā.

Savukārt opozīcijas pārstāvji ir pārliecināti, ka viņu prasības ir pamatotas, bet valdošās partijas tās vienkārši ignorē.

- K: “ Nedrīkst vienmēr ar sarkanu lupatu vicināt latviešu acu priekšā. ...opozīcija visu laiku provocē spriedzi ar savām pārspīlētām prasībām vai pārspīlētām iecerēm. ...tas izsauc negatīvu latviešu reakciju. Šādai opozīcijas uzvedībai ir vairāki iemesli. Pirmkārt, stūrgalvība, – cīnīsimies un panāksim savu. Otrkārt, viņiem ir noskaņojums prasīt vairāk un tad jau kaut ko dabūsim. Un treškārt, opozīcija nav gatava iet uz kompromisiem un atteikties no domas par krievu valodu kā otru valsts valodu. Viņi domā, ka ja opozīcija atkāpsies no galvenajām prasībām, tad visi kompromisi paliks tikai zemākā līmenī. Viņi kaut kā nevar strādāt šajā kompromisu laukā, nevar pielāgoties.....latviešu partijas un latviešu sabiedrība pa šiem desmit gadiem ir ļoti strauji mainījušies. Krievu politiskā elitē sēž cilvēki, kuru intelektuālās iespējas ir ne visai pārliecinošas

- K: “:Politika, kuru viņi mēģināja realizēt, nebija nekādā mērā virzīta uz sociālās telpas paplašināšanu. Viss, ko viņi darīja, viss, uz ko viņi aicināja, tas bija citu reizi līdzīgs kaut kādai autarķijai”.”.
- K: “Var parādīties LPSR karogs Sociālistiskās partijas mītiņos, kur līderis ir A.Rubiks Viņi ietilpst PCTVL, bet mēs esam bloks, tātad katram ir sava sfēra. Paskatieties, kādas ķildas ir valdošajā koalīcijā, viņus nekas neapmierina citos ...bet mēs vienojamies par galveno - mēs esam kopā protams, ja Sociālistiskā partija un Līdztiesība šaus pār strīpu, mēs viņiem aizrādīsim un risināsim to koalīcijas ietvaros”.
- K: “Zapčels tā nav vienveidīga kustība, tur ir gan liberāli no Jurkāna partijas, tur ir Ždanoka un Rubiks. Es domāju, protams, ka būs asi aicinājumi no latviešu puses un noteikti būs asi aicinājumi arī no krievu puses, bet tāda ir mūsu dzīve, tāda ir mūsu sabiedrība”.
- L: “Es domāju, ka opozīcija kavē šo te ratifikāciju. Kavē viņi tā, ka viņi, turpina mūsos uzturēt pārliecību, ka tas ir bīstams. ... viņi uzkurina šo pretestību. viņiem ir izdevīgi būt savai kopienai vajadzīgiem. Es domāju, daudzi politiķi ir ieinteresēti šādā tranzītstāvoklī. “velns parāvis, ko es darīšu, ja nebūs šo latviešu - ko tad es lamāšu?”.
- K: “Tagadējā Saeimā vairākumam nav vispār nekādas jēgas tirgoties ar opozīciju ... tāpēc ka viņiem ir vairākums, un visus jautājumus viņi var lemt savu 60 un pāri balsu iekšienē... viņiem nav vajadzīgi nedz Zapčela priekšlikumi etniskajos jautājumos, nedz sociāldemokrātu priekšlikumi ekonomiskajos jautājumos... tas ir izdevīgi arī opozīcijai – balso par tiem, kam nodarīts pāri. Opozīcijas priekšlikumi nevienu neinteresē... Ir koalīcijas nolīgums, kurš paredz visus opozīcijas priekšlikumus noliegt, kas arī notiek... var noslēgt kaut kādu kompromisu, bet es pagaidām neredzu, kāpēc valdošajam vairākumam šis kompromiss ir vajadzīgs”.
- K: “Zapčela aktivitāte principā veicina konvencijas parakstīšanu... jebkurā lietā uzvar spēks – tiek domāta ne jau rupja fiziska aktivitāte, bet organizācijas spēks, tās spēja pašorganizēties, neatlaidība mērķu sasniegšanā ... Viņi panāks. Cita lieta, ka tas ir tikai fragments, tas nav izšķirošs faktors”.
- K: “Opozīcija uzvedas tā, kā jebkura opozīcija – tā piedāvā kaut kādus risinājumus, kuri tiek atvairīti. Opozīcija rīkojas dažādām metodēm: parlamentārām, neparlamentārām, iet piketos. Patiesībā ir grūti pārnest opozīcijai, ka tā tur ar kaut ko nav sarunājusī... politiķi rīkojas atkarībā no tā, kā viņiem situācija dod iespēju rīkoties. Varbūt kādam ir izdevīgi neratificēt konvenciju kā no vienas puses, tā arī no otras”.

2.9.2. Kompromisi

Gandrīz visi intervētie eksperti visai kritiski vērtēja iespēju, ka valdošās un opozīcijas partijas ir spējīgas atrast kompromisus.

- L: “Neviens politiskais spēks Latvijā nav orientēts uz piekāpšanos šajos principiālos etniskajos jautājumos dēļ”.
- L: “Konvencijas ratifikāciju, ļoti iespējams, vajadzētu veikt kopā ar likuma par minoritāšu tiesībām izstrādi... šajā likumā būtu jāformulē minoritāšu pastāvēšanas un darbības tiesiskie aspekti”.
- K: “Viens no kompromisa noteikumiem ir uzticība... šodien panākt kompromisu ir diezgan sarežģīti, kaut gan perspektīvā tas būs iespējams”.

- K: “Kompromiss var būt tāds, ka, piemēram, Latgalē tiek ieviesta otra oficiāla valoda, bet, pieņemsim, attiecībā uz citiem Latvijas reģioniem tāds jautājums vienkārši it kā tiek izslēgts”.
- K: “Jautājums, kādā momentā sāksies šis normālais politiskais dialogs: mēs jūms to, jūs mums šito... mana sajūta, diemžēl, ka šodien ļoti maz Zapčela cilvēku ir tieši šajā jomā, kuri pārvalda sarunāšanas mākslu... Piemēram, latviešu partijas palīdz Saeimā konvencijas ratifikācijai, bet pie tā, piemēram, krievu partijas atzīst okupācijas faktu”.

2.9.3. Eiropa

Vairāki eksperti uzskatīja, ka Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā var būtiski izmainīt abu lielāko etnisko grupu – latviešu un krievu - attiecības un tuvināt to politiskās vērtības. Lai cik paradoksāli tas neizskatītos, tieši etnisko neiecietību pret citām minoritātēm, jauniem imigrantiem daudzi eksperti minēja kā Latvijas sabiedrību integrējošu faktoru.

- K: ”Integrācijas programma – tas ir mīts, t.i., tā ir tāda it kā tīri papīra konstrukcija, kurai nav ne mazāko iespēju būt iedzīvinātai... visa vēsture liecina manā vietā – divu subjektu tuvināšanās ir iespējama tikai caur cīņu ar trešo, t.i., tā ir it kā dialektika. Un es vienkārši nezinu, kā tas vēsturē var būt citādi ... vispirms ir jārunā par latviešu un krievu politiskām interesēm... integrācija tas ir, kad apvienojas, lai nostātos pret kādu trešo... varbūt, ka tas ir iespējams uz šāda vai tāda antiglobālisma paveida pamata... Uz šī pamata šeit var rasties politiskais nacionālisms, t.i., it kā neatkarīgi no etniskajām pretrunām... un iespējams izdarīt soli pretī politiskajai nācijai. Tā visi ir veidojušies, piemēram šveicieši kā nācija”.
- K: “Jaunu situāciju var radīt iestāšanās ES, un, ja patiešām atvērsies emigrācijas kanāli, tad, protams, tas būtiski var satuvināt krievu un latviešu pozīcijas”.
- K: “Es bieži staigāju pa ielām un dzirdu angļu, franču valodu. Tagad iedomājieties, ka mēs iestāsimies ES. Uz šejieni brauks dažādu tautību pārstāvji, viņi brauks šurp ar savām kultūras tradīcijām, valodu. Es neesmu pārliecināts, ka viņi būs spējīgi apgūt latviešu valodu”.

2.9.4. Stratēģija

Vairums ekspertu uzskatīja, ka publiskas diskusijas vai ārējs spiediens var neveicināt, bet tieši otrādi kavēt Konvencijas ratifikāciju.

- L: “Kādā veidā būtu risināmi šie te ratifikācijas jautājumi? Ir divas stratēģijas. Viena no tām saistās ar publiskām diskusijām un otrs ir ar ekspertu darbu...Es domāju, ka tomēr jautājumus ir jāpieņem ekspertiem, un ir īpaši svarīgi atcerēties, ka eksperti nav tikai juristi. Šī konvencija attiecas gan uz valodas, gan izglītības, gan kultūras jautājumiem, un Konvencijas apspriešanā būtu noteikti jāiesaista šo nozaru speciālisti. Es visai skeptiski skatos uz plašām sabiedriskām diskusijām, tāpēc, ka, pirmkārt, lai varētu izteikties par šiem jautājumiem, ir jāzina pats konvencijas teksts un paskaidrojošais ziņojums. Tas nav uzrakstīts vieglajā valodā, Konvencija ir samērā sarežģīts dokuments. Un, otrkārt, kas vēl ir svarīgākais, ir jāzina konvencijas politiskais fons - konvencijas izstrādes vēsturē un konvencijas ratificēšanas procesu Eiropas

valstīs. ekspertiem pirms lēmumu pieņemšanas savi argumenti jādara zināms plašākai sabiedrībai..... es nenoliedzu, ka ļoti daudzus vērtīgus atzinumus varētu iegūt arī publisko diskusiju rezultātā. Bet šis nav tas jautājums, ko izšķir balsojumā”.

- L: “Manuprāt, sākumā būtu jāspriež pamatjautājumi - vai konvencijas ratifikācija ir nepieciešama. Ja atzīstam, ka ratifikācija ir nepieciešama tad konceptuāli jāvienojas par galveno jautājumu: vai mēs definējam minoritāti, un ja definējam, tad kā to definējam.manuprāt, ir jāapspiež iespēja pieņemt vismaz nodomu protokolu par to, ka panti netiks interpretēti tādējādi, ka tie nāktu par ļaunu līdzšinējai valodas integrācijas programmai Latvijā. Šāda iespēja pastāv. Ja mēs konvenciju interpretējam maksimāli plaši, tad tā var būt pat ļoti bīstama, ja minimālajā, tad absolūti nebīstama, ja reālajā, tad jādomā par kompensācijas mehānismiem. Un tikai tad var runāt par konkrētiem Latvijas likumu pantiem, paskatoties, vai tie tiešām iztur kritiku no loģikas un mūsu līdzšinējās pieredzes viedokļa.... jāskatās, kā līdzšinējie likumi ir darbojušies”.
- L: “Mūsu likumdošanā būtu jāprecizē pirms ratifikācijas, lai pēc ratifikācijas nesāktos nepatīkamas diskusijas”.
- K: “Ja mēs būtu konvenciju ratificējuši šī gada sākumā un tagad sāktu mainīt likumus, tad pilnīgi iespējams vārētu atkārtoties 1998. gada scenārijs ar referendumu par Pilsonības likumu”.

2.9.5. Konvencijas ratifikācijas termiņi

Ekspertu viedokļi šajā jautājumā bija visai atšķirīgi, tomēr lielākā daļa domāja, ka pašreizējā situācijā lingvistiskās pretrunas ir ļoti asas un tikai tām mazinoties Konvencijas ratifikācija var noritēt mazāk saspringti.

- L: “Agrāk vai vēlāk konvenciju nāksies ratificēt, tad kāpēc to neizdarīt agrāk”.
- K: “Vajadzīgs paiet laiks, kad noklusīs visas šīs kaislības, kas ir saistītas ar padomju pagātni, un cilvēki mierīgāk sāks uztvert visu notiekošo, un tad jau cilvēki nenodarbosies slimīgi ar šīm nacionālām problēmām, mierīgi uztvers konvencijas ratifikāciju. Alternatīva ir starptautisks spiediens. Pagaidām nav spēcīga starptautiska spiediena, lai mainītu šo sistēmu ... Neviens kategoriski no mums to neprasa”.
- K: “Tikai laiks var mainīt situāciju. Saprotams, ka tas viss vēl ir svaigs, sāpīgs – visa šī rusifikācija padomju laikā, bet vienlaikus radīsies jauna problēma, un iespējams, ka uz šo visu paskatīsies citādāk. Viss tiek izziņāts salīdzinājumā. Uzradīsies tie paši kurdi, arābi, amerikāņi utt. un parādīsies citas problēmas, būs tas pats, kas tagad Francijā, Holandē ... brēks: “Vai, vai, vai! Tagad pie mums sabraukuši šie. Tas vēl baismīgāk, kā krievi. Labāk mēs būtu krievus mīlējuši.”

2.9.6. Ratificēšanas iespējas

Vairums ekspertu uzskatīja, ka sabiedrībai nav pietiekoša izpratne par Konvenciju un tāpēc, viena tās daļa Konvencijas ratifikāciju vērtē kā draudu, kamēr otra daļa uzskata, ka Konvencija ratifikāciju novedīs pie valsts valodas politikas radikālas

izmaiņas. Līdz ar to daudzi eksperti uzskata, ka pirms diskusijām par ratifikāciju būtu nepieciešams tuvināt latviešu un krievu izpratni par Konvencijas prasībām.

- L: "Latviešu sabiedrības spiediens uz politiķiem veidojas, jo sabiedrība ir nepietiekami informēta par to Konvencijas ratifikācijas sekām, sabiedrība krietni pārspīlē šo seku apmērus. tas ir nepietiekamas informētības un izskaidrošanas rezultāts.... Latvijā joprojām ir aktuāla masu mediju problēma, divu informācijas telpu problēma ... ja informācijas aprīte sabiedrībā nenotiek, būs aizspriedumi, neizpratne, daudz baiļu un iebiedētības".
- L: "Sabiedriskās debates par Konvenciju nav bijušas Un otrkārt,... šis temats ir ļoti viegli politizējams.pirms ratifikācijas ir nepieciešams diezgan liels sagatavošanas un izskaidrošanas darbs, jo konvencija ir visai sarežģīts dokuments..... tā ir vieglprātīgi no mūsu politiķu puses šo tematu izlikties neredzam..... viņi gluži vienkārši var to darīt..... Sabiedrībā ir par konvenciju ļoti maz runāts, un ja nerunā, to var izlikties neredzam".
- L: "Latvijā saruna par konvencijas būtību notikusi nav. Konvencijai vēlēts pētījums ir ārkārtīgi vajadzīgs, jo beidzot mēs izvairīsimies staigāt ar šo karsto putras katlu, bet sāksim skatīties, kas tajā īsti ir.... ir jāizvērtē gan pozitīvās, gan negatīvās Konvencijas ratifikācijas sekas, jāizstrādā dažādi notikumu attīstības scenāriji un jādomā, kā šīs potenciālās negatīvās sekas būtu iespējams mazināt".
- L: "Šīs konvencijas aizstāvēšana nebūt nav politiski populārs pasākums. Tikai ļoti informēts vēlētais sapratīs, kāpēc tas tiek darīts. Bet mūsu uzdevums ir parādīt, ka Konvencijas ļauj vienlaikus gan saglabāt latvisko dominanti, gan nepārkāpt starptautiskos standartus. Ir jābūt vienkārši šai politiskajai drosmei, ir jābūt tālākai perspektīvai, jāreķinās ar to vairāk, nekā tikai ar tuvāko vēlēšanu rezultātiem, un tad, acīmredzot, šis vezums sāks kustēties".
- L: "Konvenciju vajadzētu ratificēt. Latvijā pietiekami bieži tika izdarītas sāpīgas reformas, sākot ar ekonomiskām, kuras visa sabiedrība uztvēra naidīgi, kad 1991.gadā tika liberalizētas cenas... Pie mums daudz kas ir bijis, ko sabiedrība nepieņēma, bet kas rezultātā nāca par labu sabiedrībai".
- K: "Vai ir valstij spēks realizēt uzsākto politiku? Uzbūvēt vienkopienas valsti izmaksā, teiksim, 3 miljardi, pie kam ne tikai naudā, bet arī izmantojot kaut kādu garīgo spēku... eksistējošā situācijā radīt cilvēkiem komforta apstākļus, rupji runājot, izmaksās 100 miljonus. Nu tad izvēlaties! Tagad latvieši izvēlējas pirmo ceļu. Jā, viņi var iet pa to, bet tas, ka uz šī ceļa ir šķēršļi – tas ir noteikti, tas ir it kā pats par sevi".

3. Pašvaldību pārstāvju uzskati par Konvencijas ratifikāciju

3.1. Apsekojuma apraksts

Viens no pētījuma uzdevumiem bija izpētīt, kā Konvencijas ratifikāciju vērtē to pašvaldību vadītāji, kurās dzīvo liels skaits nacionālo minoritāšu pārstāvju. Kā mērķa grupa tika izraudzīti vidējo un mazo Latgales pašvaldību vadītāji, jo tikai šajā apvidū ne tikai lielajās pilsētās, bet arī mazpilsētās un ciemos dzīvo liels skaits nelatviešu iedzīvotāju (krievu, poļu, baltkrievu).

Pētījuma gaitā bija jānoskaidro:

- Pašvaldību pārstāvju priekšstatus par Vispārējās konvencijas ratifikācijas nepieciešamību;
- Pašvaldību pārstāvju izpratni par Vispārējā konvencijā paredzētām tiesībām:
 - izmantot minoritāšu valodu attiecībās starp nacionālo minoritāšu personām un varas iestādēm tajās teritorijās, kur tradicionāli vai lielā skaitā apdzīvo personas, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm;
 - izvietot zīmes, uzrakstus un citu personiska rakstura informāciju minoritātes valodā sabiedrībai redzamās vietās;
 - izvietot sabiedrības informācijai tradicionālos vietvārdus, ielu nosaukumu un citus topogrāfiskus apzīmējumus arī minoritātes valodā teritorijā, kuru lielā skaitā apdzīvo personas, kuras pieder pie nacionālās minoritātes.

Sākotnēji tika plānots organizēt vienu fokusgrupu diskusiju, kurā tiktu iesaistīti to pašvaldību pārstāvji, kurās lielā skaitā apdzīvo personas, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm. Tā kā vairums pašvaldību pārstāvju nevēlējās par šiem jautājumiem izteikties citu personu klātbūtnē, tad fokusgrupu diskusiju vietā tika veiktas piecas daļēji strukturētas intervijas ar pašvaldību pārstāvjiem (intervējamo personu saraksts un viņu pārstāvēto pašvaldību demogrāfiskie raksturojumi Pielikumā).

Kā liecināja turpmākās intervijas, pašvaldību vadītāju nevēlēšanās izteikties citu personu klātbūtnē ir izskaidrojama ar to, ka daudzos gadījumos viņu pašvaldībās netiek stingri ievērotas Valsts valodas likuma normas. Vairums pašvaldību pārstāvju nebija gatavi vērtēt Konvencijas ratifikācijas lietderību un nepieciešamību, pamatojoties uz to, ka viņi šos jautājumus pietiekoši nepārzinot, un uzskatīja, ka par ratifikāciju būtu jālemj Saeimas politiķiem.

Anonīmo interviju gaitā pašvaldību vadītāji izteicās visai atklāti un nav pamata apšaubīt iegūtās informācijas patiesumu. Vienlaikus ir jānorāda, ka visi intervējamie bija latvieši vai latgaļi. Nemainot izteikuma būtību, ziņojumā ir novērstas intervējamo valodas stilistiskās kļūdas, atsevišķos gadījumos saglabājot intervējamās personas izteiksmes un sarunu valodas īpatnības.

3.2. Komunikācija starp iedzīvotājiem un pašvaldībām

Lai gan Valsts valodas likums paredz, ka „pašvaldību sēžu un citu darba sanāksmju valoda ir valsts valoda. Ja rīkotājs uzskata par nepieciešamu sanāksmes laikā lietot svešvalodu, tas nodrošina tulkojumu valsts valodā” (7.pants); ”pašvaldību

iestādes...no personām pieņem un izskata dokumentus tikai valsts valodā (10.pants) un „pašvaldību iestāžu sabiedrības informēšanai paredzētā informācija sniedzama tikai valsts valodā” (21.pants), tomēr vairums intervēto Latgales pašvaldību pārstāvju atzina, ka šīs likumu prasības ne vienmēr tiek stingri ievērotas un komunikācijā starp pašvaldību amatpersonām, kā arī komunikācijā starp pašvaldību amatpersonām un iedzīvotājiem tiek izmantotas trīs valodas (latviešu, latgaļu un krievu).

Visi intervējamie norādīja, ka starp pašvaldību izpildvaras amatpersonām nav tādu, kuras nezinātu un komunikācijā ar iedzīvotājiem neizmanto tu krievu valodu. Visai raksturīgs ir skaidrojums, ko sniedza viens no intervējamajiem: “Iīdzšinējo darbu esmu strādājis darbavietās, kur visa lietvedība bija krievu valodā un pārsvarā bija krievu cilvēku kolektīvs.....padomju laikos presi pārsvarā lasīju vairāk krievu valodā..... krievu valodā arī lasīšana padodas ātrāk.... krievu valodā ir daudz vairāk labas literatūras”.

Vienlaikus tika norādīts, ka daļai ievēlēto deputātu ir grūtības saziņā izmantot latviešu valodu (“Mums pašvaldībā ir divi krievu tautības deputāti, kuri perfekti pārvalda latviešu valodu, runā latviski un tur nekādu problēmu nav... ir arī gadījumi, kad pagastiņā ir ievēlēts deputāts, kurš latviešu valodu saprot, bet viņš nevar izteikties”). Vairāki intervējamie norādīja, ka “pat domes sēdēs, ja krievu tautības deputātam ir grūtības izteikties latviski, tad viņš izsakās krieviski.....visi to saprot.....arī atbild kādreiz..... kādreiz pat arī latviešu tautības cilvēki automātiski tur padiskutē krieviski”.

Arī komunikācijā starp iedzīvotājiem un pašvaldību amatpersonām, pēdējās parasti lieto to valodu, kurā iedzīvotājiem runāt ir vieglāk:

- “Tā ir zināma cieņas parādīšana, es tā domāju”;
- “Tradicionāli tas tā ir iegājies.... arī sadzīvē satiekoties... sarunas ar krieviem ļoti bieži notiek krievu valodā”. Visai zīmīgs ir arī šāds novērojums: “satiekoties ar krieviem, mēs visbiežāk runājam krieviski, pat ja zinām, ka viņš saprot un zina latviešu valodu..... Krievus tas drusku aizskar, ja ar viņiem negrib runāt viņa valodā. Tas, varbūt, no viņu puses nav šovinisms, bet tāda, tāda...”.
- “Ja pie manis atnāk manas mātes draudzene un runā latgaļu valodā, es ar viņu runāšu tikai latgaliski..... es pat nevaru iedomāties, ka varētu būt citādāk tāpat ir arī ar krievu valodu... Toties tad, kad es runāju ar skolēniem un viņi mēģina man uzdot jautājumus krievu valodā, es viņiem pasmaidu, uzsitu pa plecu un saku - nē, nē, parunāsim latviski, jo es gribu zināt, kā tu proti latviešu valodu”;
- “Ja iet runā par latviešu un krievu valodu, tad es domāju, ka mūsu attieksme ir toleranta. Ja ienāk krievu valodā runājošs cilvēks, arī atbilde viņam tiks sniegta krievu valodā..... Mums skolā ir gan krievu, gan latviešu plūsma – puse krievu, puse latviešu. Teiksim, bija kādreiz pašā sākumā, ka gandrīz vai ar sienu jānodala lai tur būtu atsevišķi vadība vieniem un otriem. Bet nu tas ir pārgājies un, man šķiet, ka tur nekādu problēmu nav. Varbūt krievu tautības bērni ir ar savu mentalitātiviņiem ir arī atsevišķi pasākumi – kāpēc gan nē? Jārēķinās, ka šie cilvēki strādā un maksā nodokļus..... Bet ir arī kopējie pasākumi, teiksim, sporta dienas... es savulaik ierosināju atrast cilvēku, kurš varētu izveidotu kādu krievu pašdarbības ansambli ...Nu tagad tāds ir izveidojies..... Viņi tur iet, mēģina, uzstājas un tas kopējos pasākumus bagātina”.

Visi intervējamie norādīja, ka viņu pašvaldībās tiek pieņemti gan latviešu, gan latgaļu, gan krievu valodā uzrakstītie iedzīvotāju iesniegumi. Pēc intervējamo domām pašvaldību darbiniekiem šāda kārtība problēmas nerada:

- “Es saku - rakstiet, ja ir ērtāk, iesniegumu krievu valodā, rakstiet droši mēs viņu noteikti izskatīsim un pieņemsim lēmumu. Tas, kādā valodā būs rakstīts iesniegums, nekādi neietekmēs viņa izskatīšanu”.
- “Iesniegums tiek izskatīts, arī tad, ja tas ir uzrakstīts krievu valodā. Ja cilvēks neprot, teiksim, uzrakstīt latviski, viņš var uzrakstīt to iesniegumu, kādu savu prasību krievu valodā.... Varbūt kādā pašvaldībā ir darbinieki, kuri uzskata “ir likums, un es runāšu latviski”, bet mūsu pašvaldībā tā tas nav”.

Vienā no pašvaldībām ir tradīcija apsveikt “apaļajās” jubilejās pensionārus. Krievu pensionāriem šie apsveikumi tiek rakstīti krievu valodā (“nav problēmas datoram nospiegt to karodziņu un uzrakstīt tekstu krievu valodā....Kādreiz mēs to neizdarījām. Bija cilvēki, kuri teica: “Nu vot, mēs te visu mūžu nodzīvojām, nostrādājām... latviešu valodu neapguvām un tagad mums atsūta kaut ko, ko mēs izlasīt nevaram..... Varbūt tiešām mēs tai lietai nepieģājām no cilvēcīgā viedokļa”.

Visi intervējamie norādīja, ka šāda kārtība viņiem problēmas nav radījusi - neviena valsts institūcija par nav izteikusi aizrādījumus vai piemērojusi sankcijas (“Neviens mums nav aizrādījis.....šie iesniegumi paliek mūsu pašvaldības arhīvā..... kādi viņi ir, tādus arī pieņemam. Pagaidām neesam jutuši kaut kādu spiedienu tā nerīkoties”). Arī vairums Latgales latviešu neiebilstot pret šādu kārtību, lai gan pašvaldību darbiniekiem gadās dzirdēt arī kritiku par valodas normu neievērošanu.

Visiem intervējamajiem tika uzdots jautājums: “Ņemot vērā to, ka tik daudzās pašvaldībās saziņai ar iedzīvotājiem tiek izmantota krievu un latgaļu valoda, vai nevajadzētu mainīt Valsts valodas likumu un ietvert tajā pantu, kas noteiktu minoritāšu tiesības saziņā ar pašvaldību darbiniekiem lietot savu dzimto valodu?”. Visi intervējamie šādas izmaiņas vērtēja kritiski:

- “Es domāju, ka nacionālā valstī visam tomēr jābūt valsts valodā. Nu nevajadzētu izdarīt šādas te izmaiņas..... Piemēram, Anglijas vēstnieks skaisti uzrunāja (*intervijas dienā Latgali apciemoja Anglijas vēstnieks*) un septiņas minūtes norunāja latviešu valodā, ļoti labā latviešu valodā. Tas ir cilvēks, kas grib dzīvot šajā valstī, kas grib šeit justies, kā mājās, lai viņiem būtu labi... .. vecā paaudze aiziet ar katru dienu, bet jaunie, vienalga vai viņi iet krievu vai latviešu skolā, viņi tāpat apgūst valsts valodu...un tad nebūs problēmu..... nevajadzētu atgriezties, tad mēs to procesu vēl padarīsim garāku”;
- “Es domāju, ka likumu mainīt nevajadzētu..... jāpieturas pie tā, ka mūsu valsts valoda ir latviešu valoda, un cilvēkiem ar to ir jāreķinās tad nelatvieši centīsies iemācīties latviešu valodu. Jo viņi zinās, ka, ja viņš grib strādāt, teiksim, pašvaldības iestādē, tad vajag zināt latviešu valodu”;
- “Ja nebūs šīs prasības, nu, tad neviens nekā nedarīs. Tāpēc, manā skatījumā, likumam tomēr tādām ir jābūt”;
- “Es negribētu, tas nav vajadzīgs..... tā tulkošana pašvaldībām maksā naudiņu. Prefī cilvēkiem varētu iet pašvaldības izdota avīzīte ar rakstiem krievu valodā, lai viņi saprastu vairāk ... mums ir krievu tautības cilvēki, mēs esam ieinteresēti, lai šie cilvēki saņemtu šo informāciju, izlasītu un saprastu.... mēs varētu ziedot no budžeta naudiņu un šo avīzīti izlaist arī krievu valodā. Es

domāju, ka tur nebūtu problēmu. Ja uzskatīs, ka ir nepieciešamība.....mūsu pašvaldībā neviens cilvēks nav atnācis un teicis, ka, mums to visu ātri vajag. Varbūt arī domes lēmumus vajadzētu izplatīt krievu valodā.... Viens piemērs. Vietējā televīzijā es kā pašvaldības vadītājs vienu reizi mēnesī tiešā ēterā informēju iedzīvotājus par pēdējiem notikumiem un atbildu uz viņu jautājumiem. Jautājumi ir visdažādākie, arī krievu valodā. Ja tas jautājums ir krievu valodā, tad arī atbildi es sniedzu krievu valodā. Ir bijuši pārmetumi: “kāpēc es runāju krieviski?” Es paskaidroju, ka tad cilvēks, kurš uzdeva jautājumu, labāk sapratīs atbildi. Ja ir kāds svarīgs paziņojums, nu, kāpēc viņu nepaziņot arī krievu valodā? Nu, tur jau nevajag likumu mainīt. Mēs visi esam cilvēki.”

- “Nekas vairāk nav jāliek kā ir ielikts likumā iekšā.... Manā skatījumā, tas nav vajadzīgs, jo katram sevi cenošam cilvēkam, kurš dzīvo Latvijā, tomēr vajadzētu viņam zināt latviešu valodu, vismaz sarunu līmenī”.

3.3. Uzraksti, vietvārdi, ielu nosaukumi un topogrāfiskie apzīmējumi minoritāšu valodā

Visi aptaujātie pašvaldību darbinieki uzskatīja, ka uzrakstiem un norādēm ir jābūt latviešu valodā (viens intervējamais uzskatīja, ka “ja tas ir kāds izņēmums, kāda vieta, kurai ir paliekoša nozīme kādas tautas kultūrā, vēsturē – tur būtu pieļaujami šādi izņēmumi. Bet tā, ikdienas sadzīvē tomēr nevajadzētu”).

Savu viedokli intervējamie pamatoja šādi:

- “Es domāju, ka to nu nevajadzētu.... cits vēl kādā valodā vēlēsies un kas no tā visa iznāks?.... tas prasa lielus līdzekļus.... krievi var izlasīt tos burtus. Priekš kam tur apakšā būtu jāraksta vēl citā valodā?.... Iebraucējiem varbūt ir problēmas..... bet tas, kas šeit ir nodzīvojis kādu laiku, nu tos elementāros vārdus viņš zina”;
- “Latviešu cilvēkos, tas droši vien tas radītu zināmu pretestību, ne jau tur pārāk aktīvu, bet nu vārdos noteikti”;
- “Personīgi es to neatbalstu, tad mēs nesaprastu vai mēs esam vēl Latvijā, vai esam jau iebraukuši Krievijā. Latviešu iedzīvotāji lielākā daļa to neatbalstītu. Cits protestētu klusāk, bet cits skaļāk”;
- “Manā skatījumā, tas nav vajadzīgs. Mēs šinī gadā visām mājām, visām ielām uzlikām jaunos nosaukumus. Iztaisījām par pašvaldības līdzekļiem šiltes, kuras maksā šeit veikalos 6,5 lati viena šiltīte – liels pasūtījums mazāk maksā. Kopumā mums tas izmaksāja pie 2 tūkstoši latu.... neviens viņu neatnesa man atpakaļ un nepateica: “Pagaidi, zini, tomēr uzraksti citā valodā – es šeit nesaprotu.” Nu nebija neviena gadījuma. Tā kā manā skatījumā šis jautājums te nav aktuāls. Manā skatījumā, mēs vēl esam diezgan tuvu tam vēsturiski brīdim, kad Latvija atguva neatkarību. Uz šo brīdi vēl daudzi prāti ir tādi... svārstīgi, ... grūti prognozēt pie kādiem rezultātiem novestu šādas pārmaiņas. Sāktos nepatīkamas diskusijas”;
- “Ar Eiropu mums vēl ilgi nebūs tādas attiecības, kādas mums bija ar Krieviju. Un es uzskatu, ka ir ļoti labi, ka mēs zinām krievu valodu.....tomēr visu te rakstīt divās valodās.... nu es personīgi nedomāju, ka tas būtu vēlams”.

4.Minoritāšu iespējas izplatīt informāciju ar elektronisko masu mediju palīdzību

4.1 Apsekojuma apraksts

Viens no pētījuma uzdevumiem bija izpētīt, kā Konvencijas ratifikāciju vērtē elektronisko masu mediju pārstāvju, jo, kā liecināja intervijas ar ekspertiem, preses tirgus Latvijā ir pilnībā liberalizēts, bet elektronisko masu mediju darbību būtiski ietekmē 1995.gadā pieņemtais Radio un televīzijas likums, kas paredz (tālāk tekstā ir sniegti tikai likuma normu fragmenti) :

11.pants

Apraides licences saņemšanai konkursam pretendentiem ir jāiesniedz vispārējā programmas koncepcija, kurā ir jānorāda:

- programmas ievirze;
- mērķauditorija,
- latviešu un svešvalodu proporcijas;
- Latvijā, citās Eiropas valstīs un citur veidoto raidījumu plānotā raidlaika attiecība.

18.pants

Raidlaika kopapjomam nedēļas laikā jāatbilst šādām proporcijām:

- 1) ne mazāk par 51 procentu - Eiropas audiovizuālajiem darbiem;
- 2) no Eiropas audiovizuālajiem darbiem ne mazāk par 40 procentiem - latviešu valodā veidotiem raidījumiem.

19.pants

1) Katram raidījumam jānotiek vienā valodā - raidījuma valodā.

5) Raidorganizācijas veidotajās programmās raidlaika apjoms svešvalodās nedrīkst pārsniegt 25 procentus no raidlaika kopapjoma diennakts laikā. Šis noteikums neattiecas uz Latvijas Televīziju, Latvijas Radio, kabeļtelevīziju, kabeļradio, satelīttelevīziju, satelītradio.

22.pants

Raidījumos ievietotajai reklāmai jābūt raidījuma valodā vai valsts valodā.

54.pants

Nacionālais pasūtījums:

2) Latvijas Radio un Latvijas Televīzijā pirmajā izplatīšanas tīklā savu programmu veido kā nacionālo programmu valsts valodā.

3) Latvijas Radio un Latvijas Televīzijas otrā izplatīšanas tīkla programma pamatā ir valsts valodā. 20 procentus gada raidlaika tajā var atvēlēt raidījumiem valsts mazākumtautību valodās, ieskaitot šajā raidlaikā arī valsts valodā subtitrētās kinofilmas un teātru izrādes.

Pētījuma gaitā bija jānoskaidro elektronisko masu mediju pārstāvju priekšstatus par:

- elektronisko masu mediju iespējām izplatīt informāciju minoritātes valodā bez iejaukšanās no sabiedrisko iestāžu puses; atsevišķu Radio un televīzijas

likuma pantu pārskatīšanas lietderīgumu un šo pārmaiņu iespējamo ietekmi valsts valodas un integrācijas politikas īstenošanu;

- iespējām izvietot zīmes, uzrakstus un citu personiska rakstura informāciju minoritātes valodā sabiedrībai redzamās vietās;
- iespējām izvietot sabiedrības informācijai tradicionālos vietvārdus, ielu nosaukumu un citus topogrāfiskus apzīmējumus arī minoritātes valodā teritorijā, kuru lielā skaitā apdzīvo personas, kuras pieder pie nacionālās minoritātes.
- Vispārējās konvencijas ratifikācijas nepieciešamību.

Tika intervēti divi elektronisko masu mediju pārstāvji, kuriem ir liela administratīvā pieredze un viens Nacionālās radio un televīzijas padomes pārstāvis (intervējamo personu saraksts Pielikumā). Privāto elektronisko mediju pārstāvji nebija gatavi vērtēt Konvencijas ratifikācijas lietderību un nepieciešamību, tomēr uzskatīja, ka konvencijas ratifikācija varētu veicināt Latvijas mediju darbību regulējošās likumdošanas sakārtotību. Anonīmo interviju gaitā intervējamie izteicās visai atklāti un nav pamata apšaubīt iegūtās informācijas patiesumu. Nemainot izteikuma būtību, ziņojumā ir novērstas intervējamo valodas stilistiskās kļūdas, atsevišķos gadījumos saglabājot intervējamās personas izteiksmes un sarunu valodas īpatnības.

4.2. Latvijas likumdošanas atbilstība Konvencijas 9. panta prasībām

Aptaujātie uzskatīja, ka Konvencijas 9.pants ietver visai plašas interpretācijas iespējas un līdz ar to pat speciālistu vidū nav vienprātības par to, vai ratificējot konvenciju nāksies izdarīt izmaiņas Radio un televīzijas likumā.

No vienas puses, likums nodrošina to, ka minoritātēm ir tiesības netraucēti saņemt un izplatīt informāciju un idejas minoritātes valodā bez iejaukšanās no sabiedrisko iestāžu puses. Pēc visu intervēto domām Latvijas iestādes nemēģina ierobežot raidorganizāciju vai žurnālistu uzskatu brīvību un programmu saturs netiek pakļauts cenzūrai. No otras puses, Latvija ir ratificējusi Eiropas Konvenciju par televīziju bez robežām, kura paredz prasību aizsargāt Eiropas produkciju un Eiropas programmu ražotāju intereses un saskaņojusi Radio un televīzijas likumu ar šīs konvencijas prasībām. Arī Latvijas likumā ir iestrādātas normas (18.pants), kas aizsargā Latvijas produkciju un programmu ražotāju intereses. Iestāšanās sarunu gaitā Radio un televīzijas likumu izvērtēja ES eksperti, šī sadaļa ir slēgta, kas pēc intervējamo domām liecina, ka likums atbilstību ES prasībām.

Pēc visu aptaujāto domām, Latvijā šobrīd nav pamata runāt par latviešu vai krievu elektroniskiem medijiem („Nav tādu krievu radiostaciju vai latviešu radiostaciju”). Raidstacijās, kuru galvenā mērķa grupa ir krievu valodā runājošie, strādā daudzi latvieši (latviešiem piederošajā SWH ir vesels kanāls (SWH+) krieviski runājošajai auditorijai), un otrādi – daudzi krievi strādā raidorganizācijās, kuru mērķa grupa ir latvieši.

L: Es par direktoru uz krievu auditoriju orientētā raidstacijā strādāju no 1995. gada Mums bija internacionāls kolektīvs - aptuveni puse krievu valodā runājošo. Krieviski runājošie galvenokārt bija nodarbināti darbā ar auditoriju, bet ziņu redaktori un administratīvais personāls sastāvēja galvenokārt no latviešiem. ... Ziņu cilvēki un dīdžeji bija krievvalodīgie. Arī reklāmas ruļļus rakstīja krievvalodīgais, bet viņš taisīja gan krievu, gan latviešu valodā. Mūzikas formātu mums konsultēja un taisīja poļu zviedrs vai

Zviedrijas polis. Un jāsaka, atmosfēra bija ļoti draudzīga un man ir gandarījums, ka es esmu tieši tādā kolektīvā strādājis. Masu medijos etniskās un valodas problēmas nereti tiek pārspīlētas un varbūt tas notiek kādu grupu politisko interešu dēļ... Reālā dzīve ir vienkāršāka un draudzīgāka, nekā tas izskatās, izlasot krievvalodīgo un latviešvalodīgo presi par šiem jautājumiem. Tā ir mana pieredze, strādājot krievvalodīgā medijkompānijā. Reālā problēma ir cilvēku spēja mācīties, būt tolerantiem.

Gan sabiedriskā televīzija (LTV), gan arī Latvijas sabiedriskais radio raida programmas krievu valodā, un tām abām ir speciāls budžets šādu raidījumu veidošanai, tajā skaitā, lai veidotu raidījumus dažādām skaitliski mazākām minoritātēm¹⁷

Raidorganizāciju darbību ierobežojošie noteikumi, pēc vairāku intervējamo domām ir izstrādāti, lai veicinātu latviešu valodas lietošanu elektroniskos masu medijos (*„ir radīti nosacījumi, lai latviešu valoda pastāvētu šinī vidē”*). Pretējā gadījumā varētu veidoties situācija, kad krievu valoda sāk dominēt elektroniskos masu medijos. Pēc intervējamo domām tam varētu būt vairāki iemesli:

- FM staciju signālu pārklājums pamatā ir orientētas uz pilsētu auditoriju¹⁸;
- raidījumu pašizmaksa ir zemāka tieši programmām, kuras tiek veidotas krievu valodā (*„lielāka problēma ir tā, ka krieviski izveidotā produkcija ir lētāka. Mēs varam runāt par to, ka ir nevienlīdzīgas spēles apstākļi”*), jo veseli dīdžeju bloki jau šobrīd tiek pirkti no krieviski veidotajām starptautiskām radiostacijām. Vairāki eksperti norādīja, ka Latvijas radiostacijām, kuras pašas veido savas programmas – algo dīdžejus, analītiķus, programmu veidotājus, pērk mūziku, maksā par autortiesībām, datorprogrammām, raidījumu pašizmaksa ir augstāka nekā tām, kuras Krievijā pērk gatavus raidījumu blokus, sakombinē viņus un *„laiž gaisā”* (*„Retranslējot programmas pašizmaksas var būt ap 2,5 tūkstoši latu mēnesī, ražot savu programmu – tu zem 10-12 tūkstošiem latu nevari palīst mēnesī – daži saņem raidīšanas atļauju un tanī pašā laikā nodarbojas ar retranslāciju. Šajā gadījumā es atbalstu Padomes politiku, kas vēršas pret šādām raidstacijām”*);
- lielajā Krievijas elektronisko mediju tirgū ir plašas iespējas izvēlēties programmas, kuras kvalitāte ir augstāka nekā ir Latvijā veidotajām, jo 1) šo staciju finanšu iespējas ievērojami pārsniedz Latvijas staciju iespējas; 2) Krievijas raidorganizācijām ir plašākas augstas klases speciālistu (programmu sagatavotāju, dīdžeju, utt.) izvēles iespējas;
- pašlaik Krievijā pārtulkotas filmas ir lētākas nekā tās pašas filmas oriģinālvalodā (*„Paradokss. Nopirkt filmu, kurā ir ielikts papildus darbs – tulkošana, iztulkojot filmu krieviski, ir lētāk nekā viņu nopirkt oriģinālvalodā”*);
- Ļoti lielu privātsektora daļu kontrolē krievvalodīgie (*„Pie mums izveidojusies īpatnēja situācija, kad krievvalodīgie biznesa cilvēki kontrolē diezgan lielu ekonomikas sektoru, varbūt lielāku nekā Igaunijā un Lietuvā. Tāpēc*

¹⁷ Latvijas sabiedriskajam radio ir uz nelatviešu auditoriju vērsta programma LR 4 „Doma laukums” un šīs programmas raidījumi no 2002.gada janvāra skan katru dienu no plkst.6.30 līdz 24.00 (brīvdienās no 7.30).

¹⁸ Pašlaik neatmaksājas palielināt staciju jaudu, lai paplašinātu tīkla pārklājuma līdz līmenim, kurš ļautu raidījumus uztvert laukos

privātmedijiem tas ir ienesīgāks sektors..... krievu auditorija bija naudīgākā un tādēļ mēs sākām raidīt krieviski”).

No otras puses, visi intervētie atzina, ka likums satur ierobežojumus, kuri būtiski apgrūtina tādu programmu veidošanu kādu prasa tirgus un programmas žanra loģika. Pirmkārt, Latvijas Radio un televīzijas likuma 19.pants nosaka, ka raidlaika apjoms svešvalodās nedrīkst pārsniegt 25 procentus no raidlaika kopapjoma un katram raidījumam jānotiek vienā valodā¹⁹. Otrkārt, saskaņā ar likumu, raidījumos ievietotajai reklāmai jābūt raidījuma valodā vai valsts valodā (22.pants).

Vienā valodā sevišķi grūti ir veidot raidījumus, kuros iesaistās pārraides klausītāji vai skatītāji, t.i. tādus raidījumus, kuros skatītājiem sniedz atbildes uz raidījuma vadītāju jautājumiem, izsaka apsveikumus un komentārus, kā arī realitātes šovos). Televīzijām šādu raidījumu subtitrēšana rada ievērojamus papildu izdevumus. Radio un televīzijas raidījumu tulkošana ne tikai prasa papildus līdzekļus, bet arī padara raidījumus „lēnākus” un tādējādi klausītājiem mazāk pievilcīgus. Kā norādīja visi intervējamie, šādos raidījumus valodas regulācijas normas bieži tiek pārkāptas, t.i. klausītāji un skatītāji visbiežāk komunicējas ar raidījuma vadītājiem savā dzimtajā valodā, tādējādi „nojaucot” raidījuma valodu (*viņi runā, kā viņiem ienāk prātā..... viņi nezina , ka raidorganizācijas īpašnieki atbild likuma priekšā, lai raidījums būtu vienā valodā*). Arī uz pārraidēm uzaicinātie viesi visbiežāk uz klausītāju vai skatītāju jautājumiem, komentāriem atbild valodā kādā izteikts jautājums vai komentārs.

Visi aptaujātie uzskatīja, ka šajos gadījumos likuma 19.pants ierobežo minoritāšu tiesībās brīvi lietot savu valodu masu medijos (*„var saprast noteikto politisko grupējumu centienus aizsargāt pamatvalodu, jo Rīga, citā lielākajās pilsētās patiesībā minoritāte jau ir pamatnācija, t.i. mazākums, kas nav atzīts par minoritāti. Var saprast politiķu centienus likumdošanā noteikt valodas pielietojumu elektroniskos medijos. Bet, ja analizē praktiskos aspektus, to kas notiek patiesībā, tad es domāju, ka tas likums radiostaciju jomā tā īsti nefunkcionē. Ir vairākas radiostacijas, kas visu diennakti raida tikai krievu valodā”). Piedevām vēl, pēc privāto raidorganizāciju domām 25% norma ir arī netaisna, jo valsts dotētā sabiedriskā radio programma „Doma laukums” var visu diennakti raidīt krievu valodā. Vairāki radio projekti ir mēģinājuši veidot raidījumus divās valodās (*.... teiksim, raidot stundā vienā valodā, pusstundā otrā valodā. Viņiem nekādi spožie panākumi nebija.cilvēkiem parasti izvēlas programmas, kas ir viņu dzimtajā valodā*).*

Pēc intervēto domām daudzas raidorganizācijas visai veiksmīgi „apiet” likuma 19.panta prasību par to, ka raidlaika apjoms svešvalodās nedrīkst pārsniegt 25% no raidlaika kopapjoma (*„patiesībā tā norma ir fikcija. Viņa izregulē drīzāk kaut kādus konkurences momentus. Es domāju, ka tas ir diezgan tuvredzīgi.....uz presi šāds ierobežojums nepastāv. Desmit gadu pieredze liecina, ka likums ticis diezgan veiksmīgi apiets vienā un otrā veidā”).*

Intervējamie izstāstīja arī kādos veidus šī valodas norma tiek apieta:

- raidījumi valsts valodā tiek raidīti naktī, kā arī laikā, kad klausītāju vai skatītāju skaits ir vismazākais, bet periodos, kad klausītāju vai skatītāju skaits ir vislielākais, raidot krievu valodā (*„Business Baltija pa naktīm raidīja*

¹⁹ Pretējā gadījumā nebūtu iespējams izvērtēt proporcijas starp raidījumiem valsts valodā un svešvalodās

latviešu mūziku un ik pēc brīža lasīja latviešu tautas pasakas. Uzsvērti, demonstratīvi veidoja programmu latviešu valodā, lai tikai parādītu uzraugošai institūcijai, ka, lūk, mums ir, nevis tāpēc, ka viņiem būtu publika, kas to klausītos. Nu tā ir tā kroplīga situācija”);

- likumā nav definēts, cik garš svešvalodas iestarpinājums tiek pieļauts („Iespējams, ka viena frāze vai anekdote”);
- raidorganizācijas veido programmas, kuras raida ēterā citas raidorganizācijas („Tādā veidā mēs pieaudzējam dienas programmu apjomu un līdz ar to, svešvalodā veidoto programmu īpatsvars samazinās) vai arī iegādājās vairākas licences (viņiem ir trīs licences. Viena no tām paredz programmas veidošanu krievu valodā, bet tā kā pārējās divās krievu valoda vispār neraida, tad viena var raidīt krieviski praktiski visu diennakti”).

Kā norādīja viens no intervējamiem, minoritāšu kopienu vadītāji un šo kopienu pārstāvji līdz šim nav paudušas publisku neapmierinātību ar Radio un televīzijas likuma normām. Ierosinājumus pārskatīt atsevišķas likumu normas ir izteikuši mediju raidījumu veidotāji un īpaši bieži raidorganizāciju īpašnieki. Arī starp likuma īstenotājiem ir personas, kuras uzskata, ka „sistēma ir nedaudz greiza”; („tās normas ir traucējošas , viņas rada nevajadzīgas problēmas”). Nacionālās radio un televīzijas padomes pārstāvis šo situāciju komentēja šādi: „TV-5 ir sākusi veidot raidījumus bilingvālus, uzskatot, ka tas ir principiāls jautājums - ka tas ir labi, ka tā vajag darīt, ka tas ir ne tikai viņiem komerciāli izdevīgi, bet var dot labumu arī valstij, sabiedrībai, bet likums šādu iespēju neparedz. Un tur ir pamats nopietnai sarunai, uz ko viņi paši arī aicina. Mēs tagad tiksimies ar viņiem, diskutēsim par to, ko ir iespējams mainīt likumos vai noteikumos”. Visi intervējamie uzskatīja, ka diskusiju raidījumi veicina dialogu starp latviski un krieviski runājošiem.

Savos vērtējumos kā 25% norma ietekmē integrācijas procesus intervējamie bija visai kritiski:

- *Tā norma par 25% nav tālredzīga.... Ko mēs panākam ar to, ka mēs, neraidām tajā valodā, kurā cilvēki ir spējīgi uztvert komplicētu informāciju;*
- *Viņu praktisko jēgu es vērtēju diezgan zemu. Es domāju, ka daudz politiski tālredzīgāk un gudrāk būtu bijis atļaut raidīt privātkompānijām valodā, kādā viņi uzskata par vajadzīgu. Jo tas veicinātu to, ka krievvalodīgie labāk apjēgtu pēdējo desmit gadu pārmaiņu jēgu. Mēs raidījām krieviski. Es uzskatu, ka mēs esam devuši diezgan lielu ieguldījumu krievvalodīgo integrēšanai Latvijas procesos. Jo mēs sniedzām politisko, kultūras, ekonomisko informāciju viņiem saprotamā valodā;*
- *Elektroniskie mediji nodrošina tikai pasīvo valodas lietošanu – klausīšanos. Aktīvā lietošana notiek saskarsmē ar valsts institūcijām, izglītības iestādēs. Rodas jautājums – ko var iemācīt ar elektronisko mediju palīdzību? Šī likumdošanas norma nenodrošina kultūrsociālās vai etniskās pārmaiņas.Lielākā daļa no krievvalodīgie cilvēki, ar kuriem mēs sākām strādāt kopā, šobrīd runā latviski. Liela daļa no viņiem ir izgājuši naturalizācijas procesu un saņēmuši Latvijas pases. Nereti to noteica tieši praktiskie apsvērumi, piemēram, viņi var ceļot pa Eiropu bez vīzām. Bet tās ir reālās lietas. Šie cilvēki sāk saprast, ko tas viņiem dod pilsonība. Tie ir praktiski labumi, pragmatiskie apsvērumi, bet tas ir tas, kas šo procesu virza – ne jau kaut kāda veida ierobežojumi klausīties kādu programmu dzimtajā valodā.*

Visai kritiski intervējamie vērtēja arī likuma 22.pantu („Raidījumos ievietotajai reklāmai jābūt raidījuma valodā vai valsts valodā”), jo pēc viņu domām šādaī normai nav racionāla pamatojuma („Dārgi taisīt reklāmu abās valodās – piedevām vairums latviešu zina krievu valodu, bet latviešu raidījumos nevar laist reklāmu krievu valodā. Tas provocē krievu raidījumus likt tad, kad ir dārgāks reklāmlaiks”).

Vienlaikus politiķiem ir bažas gan par elektronisko mediju pilnīgas liberalizācijas sekām, gan arī par Vispārējās konvencijas 9.panta 3.sadaļas „pēc iespējas nodrošina, ka nacionālajām minoritātēm piederošām personām ir iespēja radīt...savus medijus” realizācijas iespējām („Ja tu vari atrast savā etniskajā izcelsmē kādu minoritāti, tad tev ir lielākas privilēģijas veidot savu mediju. Tu vari to pieprasīt, ka tev vajag savu televīziju.... mani mulsina, īpašuma saistība ar etnisko piederību.... pamatojoties uz šādu ideoloģiju arī reliģiskās un seksuālās minoritātes var pieprasīt līdzīgas tiesības, bet problēmas varētu rasties tāpēc, ka viss jau ir sadalīts, vairs nav brīvu frekvenču.... Pat ja šādas tehniskas iespējas pavērsies radīsies cita veida problēmas. Šādas mazas raidorganizācijas, kas ir dibinātas uz etnisko vai kādu citu minoritāšu principa, nespēs konkurēt un pastāvēt bez finansiāla atbalsta. Kā komerciāla struktūra viņa neizdzīvos... Viņi ies bojā tīri komerciālu apsvērumu dēļ. Ja notiks forsēta frekvenču pārdale pēc kāda laika tik un tā tirgus visu atgriezīs savā vietā”). Līdzīgu viedokli pauda arī cits intervējamais: „Mēs esam nonākuši Latvijā tādā situācijā, kad nav iespējas izdalīt vairāk frekvenču raidīšanai FM diapazonā, kas ir komerciāli pievilcīgs (90-tie megaherzi)....., jo spektrs ir pilns.rekonstruējot frekvenču spektru, būtu iespēja radīt vairākas frekvences, bet otra monētas puse ir tā, ka jau šobrīd tā konkurence ir par augstu, jo tirgus nespēj pabarot tik daudzus mediju projektus.

Situāciju jau tuvākajā laikā varētu manīt pāreja no kanālu uz raidījumu struktūru, ko nodrošinās digitālā radio un digitālās televīzijas ieviešanas, kur cilvēki klausīsies un skatīsies raidījumus un nevis kanālus („Pie digitālās televīzijas procentu normai vairs nebūs nekādas jēgas..... ja cilvēki negribēs skatīties raidījumus latviešu valodā viņi šos 75% vienkārši izdzēsīs no sava televizora un skatīsies tikai tos 25% un pat nejauši neizdzirdēs latviešu valodu”).

Viens no problēmu risinājumiem, pēc kāda intervējamā domām, varētu būt valodas programmu procentuālās normas (25%) nomainīšana ar radiostaciju sadalījuma procentuālo normu, t.i. pieļaut to, ka ir radiostacijas, kuras veido programmu tikai krievu valodā, bet šādu radiostaciju skaits katrā reģionā tiek reglamentēts. Tādējādi tiktu saglabāti zināmi ierobežojumi, kas nodrošinātu valodu balansu un tajā pašā laikā tiktu atrisinātas problēmas ar programmu sakropļošanu. Tajā pašā laikā nav skaidri šo pārmaiņu īstenošanas mehānismi, jo raidīšanas licences ir piešķirtas un likuma izmaiņas nevarētu kalpot par licenču anulēšanas pamatojumu.

Privāto organizāciju pārstāvji interviju gaitā norādīja, ka privātajiem medijiem ir jādod tiesības raidīt tādā valodā, kādu viņi uzskata par vajadzīgu. Valsts subsidētiem elektroniskiem medijiem būtu jāizstrādā, ņemot vērā reālo demogrāfisko struktūru, noteiktus normatīvus, kas noteiktu šo raidorganizāciju valodas politiku un raidījumu struktūru un būtu jākontrolē šo lēmumu izpildi. Valsts valodas politiku būtu jārealizē sabiedriskiem saziņas līdzekļiem un nevis privātstrukturām..

5. Interneta diskusijas

5.1 Apsekojuma apraksts

Viens no pētījuma uzdevumiem bija ir noskaidrot:

- sabiedrības pārstāvju priekšstatus par Vispārējās konvencijas ratifikācijas nepieciešamību;
- sabiedrības pārstāvju izpratni par Vispārējā konvencijā paredzētām tiesībām;
- mītus, bažas un iebildumus, kas ar saistīti ar Vispārējās konvencijas ratifikācijas vai neratifikācijas iespējamām sekām.

Lai noskaidrotu šos jautājumus Delfu latviešu un krievu portālā (4. un 5. jūnijā) tika publicēts Aivara Tabuna raksts „Eiropas Padomes komisija par minoritāšu stāvokli Igaunijā” (skat Pielikumu). Lai varētu salīdzināt krievu un latviešu lasītāju attieksmi pret identiska rakstura informāciju, raksts tika veidots kā ziņu materiāls, jo Delfu krievu portāls ir tipisks ziņu portāls un tajā netiek ievietoti polemiska rakstura raksti, kā tas ir Delfu latviešu portālā. Projekta dalībnieki ne tikai sagatavoja ievadtekstu, bet arī paši iesaistījās diskusijā, mudinot diskusiju dalībniekus precizēt vai pamatot viņu spriedumus. Tādā veidā bija paredzēts paaugstināt diskusiju kvalitāti un vieglāk izpildīt plānotos uzdevumus. Latviešu portālā tika saņemti 55 komentāri (pavisam bija 62 komentāru, bet septiņus no tiem iesūtīja projekta dalībnieki), bet krievu 16 komentāri (pavisam bija 17 komentāru, bet vienu no tiem iesūtīja projekta dalībnieks). Parasti uz rakstiem, kuri ir veltīti etnisko attiecību tematikai, tiek saņemti no 200 līdz 700 komentāri. Nelielais komentāru skaits liecina, ka neitrālā veidā pasniegtā informācija par „Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību” un minoritāšu stāvokli Igaunijā neprovocēja publiskas diskusijas. Diskusijas agresivitātes līmenis – ne pret raksta autoru, ne pret citu diskusiju dalībniekiem nebija augsts, tomēr abos portālos dominējošās attieksmes pret teksta saturu bija diametrāli pretējas – latviešu portālā dominēja negatīva, bet krievu portālā - pozitīva attieksme pret konvencijas ratifikāciju.

Lai noskaidrotu kā dažādas iedzīvotāju grupas reaģēs uz informāciju, kura pieļauj visai atšķirīgu interpretāciju, tika sagatavots otrs raksts „Vai par daudz prasīts no latviešiem?” (kā raksta autore parakstījās Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes doktorante Anita Kalniņa (Delfi, 24.jūnijs)). Rakstā tika akcentētas tikai divas tēmas, kuras, kā liecina iepriekš veiktās intervijas, pirms konvencijas ratifikācijas var izraisīt vislielākās publiskās diskusijas. Sākotnējais pieņēmums apstiprinājās tikai daļēji - vairākums diskusiju dalībnieku ļoti negatīvi vērtēja to, ka Latvijā tradicionālo vietvārdu un ielu nosaukumu apzīmēšanai tiktu izmantota krievu valoda. Mazāku uzmanību diskusiju dalībnieki veltīja tam, ka konvencija paredz iespēju izmantot minoritāšu valodu attiecībās starp nacionālo minoritāšu personām un varas iestādēm. Tā kā abu latviešu portāla diskusiju dalībnieku viedokļi faktiski neatšķīrās, bet otrajā viedokļu klāts bija izvērstāks, tad turpmāk pamatā tiks analizēta otrā diskusija.

Tika saņemti vairāk nekā 230 komentāru (pavisam 247 komentāri - daļu no tiem iesūtīja projekta dalībnieki, bet daži komentāri tika sūtīti atkārtoti). Lai gan nav pamata uzskatīt, ka atsevišķi diskusijas dalībnieki neizmantoja vairākus segvārdus, tomēr, lai vienkāršotu diskusijas aprakstu, turpmākā analīze balstīsies uz pieņēmumu, ka katram segvārdam atbilst viens diskusijas dalībnieks.

Raksts vērsās tieši pie latviešu sabiedrības, jo, kā liecināja pirmās diskusijas analīze, tieši latviešu komentāriem bija raksturīga kritiska attieksme pret konvencijas ratifikāciju. Lai gan daudzos gadījumos ir grūti noteikt Interneta rakstu komentatoru etnisko piederību, tomēr daudzas tiešās un netiešās pazīmes liecināja, ka diskusijā piedalījās ne tikai latvieši, bet arī citu etnisko grupu pārstāvji.

5.2. Agresijas līmenis

Diskusijas agresivitātes līmenis gan pret raksta autori, gan pret citiem diskusiju dalībniekiem bija visai augsts. Raksta autorei nekomplimentārus komentārus veltīja 11, bet pozitīvi viņas rakstu novērtēja tikai atsevišķi diskusiju dalībnieki. Teksta autores kritikai tika izmantoti dažādi argumenti, sākot no visiem “maigiem”, kuros tika apšaubīta viņas kompetence līdz visai skarbiem,

Daži raksturīgie piemēri:

KL - “mazliet brīnos, kā Jūs esat nokļuvusi līdz doktorantūrai”

Klucis – “Rakstā autore tīši vai netīši tekstā iepinusi, maigi sakot, "ne sevišķi patiesas lietas".Dīvaini, pēc kādiem kritērijiem izvēlas doktorandus - kas nāk uz to mazo naudiņu, lai daudz runātu?”

Drosmis - “Autores gaudulīgā uztraukšanās atgādina vienkārši vecu tantiņu ņerkstēšanu”.

Rambo - “Tādas Anitas Kalniņas piemērs liecina par riskiem, kas mūs gaida nākotnē. Veidojas viena kategorija cilvēku - nu tādi normāli caurmēra bezatbildīgi un bez-face birokrāti, kas tīksminās par dažādām konvencijām, par pašu procesu - sak, ak cik labi, cik jauki, ak - varbūt uz to var uztaisīt karjeras pakāpienu.... bieži vien tādi cilvēki neapjēdz konsekvences tam vai citam solim, kas tiek sperts. Tā ir zināma modernās pasaules nelaime, ka tādi cilvēki vairojas, bet tas ir nenovēršami. Tas tikai liek pārējiem, kas pieiet lietām ar veselo saprātu, būt modriem un domāt valstiskās kategorijās”.

Sasha - “biedre kangara kundze”

Draisk-kuilis - “izskatās, ka šitā anita ir vēl viena \$%#%#%#%, kas grib nodot savu tautu valdošā elites, kas ir komunistu pakalpiņu un salašņu bars, interesēs”.

Ha-ha – “Šī demagoģe raksta it kā par minoritātēm (nezinot, ko šis vārds nozīmē Latvijā, jo krievu kolonisti un civilokupanti jau nav minoritāte!), bet rūpējas tikai par krieviem! Vot kuņas bērns!”

Tikai dažos gadījumos tika fiksēta savstarpējā agresija starp pašiem diskusijas dalībniekiem, tomēr kā norādīja viens no diskusijas dalībniekiem “Skumji lasīt šos žultainos tekstus. Problēma ir tā, ka mēs pārķāpjam visus desmit Dieva likumus ik minūti un tad vēl brīnāmies, ka mums viss krīt no rokām laukā. Nu, bet, turpiniet vien ķengāties, tas tomēr ir labāk, nekā kauties.”

5.3. Kuras no etniskām grupām var uzskatīt pie minoritātēm?

Vairāki Delfu diskusijas dalībnieki (krievs, Bron) uzskata, ka sākumā Latvijā būtu jānosaka, kuras no etniskām grupām var uzskatīt pie minoritātēm (*Vērotājs*: Citas valstis nevar uzspiest Latvijai minoritātes definējumu”; *imis*: „Kā var kaut kam pievienoties un ratificēt, ja nav pat īsti skaidrs par pašu jēdzienu ???... Vai pirms ratificēšanas Latvijā tomēr vispirms nederētu ar šo jautājumu vispirms tikt skaidrībā”). Pēc vairāku diskusijas dalībnieku domām tikai pēc minoritāšu definīcijas pieņemšanas var sākt diskusijas par konvencijas ratifikāciju vai neratifikāciju. Viens

no diskusijas dalībniekiem (*krievs*) uzskata, ka „Ja minoritāšu definīciju atstāt uz vēlāko laiku, tad pastāv drauds, ka kāds šo definīciju gribēs uzspiest”.

Vairāki diskusijas dalībnieki (*Bron, krievs*) uzskata, ka par minoritātēm Latvijā var uzskatīt tās etniskās grupas, kurām nav savas valsts, politiski vai administratīvi nodalītas teritorijas. Līdz ar to, Latvijas valstij būtu jānodrošina šo grupu etnisko vajadzības. Šajā gadījumā par minoritātēm būtu atzīstami lībieši un čigāni. Viens no diskusijas dalībniekiem uzskata, ka par minoritātēm Latvijā var uzskatīt tās etniskās grupas, kuras vienlaikus atbilst diviem kritērijiem – šai minoritātei nekur pasaulē nav sava valstis un šī etniska grupa ilgstoši dzīvo Latvijas teritorijā.

Arī diskusijas dalībnieks *imis* uzskata, ka vispirms un galvenokārt jā rūpējas par nelielo etnisko grupu valodu saglabāšanu, jo par minoritātēm nevar uzskatīt tās tautības, kurām ārpus mītnes zemes pašiem ir savas valstis. Diskusijas dalībnieks *Rupucis* uzskata, ka „Latvijā tiek pārkāptas minoritāšu tiesības nepamatoti piešķirot privilēģijas vienai minoritātei uz citu minoritāšu rēķina.tiek pieprasīta vienas minoritātes priekšrocību palielināšana, ieviešot ierēdņu divvalodību un plāksnītes ar uzrakstiem krievu valodā, tai pat laikā pārejās minoritātes - ukraiņi, lietuvieši, poļi tiek galīgi nosēdināti malā un par viņu tiesībām sazināties ar ierēdņiem savās valodās neviens pat neiedrošinās iepīkstēties. Lai Latvijā minoritāšu tiesības tiktu ievērotas atbilstoši Eiropas prasībām, ir jāizbeidz šis vienas minoritātes privilēģētais stāvoklis un visām mazākumtautībām jānodrošina vienādas tiesības atbilstoši valsts iespējām”. Līdzīgu attieksmi raksturo diskusijas dalībnieka *Jāņa* jautājums: „kas tā par krievu izcelšanu citu sveštautiešu vidū?”. Arī diskusijas dalībnieks *ukrainis* uzskata, ka „nevajag tikai izcelt kaut-kādas "krievu tiesības". Ar ko viņi atšķiras no citam tautībām? Kāpēc viņiem jābūt nez kādam privilēģijām? Tad jau ukraiņi un citu tautību cilvēki varētu sūdzēties par rusifikācijas turpināšanu Latvijā”.

Viskrasāk un visbiežāk diskusijas dalībnieki iebilda pret to, ka par minoritāti varētu tikt atzīti krievi. Viens no diskusijas dalībniekiem (*Dainis*) šajā sakarā uzdeva raksta autorei jautājumu: „Vai var par minoritāti uzskatīt personas, kuras ieradušās mūsu valstī okupācijas rezultātā?” Cits diskusijas dalībnieks *O.L.* uzskata, ka „nav tādu tiesisku normu, kuras aizstāvētu okupantu tiesības uz iekaroto” Pēc viņa domām par minoritātēm varētu uzskatīt pirmskara Latvijā dzīvojošo etnisko krievu pēcnācējus, bet „visi pārējie krievi ir nelegālie imigranti”. Pēc *LLL* domām, „ja pēc PSRS sabrukšanas, atbilstoši visām konvencijām, būtu veikta deokupācija, un atjaunotas 1940. gada etniskā sastāva proporcionālās attiecības, tad saruna par minoritātēm būtu aktuāla un pareiza. Tā ka tas nav izdarīts, tad Latvijas valstij nepieciešams daudz konsekvētāk aizstāvēt gan latviešu, gan latviešu valodas izdzīvošanu un attīstību.” Jānis raksta, ka „no bijušajām dienvidu republikām krievi aizlaidās pat dažkārt bez čemodāniem. Un tur viņus tiešām drusku arī pašāva, tikai nez zin kāpēc par to minoritāšu problēmu Krievija īpaši nebļāva. Vienkārši mēs ļaujām sev kāpt uz galvas. Un, ja viņi ir pieraduši mums kāpt uz galvas, tad tanī brīdī, kad kāds sāk iebilst pret to, ka viņam kāpj uz galvas, arī parādās tie teksti par tiesību ierobežošanu.” Bocha ir pārliecināts, ka „šobrīd nekādā gadījumā nedrīkst atzīt okupantus un to pēctečus par minoritāti. Tieši otrādi, jāpanāk starptautisks atbalsts šo ļaužu brīvprātīgai repatriācijai vai pieņemšanai ES valstīs.” Arī *Peteris* uzskata, ka „civilokupantus nevar uzskatīt par minoritāti..... Mēs jau vienreiz samaksājām "minimālo cenu", referendumā nobalsojot par pilsonības došanu visiem krieviem. Vai tad kāds no viņiem sāka runāt latviski ?..... Varbūt kāds var nosaukt kaut vienu darba

vietu, kur vadītājs uzdrīkstēsies paturēt latvieti, kurš nerunās ar kolēģi krieviski, vai kurš atlaidīs krievu tādēļ, ka tas izliekas neprotam latviski?

Savus uzskatus šie diskusijas dalībnieku visai bieži pamatoja ar to, kā minoritātes ir definētas citās Rietumeiropas valstīs. *Analīze*: „Vācijā turkus neuzskata par minoritāti ar visām no tā izrietošām sekām. Darbojoties pēc šiem pašiem ES principiem arī Latvijā ieplūdušos ekonomiskos bēgļus, demobilizētos okupācijas armijas pārstāvjus un iesūtītos vietvalžus nav pamats uzskatīt par minoritāti.”. *Vērotājs*: „Kāpēc mēs gribam krievus atzīt par minoritāti, ja teiksim vācieši nedara to ar turkiem. Krievi Latvijā atbilst tikai ekonomisko migrantu statusam”; *Likumņēmējs*: „Atšķirība starp vārdiem "minoritāte" un "ekonomiskie migranti" nav vārdu spēle, bet ir ļoti būtiska attiecībā uz konvenciju”.

Vēl kategoriskāks savos vērtējumos bija *ukrainis* – „jo vairāk krieviem izdabās, jo vairāk viņi kļūst "naglije", brutāli, agresīvi, saucot sevi par "veļikije". Viņiem ir "veļikaja" tupostj, slinkums, cūciskums, bet tas taču nevar būt pamatojums visādam privilēģijām !!!”. *Kika* uzskata, ka „krievi šo zemi totāli neciena. Un jautājums - kādēļ gan lai es cienītu viņus???

Arī *Meta* uzskata, ka „Padodot krievam mazo pirkstiņu.... paraus ar visu ķepu un noslīcinās, ka mazu kaķēnu. Es neticu, ka krieviem pietiek ar mazumiņu, viņi vēl joprojām skatās uz Latviju kā uz savas savienības neatņemamu sastāvdaļu”. Šajā sakarā Klabeklis norāda, ka „pasaule mūs redz diemžēl caur Krievijas prizmu”. Azbests savukārt ir pārliecināts, ka „Liela daļa tieši šo blāvēju par minoritāšu apspiešanu ir tie, kuri savulaik un arī tagad latviešus saukā par gansiem, bet latviešu valodu par suņu valodu.... Eiropai par mums galva nesāp, viņi nav piedzīvojuši piecdesmit okupācijas, pazemojuma un nīrgāšanās gadus.”. Vēl radikālāks savos vērtējumos bija Trons: Vai tiešām vēl kāds te neredz, ka ES un Krievijai ir kopīgas intereses latviešu valodas iznīcināšanai.”

5.4.Valoda

Diskusijas gaitā visai bieži tika izteikti pieņēmumi, ka Konvencijas ratifikācija sarežģīs sabiedrības integrāciju, jo krieviem samazināsies motivācija mācīties latviešu valodu (*imis*: „Šeit Latvijā neviens negrib piedzīvot ukraiņu valodas likteni pašā Ukrainā”). Kā norādīja *assa*: „Reāla integrācija būs tad, kad nevis divi latvieši pāries uz krievu sarunvalodu, kad tiem pievienosies viens krievs, bet divi krievi turpinās sarunu latviski, ja viņu diskusijā iesaistīsies latvietis”. *Morics* uzskata, ka „Uzrakstiem krieviski nav jābūt, bet ierēdņu divvalodība de facto jau pastāv. Juridiski to nostiprinot tas kaitēs latviešu valodas prestižam”.

Diskusijas dalībnieki vairākkārt minēja valodas saskarsmes konfliktus un labas gribas piemērus (*Pecis*: „Ja godīgi, nesaprotu paniku ne no vienas, ne no otras puses... Es personiski krievu valodu zinu slikti. Gribētu iemācīties, lai justos pilnvērtīgi. Ikdienā krievs jūtot, ka man ar viņa valodu sūdtīgi un es PATIEŠĀM viņu nezinu, uzreiz mēģina runāt latviski. Un 90% procentos - ar panākumiem. Es domāju, jautājums ir pārāk saasināts. Nevajadzīgi. Krieviem ir jāsaprot, ka dos viņiem šeit cik gribēs no sirds, bet vairāk nē. Pašiem kaut kas arī jānopelna.”; *RME*: „Esmu ASV dzīvojošs "ārzemju latvietis" Manā štatā ir daudz spāniski runājošie,kuri visiem spēkiem cenšas apgūt angļu valodu, un ir laimīgi, ja ar viņiem runā angļiski, jo tas dod izdevības papildināt valodas zināšanas.....Apmeklējot Latviju, esmu vairākkārt nolamāts no krieviski runājošiem, kad tie ir atjautuši, ka neprotu krieviski.

Bet ir izņēmumi. Kad meklēju vienu adresi un prasīju ceļu kādai vecākai kundzei, viņa atbildēja skaidrā latviešu valodā "Ļoti atvainojos, bet es latviešu valodu nemāku". Tādu attieksmi es varu saprast un respektēt."; *LLL*: „Nu vienreiz vajag beigt melot. Krieviem neviens neatņem krievu valodu, bet es latvietis joprojām nepārtraukti tieku diskriminēts. Manā darba vietā vismaz 60% krievu nezina ne vārda latviski, bet mājā, kurā es dzīvoju ikdienā ar kaimiņiem esmu spiests sarunāties krieviski, jo viņi nemaz nemēģina apgūt latviešu valodu. Par ko mēs šeit runājam?”)

Imis domā, ka „parasti ir pieņemts ar valodu zināšanām lepoties, Latvijā situācija ir citāda. Tā vietā, lai apgūtu mītnes zemes pamatnācijas valodu, tiek visādiem, pat aplinkus ceļiem, mēģināts uzspiest savējo. Pie kam - uzsveru - nezina kāpēc runa iet tikai par krievu valodu. Itin kā citas neeksistētu”. *Vika* savukārt šaubas, ka krievi nemāk latviešu valodu (viņi *IZLIEKAS*, ka nemāk. Kā tad mūsu viesi no Skandināvijas valstīm vai citi ārzemju viesi mēneša laikā, padzīvojot Latvijā iemācās latviešu valodas pamatus??? Vai nav jāsmejas, ka krievi ir muļķi, jo nespēj pat to.....).

Likumņēmējs šajā sakarā uzdeva jautājumu: „Kādā darbā Krievijā turētu latvieti, kas neprot krieviski?”. Savukārt *swiesc* ironizē par šāda veida prasībām: „Es ar bažām raugos uz vāciešu vēlēšanos panākt, lai Vācijas turki ar viņiem sarunātos vāciski... Acīmredzams minoritāšu tiesību pārkāpums! Kur skatās Strasbūras tiesa?”

Visai negatīvi diskusijas dalībnieki vērtēja arī to, ka krievu valodā tiktu izvietotas vietvārdu, ielu nosaukumu un citas norādes:

Suoms: ”Atkal visur tos krievu uzrakstus? Piedodiet, bet to nu es nekad vairs negribu redzēt!”;

Agnesa: ” ak, ak, ak, jau atkal plāksnītes divās valodās!.. pēc tam arī dokumenti divās valodās.. nez kāpēc man liekas, ka šito jau esmu piedzīvojis... es neatzīstu, ka Latvijā par otro valodu tiek izvirzīta krievu valoda!”;

Vika: „Es zinu tikai vienu, ka vairāk nevēlos jebko lasīt krievu valodā. Mēs dzīvojam Latvijā un nevis Krievijā un, ja nabaga apspiestajiem krieviņiem nepatīk dzīve Latvijā, lai pārvācas dzīvot uz vareno Krieviju, ja jau viņa piedāvā tādus labumus, ko Latvija nē!!!”;

Latviete: „Jā, un vēlreiz jā - tā ir par daudz augsta cena, lai iegūtu korumpētās Eiropas sabiedroto atbalstu. Ticiet, ka tas būs tikai sākums - šīs plāksnītes”;

Qmark: „Par minoritāšu valodu valsts un pašvaldību iestādēs es vēl varētu piekrist - tāpat visi ierēdņi runā gan krieviski, gan latviski, gan vēl kaut kā. Bet ielu plāksnes divos nosaukumos, ceļazīmes, kartes galu galā, visas izziņu blankas, pases... brrrrr. Kāda vairs atšķirība no Latvijas PSR????? Pat ne vizuāla”;

latgalis: „Nebūs te nekādi uzraksti citās valodās- lai paskatās Vācijā un Francijā - tikai vienā valoda, kaut arī pilns ar turkiem u.c. melnajiem "bēgļiem"!!!!

ES ESMU ATĒDIEN PSRS LAIKU UZRAKSTUS DIVĀS VALODĀS - KAS VĒL NEBŪS!!!”;

Yss: „Līdz šim es domāju, ka vienīgais, kāpēc jāraksta ielu nosaukumi, ir tas, ka tā jādara, lai zinātu, kur atrodies vai arī atrastu noteiktu adresi! Tagad izrādās, ka tam ir kāds pārmērīgs uzdevums, kas daudz cēlāks, kas būtu īpaši apspriežams?”;

LLL: „Varbūt vietvārdus vajadzētu tulkot angļu valodā? Okupācijas laika migranti jau tāpat trauksies pēc leknākas zāles Eiropas rietumos”.

Ivo: Divās valodās? Šķiet, ka nākošais solis varētu būt diskusija, vai starp tām divām būtu jābūt arī latviešu...”).

Pēc O.L.domām: „Visa vaina, kāpēc negribam ne otru valodu, ne uzrakstus, ne krievu pieminekļus, ir tieši šajos piecdesmit gados notikusī latviešu padzīšanā un iznīcināšanā, krievu masveida iepludināšanā”.

Nereti sakarā šajā sakarā tika uzdoti šādi jautājumi – Nicola: „Kāpēc ASV neviens pat necenšas savu valodu ieviest kā otro valsts valodu?”; *Cirkuls*: „Kāpēc Izraēlā nav divvalodības?”

5.5.Konvencijas ratifikācija

Vairums diskusijas dalībnieku uzskata, ka Konvenciju šobrīd Latvijai nevajadzētu ratificēt:

Rambo: „Nav mums kur steigties ar tādu konvenciju.... paskatīsimies pa priekšu, kā francūži sāpēs saviebuši savu pakaļu dienvid-Francijā ievieš uzrakstus arābu valodā uz ielu stūriem, vot tad arī varēsīm sākt domāt par pievienošanos tādai konvencijai.... Neredzu iemeslu, kādēļ mums šajos jautājumos būtu jāpiekāpjas vairāk, kā franču lingvistiskajiem šovinistiem, kas vienlaikus sevi dēvē bez maz vai par demokrātijas tēviem. Vot lai viņi vispirms Marselā uzliek tās ielu nosaukumu plāksnītes arābu valodā, vai lai briti liek pakistāņu nosaukumus savās pilsētu ielās, tas pats attiecas uz holandiešiem - nu un tad mēs padomāsim, kā rīkoties. Bet līdz tam - nu līdz tam vēl dikti ilgi jāgaida.....Latvija vienmēr var pamācīties no Amerikas principiālu nostāju politiskajos jautājumos”;

gun: „man ir grūti iedomāties kā zviedrs spēs sagremot uzrakstu arābu valodā”;

Patriots: „lai viņi iet dirsā ar savu konvenciju!”;

Kālis: „Baltijas valstīm nekad nevajag ratificēt šo idiotisko konvenciju. Tā veicina kolonizēto zemju tālāku kolonizēšanu. Nīderlandes, Francijas, Zviedrijas un citu zemju "komisāriem" nav ne mazākās saprašanas par realitātēm Austrumeiropā”;

Minoritāte: “Latviešiem Francijas variants varētu būt risinājums - konvenciju nāfig!”

Šfinksas: „Pirmkārt būtu jāratificē Ženēvas 1949.gada Konvencija, kas nosaka okupētās un okupētājas valsts attiecības”;

x: „nav jāsteidzas ratificēt konvenciju, kamēr rietumu gudrie paši to nav izdarījuši”;

Krievs: „Es piemēram esmu pret šo konvenciju, jo man patīk dzīvot latviskajā vidē, nevis divvalodīgajā”;

Rezumē: „QUOD LICET IOVI, NON LICET BOVI!- Kas atļauts Jupiteram, nav atļauts vērsim! -Vieni nez kāpēc vienmēr ir vienlīdzīgāki neka citi? Nesaprotu, kāpēc - un parasti tie vienlīdzīgākie ir bijuši vai ir "stiprākie"- okupanti; koloniju esošie vai bijušie īpašnieki; lielvalstis, tie, kuru valoda," pateicoties" brutālai iekarošanai, apspiešanai, vai nekaunīgai tirdzniecībai izspiedusi citas senas valodas”;

Ane: „Negribētos eksperimentēt nācijas mērogā”.

Morics šādu nostāju izskaidro ar to, ka „nevienai kandidātvalstij nav tādu problēmu nacionālajā jautājumā, kur piemēram, valsts valodu pārvalda mazāk cilvēku nekā krievu valodu”.

Tikai daži diskusijas dalībnieki atbalstīja konvencijas ratifikāciju (*V*: „Tā kā man nereti ir ticis draudēts ar "piespiedīs jūs beidzot konvenciju ratificēt, tad tik jūs redzēsīt", esmu to arī palasījis. Un tā arī neesmu tajā neko neratificējamu atradis.

Atklāti sakot, ja būtu mana teikšana, es to ratificētu jau rīt. Un parīt sāktu skatīties, kur tad palikuši visi jaunās dzīves gaidītāji. Jo nav tur nekā, ko mūsu valsts negarantētu jau tagad. Izņemot, kā jau teicu, ielu nosaukumus Daugavpilī. Manuprāt, nav liela cena par starptautiska punkta pielikšanu attiecību noregulējumam. ;-)”).

Līdz ar to vairāki diskusijas dalībnieki uz autores jautājumu: „Vai par daudz prasīts no latviešiem?” pamatā deva atbildi – „Nevajag sabiedrotos. Cena pa smagu”(Dauka), DAUDZ PAR DAUDZ (Dido).

6. Latvijas Cilvēktiesību Komitejas viedoklis par minoritāšu tiesībām Latvijā

„Ziņojums par Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību īstenošanu Latvijas Republikā”, ko sagatavoja Latvijas Cilvēktiesību Komiteja (LCK) (autori: Tatjana Boguševiča, Aleksejs Dimitrovs, Jurijs Dubrovskis, Boriss Koltčanovs, Leonīds Raihmans), kura ir cieši saistīta ar Saeimā ar divdesmit pieciem deputātiem pārstāvēto politisko organizāciju apvienību „Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā”, labi raksturo tās prasības, kuras Konvencijas ratifikācijas gadījumā izvirzīs opozīcija. Ja salīdzina Latvijas Cilvēktiesību Komitejas (LCK) rekomendācijas ar tām, par kurām interviju gaitā runāja nelatviešu eksperti, tad var secināt, ka politiskā opozīcija vēlas daudz radikālākas likumdošanas izmaiņas nekā tās, par kurām runāja eksperti.

Visdrīzāk pretrunas un politiskas diskusijas starp varas un kreisās opozīcijas partijām var izraisīt (un līdz ar to kavēt Konvencijas ratifikāciju) sekojošas Latvijas Cilvēktiesību Komitejas rekomendācijas:

1. **Bez atrunām un papildus prasībām ratificēt Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību²⁰.**
4. **Nostiprināt tiesības sazināties mutiski un rakstiski minoritātes valodās ar valsts, pašvaldības un tiesas institūcijām tajās pašvaldībās, kurās lielā skaitā apdzīvo personas, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm.**
5. **Atļaut publiskām institūcijām (valsts un pašvaldības) un uzņēmumiem sabiedrībai redzamās vietās izvietot informāciju arī minoritātes valodās, nodrošināt, ka tradicionālos vietvārdus, ielu nosaukumus un citus topogrāfiskus apzīmējumus sabiedrības informēšanai izvietotu arī minoritātes valodā.**
7. **Atcelt prasību valsts un pašvaldības vidusskolām un arodskolām pāriet uz apmācību valsts valodā.**
8. **Izdarīt izmaiņas Izglītības likumā, lai garantētu iespējas iegūt vidējo un profesionālo izglītību minoritātes valodās.**
11. **Ar darbā pieņemšanas un veicināšanas politikas palīdzību nodrošināt atbilstošu minoritāšu pārstāvniecību valsts finansēto augstskolu darba kolektīvos; nodrošināt, lai minoritāšu pārstāvjiem būtu atļauts lietot dzimto valodu skolu gala eksāmenos un universitāšu iestājekāmenos.**
13. **Atzīt indivīda tiesības lietot oficiāli personas vārdu un uzvārdu tādā pareizrakstības formā, ko indivīds atzīst par labāko, un paredzēt pilnveidotu procedūru, lai varētu atjaunot to indivīda vārda un uzvārda pareizrakstību, ko viņš vēlas.**
15. **..... pārskatīt tos likumdošanas aktus, kuri nosaka nepieciešamību pēc pilsonības un/vai valsts valodas prasmes publiskajās un privātajās sfērās.**
21. **Īstenot ilgtermiņas darbā iekārtošanās un veicināšanas programmas, lai palielinātu minoritāšu pārstāvniecību Latvijas ministrijās, tiesās un citās valsts institūcijās²¹.**

²⁰ Līdzšinējās diskusijas liecina, ka atrunas varētu tikt attiecinātas uz Konvencijas 11.panta 3.punkta prasībām, jo liela daļa latviešu sabiedrības uzskata, ka nevajadzētu izvietot ielu nosaukumu un citu topogrāfisko apzīmējumu uzrakstus krievu valodā, jo padomju varas gados tika veikti pasākumi, lai Latvijā mainītu iedzīvotāju etnisko struktūru (t.i. tika pārkāptas Konvencijas 16. panta prasības)

22. Veicināt turpmāko nepilsoņu naturalizāciju, atvieglojot naturalizācijas noteikumus atsevišķām grupām (t.i. – vecākā gadagājuma cilvēkiem, invalīdiem). **Automātiski piešķirt pilsonību** personām, kuriem nav nevienas valsts pilsonības un kuri ir dzimuši Latvijā, ja viņi ir izteikuši šādu vēlēšanos.

23. **Piešķirt Latvijas pastāvīgiem iedzīvotājiem** nepilsoņiem (Likuma par bijušajiem PSRS pilsoņu statusu subjektiem) **tiesības vēlēt pašvaldību vēlēšanās**.

27. **Garantēt iespējās atzīmēt reliģiskus svētkus (brīvdienas) jebkuram ticīgajam, paredzot noteiktu dienu skaitu gadā, ko apmaksātu darba devējs.**

Kopumā var izdarīt secinājumu, ka atskaitē atspoguļotais apsekojums:

- tikai daļēji atsedza viedokļu atšķirības starp abu etnisko grupu politiķiem;
- neraksturoja visus tos faktorus, kuri var apgrūtināt saskaņas meklējumus krievu un latviešu lingvistisko pretrunu risināšanā un var kavēt, to lai tuvinātos latviešu un nelatviešu izpratne par Konvencijas prasībām.

Ir vairāki izskaidrojumi, kāpēc pētījuma gaitā aptaujāti aptaujātie eksperti iestājas par mazāk radikālu Latvijas likumu pārskatīšanu nekā Latvijas Cilvēktiesību Komitejas pārstāvji:

- vairākas Latvijas Cilvēktiesību Komitejas pārstāvju rekomendācijas attiecas uz jautājumiem, kurus Konvencija neregulē (piemēram: pilsonības piešķiršanas noteikumi; apmācības valoda augstākās un profesionālās izglītības iestādēs; apmaksātas brīvdienas dažādu konfesiju svētku svinēšanai);
- atsevišķos gadījumos rekomendācijās ir ietvertas normas, kuras attiecas uz naturalizācijas noteikumiem un procedūrām, kuras Konvencija neregulē.

²¹ 15. rekomendācija pieļauj iespēju, ka daudzu profesiju pārstāvji varētu ieņemt amatus arī nezinot valsts valodu. Līdz ar to nav skaidrs, kādas sekas izsauktu viņu pārstāvniecības palielināšana valsts iestādēs.

Pielikums

Eksperti

1. Ina Druvieta, Latviešu valodas institūta vadoša pētniece, partijas "Jaunais laiks" Etnopolitikas programmas izstrādes darba grupas
2. Ilmārs Šlāpins, žurnāla "Rīgas laiks" redaktors, pārstāv "Tautas partiju" Nacionālajā radio un televīzijas padomē,
3. Baiba Pētersone, partijas "Tēvzeme un Brīvība" biedre, Ministru kabineta darbiniece
4. Jānis Sils, Latvijas jaunatnes organizācijas "Klubs 415" Valdes priekšsēdētājs
5. Elmārs Vēbers, Rīgas Domes Izglītības, jaunatnes un sporta departamenta direktors, Latvijas Sociāldemokrātiskās partijas biedrs, 8. Saeimas deputāta kandidāts
6. Vladimirs Lindermans, NVO "Pobeda" vadītājs
7. Mirosļavs Mitrofanovs, 7. Saeimas deputāts, partijas "Ravnopravija" biedrs
8. Vjačesļavs Vasins, NVO „Pilsoniskā iniciatīva XXI” Padomes sekretārs
9. Sergejs Mirskis, 7. Saeimas deputāta palīgs, 8. Saeimas deputāta kandidāts, "Tautas saskaņas" partijas Domes loceklis, Krievijas Federācijas Domes "Sovet Sootečestinnikov" loceklis
10. Māris Pūķis, Pašvaldību savienības vecākais padomnieks
11. Ivita Peipiņa, Pašvaldību savienības izglītības un kultūras padomniece
12. Agris Timuška, Valsts valodas centra direktora vietas izpildītājs

Masu mediji

1. Jānis Mellēns, Latvijā pirmās privātās radiostacijas RNR Ltd- Rīgas neatkarīgais raidītājs dibinātājs, Radio-2, MixFm102.7 direktors
2. Andrejs Trukša, Radio Ef-Ei 91.4 Fm izpilddirektors
3. Nils Ušakovs, TV 5 programmas vadītājs, bijušais laikraksta "Telegraf" ziņu nodaļas vadītājs
4. Tatjana Gerasimova, laikraksta "Novaja gazeta" žurnāliste, Jelgava
5. Anna Stroja, laikraksta "Večernjaja Riga" žurnāliste
6. Abiks Elkins, laikraksta "Vesti" politikas nodaļas vadītājs
7. Askolds Rodins, Laikraksta "Diena" politiskais komentētājs
8. Dainis Lemešonoks, laikraksta "Neatkarīgā Rīta Avīze" politiskais komentētājs

Pašvaldības

1. Vitālijs Skudra, Maltas padomes priekšsēdētājs
2. Juris Tučs, Viļānu padomes priekšsēdētājs
3. Pēteris Breidags, Stoļarovas padasta padomes priekšsēdētājs
4. Jānis Batarags, Čornajas pagasta deputāts
5. Uldis Augulis, Dobeles rajona Bērzes pagasta padomes priekšsēdētājs

Aivars Tabuns

„Eiropas Padomes komisija par minoritāšu stāvokli Igaunijā”

Lai aizsargātu nacionālo minoritāšu un tām piederošo personu tiesības un brīvības, 1994.gada Eiropas Padome pieņēma “Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību”, kura stājās spēkā 1998. gada 1. februārī. Konvenciju patlaban ir ratificējušas 35 valstis. Vispārējo konvenciju (VK) nav parakstījušas un ratificējušas Francija un Turcija, bet to nav ratificējušas tādas valstis kā Beļģija, Gruzija, Grieķija, Islande, Latvija, Nīderlande, Luksemburga (22.05.2002).

Vispārējās konvencijas dalībvalstu veikto pasākumu atbilstību Vispārējās konvencijas (VK) principiem, EP Ministru komitejai palīdz izvērtēt Konsultatīvā komiteja (KK), kuras dalībnieki ir atzīti eksperti nacionālo minoritāšu aizsardzības jomā.

Līdz šim EP Ministru komiteja ir pieņēmusi rekomendācijas deviņām valstīm, bet pavisam Konsultatīvā komiteja ir izteikusi savu viedokli par minoritāšu stāvokli 19 valstīs. Viens no pēdējiem Konsultatīvās komitejas (KK) ziņojumiem (2002.g. aprīlis) ir veltīts Igaunijai. Daudzas no šajā ziņojumā minētām tēmām ir aktuālas arī Latvijai. Tādējādi, neskatoties uz to, ka, EP Ministru komiteja savu viedokli šajā jautājumā vēl nav izteikusi, tomēr mūsu valsts iedzīvotājiem ir lietderīgi uzzināt, kā šos jautājumus vērtē šī visai ietekmīgā EP institūcija.

Tā kā šī teksta ietvaros nav iespējams sniegt pilnu ieskatu par 30 lappušu. garo ziņojumu (Lielbritānijai veltītais ziņojums ir vēl garāks), tad turpmāk tiks atspoguļoti tikai daži ziņojuma fragmenti, pie kam atstāstījuma formā un nepretendējot uz tulkojuma autentiskumu. Ar ziņojuma tekstu angļu valodā var iepazīties [šeit](#). Ar Vispārējās Konvencijas teksta tulkojumu latviešu valodā var iepazīties [šeit](#).

Secinājumu sadaļā Konsultatīvā komiteja ar gandarījumu atzīmē, ka pēdējos gados starpterniskās attiecības Igaunijā ir uzlabojušās. KK atzinīgi vērtē to, ka Igaunija ir vairāk veltījusi uzmanības to personu integrācijai, kuras pieder pie nacionālām minoritātēm, tomēr tā cer, ka, īstenojot šo programmu, lielāka vērība tiks pievērsta nacionālo minoritāšu valodu un kultūru aizsardzībai, kā arī integrācijas sociālajai dimensijai.

Tajā pašā laikā KK ir norūpējusies, ka nacionālo minoritāšu aizsardzība nav pietiekamā un konsekventā veidā realizēta ar likumdošanas līdzekļiem un administratīvajā praksē. Šie trūkumi nopietni kavē vairāku Vispārējās konvencijas pantu īstenošanu, ieskaitot tos pantus, kas attiecas uz personu, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, tiesībām piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā un lietot minoritātes valodu privāti un publiski.

KK uzskata, ka veidam, kā tiek veikta izglītības sistēmas reforma (arī attiecībā pret bilingviālo izglītību) ir izšķiroša nozīme Vispārējās konvencijas (VK) realizācijā. Noteikumus, kuru mērķis ir uzlabot igauņu valodas zināšanas, nepieciešams saistīt ar papildus garantijām tām personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm un kuras vēlas iegūt izglītību minoritātes valodā.

Vērtējot atsevišķu VK pantu realizāciju visai bieži tika norādīts, ka šī panta izpilde nerada iebildumus. Turpmāk tekstā tiks atspoguļoti tikai dažu pantu komentāru fragmenti, kuri pēc manām domām, var raksturot, gan stāvokli Igaunijā, gan arī KK viedokļus un to, kādā veidā kritika un ierosinājumi tiek izteikti.

4. pants

KK ar gandarījumu atzīmē, ka Igaunijas konstitūcijā un kriminālkodeksā ir noteikts vispārējs diskriminācijas aizliegums, un mudina pilnībā realizēt šīs normas. Tomēr, izņemot nodarbinātības jomu, šķiet nav izstrādāta specifiska pret diskrimināciju vērsta likumdošana, kas attiektos uz vairākām svarīgām sociālām jomām, kā, piemēram, izglītību un dzīvokļu saimniecību. KK uzskata, ka šajās jomās būtu vēlams veikt pret diskrimināciju vērstu likumdošanas darbu.

5.pants

KK apsveic valdību par to, ka tā nodrošina ievērojamu finansiālu atbalstu to personu projektiem, kas pieder pie nacionālām minoritātēm, lai tādejādi saglabātu un attīstītu viņu kultūru un pasargātu viņu identitāti.

KK uzskata, ka ir svarīgi, ka nacionālo minoritāšu pārstāvji ir iesaistīti lēmumu pieņemšanas procesā un ka visu minoritāšu vajadzības, ieskaitot arī skaitliski mazās, ir pilnā mērā ņemtas vērā.

Tomēr Likumam par nacionālo kultūras autonomiju nebija ievērojama ietekme uz reālo situāciju Igaunijā, un neviena kultūras autonomija nebija radīta uz šī likuma pamata. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka šāda notikumu attīstība atspoguļo to faktu, ka šis likums neatbilst pašreizējam minoritāšu stāvoklim Igaunijā.

Tāpēc Konsultatīvā komiteja atbalsta tās izvirzītās iniciatīvas, lai pārskatītu vai nomainītu šo likumdošanas aktu, lai tādejādi varētu stiprināt piemērojamās normas un pielāgot tās pašreizējam Igaunijas minoritāšu stāvoklim.

9. pants

Pēc KK domām, sabiedriskajā televīzijā laiks, kas piešķirts raidījumiem minoritātes valodā – apmēram katru dienu vienu stundu raidījumiem krievu valodā un neregulāri citu minoritāšu valodās – šķiet ierobežots, ņemot vērā minēto iedzīvotāju grupu vajadzības un lielumu. KK uzskata, ka piešķirtā laika apjoms šādiem raidījumiem būtu jāpārskata.

KK norāda, ka, sekojot 1995.gada Valodas likuma 25.pantam, televīzijas kanāliem ir jānodrošina raidījumiem minoritātes valodā tulkojums igauņu valodā. Dažu veidu programmas, piemēram, tiešās pārraides, ir atbrīvotas no šīs likuma prasība izpildes. KK piekrīt, ka prasība raidījumus minoritātes valodā papildināt ar subtitriem valsts valodā pilnībā sakrīt ar Vispārējās konvencijas garu. Tomēr KK uzskata, ka stingra tulkojuma prasības uzspiešana apgrūtina Vispārējās konvencijas 9.panta īstenošanu, radot personām, kas pieder pie nacionālās minoritātes, pārmērīgas grūtības viņu centienos veidot savus informācijas līdzekļus.

10.pants

KK norāda, ka Igaunijā valsts valodas statuss ir sīki un pamatīgi regulēts un aizsargāts, kamēr atbilstošie standarti, kas attiecas uz minoritāšu valodu statusu un aizsardzību, ir maz, un to piemērošana ir ierobežota.

Ir nepieciešams, lai tiktu pastāvīgi nodrošināts līdzsvars starp valsts valodas un to personu tiesībām, kas pieder pie nacionālām minoritātēm aizsardzību.

Lai arī pozitīvi vērtējot faktu, ka tiesības lietot minoritātes valodu attiecībās starp personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, un administratīvās varas

institūcijām ir atzītas pat konstitucionālā līmenī, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka pašreizējā likumdošanā šajā jautājumā pietrūkst skaidrības.

Konsultatīvā komiteja ar gandarījumu atzīmē, ka de facto krievu valodas lietošana saskarsmē ar administratīvās varas institūcijām ir plaši atzīta un pieņemta. Tajā pašā laikā Konsultatīvā komiteja ar nožēlu atzīmē, ka šī pozitīvā prakse ar krievu valodas lietošanu netiek bieži attiecināta uz citām minoritāšu valodām, un tā uzskata, ka vajadzētu pārskatīt pašreizējo likumdošanu, lai stiprinātu un paplašinātu šādu praksi.

11.pants

KK atzīmē, ka 1997.gada Likuma par vietvārdiem 14. un 21.panti dod iespēju ieviest vietvārdus un izvietot topogrāfiskās zīmes minoritātes valodā, un vajadzīgo lēmumus jāpieņem, par pamatu ņemot atbilstošās vietas pastāvīgo iedzīvotāju valodu 1939.gadā. KK uzskata, ka valdībai vajadzētu pārbaudīt, kādā mērā atbilstošās pašvaldības apzinās iespējas ieviest vietvārdus un topogrāfiskās zīmes minoritātes valodā un atbalsta, kur tas ir noderīgi, šo noteikumu īstenošanu.

KK ir nopietni nobažījiesies par Valodas likuma 23.pantu, kas nosaka, ka ceļa zīmēm, paziņojumiem, reklāmai un visa cita veida zīmēm publiskās vietās jābūt igauņu valodā.

Izteikums “privāta rakstura” Vispārējās konvencijas 11.pantā attiecas uz visu, kas nav uzskatāms par oficiālu. KK uzskata, ka nevajadzētu aizliegt lietot minoritātes valodu, piemēram, minoritātēm piederošu uzņēmumu zīmēs, plakātos vai reklāmās. KK uzskata, ka Igaunijai vajadzētu pārskatīt atbilstošo likumdošanu un praksi, lai garantētu pilnīgu Vispārējās konvencijas īstenošanu.

Par nožēlu saskarsme starp minoritāšu skolu audzēkņiem un tiem audzēkņiem, kas apmeklē skolas, kurā apmācības notiek igauņu valodā, ir ierobežota. KK novērtē, ka šīs bažas ir pamanītas nacionālās integrācijas programmas kontekstā.

Konsultatīvā komiteja atzīmē, ka publiskās augstākās mācību iestādes ir ievērojami ierobežojušas apmācību krievu valodā. Konsultatīvā komiteja uzskata, ka ir svarīgi, ka atbildīgās institūcijas palīdzētu šīm personām piemēroties šai jaunajai valodas situācijai.

14.pants

Konsultatīvā komiteja piekrīt, ka izglītības sistēmā minoritātes valodā nepieciešamas reformas, ņemot vērā turklāt augošo pieprasījumu pēc igauņu valodas apmācības to personu vidū, kuras pieder pie nacionālām minoritātēm.

Konsultatīvā komiteja uzsver, ka šīs reformas īstenošanu jāveic tādā veidā, lai tā veicinātu personu, kuras pieder pie nacionālām minoritātēm, integrāciju, nevis viņu asimilāciju.

15. pants

KK ar bažām norāda uz valdības 2001.gada 15.maijā pieņemto lēmumu par obligātām igauņu valodas prasībām darbiniekiem privātajā sfērā, kurš izvirza prasību par vidēja līmeņa igauņu valodas prasmi pakalpojumu un tirdzniecības sfēras darbiniekiem, kuru pienākumos ir informēt par preču vai sniegto pakalpojumu kvalitāti, cenām, izcelsmi vai lietošanu. Svarīgi, lai šo un citu valodas prasību piemērošana būtu stingri ierobežota tikai tādās situācijās, kur tas nepieciešams, lai aizsargātu specifiskas

sabiedriskās intereses. Šajā sakarā KK vēlētos uzsvērt, ka nesenos labojumus, kas attiecas uz valodas prasmes līmeņiem, būtu jāīsteno tā, lai neradītu pārmērīgas grūtības tiem indivīdiem, kuri ir jau nolikuši nepieciešamos valodas eksāmenus un ieguvuši apliecības saskaņā ar iepriekš piemērotiem noteikumiem.

Anita Kalniņa

Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes doktorante

Vai par daudz prasīts no latviešiem?

Delfi, 24.jūnijs

Dažāda veida starptautiskos forumos Krievijas pārstāvji regulāri apgalvo, ka Latvijā minoritāšu tiesības netiek ievērotas, un tāpēc tā neratificē Eiropas Padomes “Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību” (VK). Situācija ir visai divdomīga, jo Latvija šobrīd ir vienīgā no Eiropas Savienības kandidātvalstīm, kura nav ratificējusi šo konvenciju (Igaunija to izdarīja 1997.gadā, bet Lietuva 2000.gadā).

Līdz ar to citu valstu iedzīvotājiem var veidoties priekšstats, ka “nav dūmu bez uguns”. Gan minoritāšu jautājums, gan nedienas valsts pārvaldē rada labvēlīgu augsni šaubām par Latviju kā demokrātisku valsti. Situāciju nevilcinās izmantot arī tās Latvijas partijas, kuru repertuārā nemainīgu vietu ieņem vārdi “krievvalodīgo diskriminācija” un “otrās šķiras pilsoņi”.

Igaunijai lielā mērā ir izdevies izvairīties no šāda tēla, jo minoritāšu stāvokļa izvērtējumu veic autoritatīvas starptautiskas komisijas. Krievija var apšaubīt šo Eiropas institūciju vērtējumu, tomēr tad diskusija notiek starp Krieviju un Eiropas Padomi un nevis starp Krieviju un Igauniju. Latvijai pagaidām šādu sabiedroto nav.

No otras puses, konvencijas ratifikācija uzliek zināmus pienākumus. Daļu no tiem Latvija jau šobrīd pilnībā pilda. Izglītības jomā Latvijas minoritātēm ir nodrošinātas plašas tiesības, Latvija ir sākusi īstenot Sabiedrības integrācijas programmu un daudzus likumdošanas aktus ir pieskaņojusi starptautiskām prasībām.

Vienlaikus nav veikti vairāki priekšdarbi. Konvencija neietver “nacionālās minoritātes” definīciju un tāpēc katrai valstij ir tiesības šo jautājumu risināt individuāli. Latvijas politiķi nav vienojušies par to, kuras etniskās grupas būtu uzskatāmas par minoritātēm (izņēmums ir līvi). Jāatgādina, ka Lihtenšteina un Luksemburga ir deklarējusi, ka tanī minoritāšu nav. Dānija par minoritāti ir atzinusi vāciešus, Vācija – dāņus, sorbus, frīzus un čigānus. Zviedrijā par minoritātēm ir atzīti sāmi, somi, ebreji, čigāni.

Pēc ekspertu domām, dažu konvencijas pantu normas vāji saskaņojas ar Latvijas likumdošanu. Mums atšķirībā no Igaunijas nav paredzētas tiesības personām lietot minoritātes valodu attiecībā ar pašvaldību institūcijām. Valsts Valodas likums neparedz tiesības izvietot zīmes, uzrakstus un citu personiska rakstura informāciju minoritātes valodā sabiedrībai redzamās vietās. Valodas likums neparedz tiesības izvietot tradicionālos vietvārdus, ielu nosaukumu un citus topogrāfiskus apzīmējumus arī minoritātes valodā (teritorijā, kuru lielā skaitā apdzīvo personas, kuras pieder pie nacionālās minoritātes).

Liela daļa latviešu visai kritiski izturas pret šo Valodas likuma normu pārskatīšanu un līdz ar to arī politiķi nav gatavi ne tikai konvencijas ratifikācijai, bet arī diskusijām par šiem jautājumiem. Vienlaikus daudzi no viņiem apzinās, ka neratificējot konvenciju, būs grūti iegūt sev vēlamu Rietumu valstu atbalstu Latvijas “diskusijās” ar gan ar Krieviju, gan ar Latvijas krieviem. Vai plāksnītes ar uzrakstiem krievu valodā un pašvaldību ierēdņu divvalodība ir pārāk augsta cena, lai iegūtu sabiedrotos - par to būtu jālemj pašai Latvijas sabiedrībai.

EIROPAS PADOME

**VISPĀRĀJĀ KONVENCIJA PAR NACIONĀLO MINORITĀŠU
AIZSARDZĪBU**

1994. gada 10. novembr

Nodota parakstšanai 1995. g. 1. februār
Stājās spēkā 1998. gada 1. februār

Eiropas Padomes Dalībvalstis un citas Valstis, kas parakstā šo Vispārjo konvenciju,

Uzskatot, ka Eiropas Padomes mērķis ir panākt lielāku tās Dalībvalstu vienotību ar nolikumu nostiprināt drošību, kā arī, lai realizētu Eiropas Padomes idejas un principus, kas ir Dalībvalstu kopīgais mantojums;

Uzskatot, ka viens no veidiem, kā sasniegt šādu mērķi, ir cilvēktiesību un pamatbrīvību saglabāšana un tās atjaunošana;

Vēloties sekot Eiropas Padomes Dalībvalstu un valdību vadītāju 1993. gada 9. oktobra pieņemtajai deklarācijai;

Nolemjot aizsargāt nacionālo minoritāšu eksistenci attiecīgajās valsts teritorijās;

Uzskatot, ka lielā mērā Eiropas vēsturē apliecinājusies, ka nacionālo minoritāšu aizsardzība ir nozīmīgs faktors stabilitātes, demokrātijas drošības un miera radīšanā šajā kontinentā;

Uzskatot, ka plurālā un patiesā demokrātijai sabiedrībā ir ne tikai jāciena katras nacionālās minoritātes personas etniskā, kultūras, lingvistiskā un reliģiskā identitāte, bet arī jārada atbilstoši apstākļi, kas autu izpaust, saglabāt un attīstīt šo identitāti;

Uzskatot, ka tolerances un dialoga atmosfēras radīšana ir nepieciešama, lai nodrošinātu, ka kultūru dažādība būtu nevis šķērslis faktors, bet gan katras sabiedrības bagātīnāšanas avots;

Uzskatot, ka tolerantas un plaukstošas Eiropas pastvešana nav atkarīga vienīgi no sadarbības valstu starpā, bet arī no savstarpējās vienošanās un reģionālās varas iestāžu pārrobežu sadarbības, nekā arī katras Valsts konstitucionālā un teritoriālā integritāte;

emot v r Konvenciju par cilv kties bu un pamatbr v bu aizsardz bu un tai pievienotos Protokolus;

emot v r nacion lo minorit šu aizsardz bas saist bas, ko satur Apvienoto N ciju konvencijas un deklar cijas, k ar Eiropas Droš bas un Sadarb bas Apspriedes dokumentus, paši, 1990. gada j nija Kopenh genas dokumentu;

Ap emoties noteikt galvenos principus, kas j iev ro, un no tiem izrietoš s saist bas, kas nodrošin tu, ka Dal bvalstis un citas Valstis, kuras var tu k t par š s Visp r j s konvencijas Pus m, efekt vi aizsarg tu nacion l s minorit tes un t m piederošo personu ties bas un br v bas likuma ietvaros un respekt jot Valstu teritori lo integrit ti un nacion lo suverenit ti;

Nolemjot stenot šaj Visp r j konvencij izteiktos principus ar nacion l s jurisdikcijas un vald bu politikas pal dz bu,

Vienojas par sekojošo:

I da a

1. pants

Nacion lo minorit šu un t m piederošo personu ties bu un br v bu aizsardz ba ir neat emama starptautisk s cilv kties bu aizsardz bas da a un t d j di iek aujas starptautisk s sadarb bas ietvaros.

2. pants

Š s Visp r j s konvencijas nosac jumi tiek stenoti taisn gi, ar sapratni un toleranci, saska ojojot labu kaimi attiec bu, draudz gu attiec bu un starpvalstu sadarb bas principus.

3. pants

1. Katra persona, kas pieder pie nacion l s minorit tes, ir ties ga br vi izv l ties, vai to uzskata vai neuzskata par nacion lo minorit ti, un š izv le vai ar to saist to ties bu izmantošana nedr kst rad t nek dus zaud jumus.

2. Jebkura persona katra atseviš i vai kop ar cit m person m, kura pieder pie nacion laj m minorit t m, var izmantot ties bas vai baud t br v bas, kas izriet no š s Visp r j s konvencijas principiem.

II daļa

4. pants

1. Puses apņemas garantēt vienlīdzību un aizsardzību likuma priekšā personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm. Šajā ziņā jebkura diskriminācija, kuru pielieto sakarā ar piederību nacionālajām minoritātēm, ir aizliegta.

2. Puses apņemas, ja nepieciešams, veikt atbilstošus pasākumus, kas veicinātu pilnīgu un efektīvu līdzības vispārējos ekonomiskos, sociālos, politiskos un kultūras dzīves jomās starp personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, un personām, kuras pieder pie vairākuma. Šajā ziņā Puses apņemas ieviest pašos nosacījumos, kas attiecas uz personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm.

3. Otrā punkta nosacījumi netiek uzskatīti par diskrimināciju darbu.

5. pants

1. Puses apņemas veicināt tautu apstākļu radīšanu personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, kuri saglabātu un attīstītu to kultūru, sargātu to identitātes būtiskos elementus, tas ir, to reliģiju, valodu, tradīcijas un kultūras mantojumu.

2. Nekaitējot vispārējās integrācijas politikas ietvaros veiktiem pasākumiem, Puses atturas no tādās politikas vai darbībām, kas asimilētu nacionālo minoritāšu personas pret to gribu, un aizsargā šādas personas no jebkādām darbībām, kuru mērķis būtu šādas asimilācija.

6. pants